

”Että olisi sula kaivo ja töitä kauniin luonnon keskellä”
Hyvinvointi Itä-Lapissa kuntalaisten kokemustietona ja asiantuntijoiden
näkemystietona

Jaana Ilmasti
Pro gradu -tutkielma
2017
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”*Että olisi sula kaivo ja töitä kauniin luonnon keskellä*”. Hyvinvointi Itä-Lapissa kuntalaisten kokemustietona ja asiantuntijoiden näkemystietona.

Tekijä: Jaana Ilmasti

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ x Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 64 + liitteet

Vuosi: 2017

Tiivistelmä:

Sosiaalityön pro gradu -tutkielmassani tutkin kansalaisten, viranomaisten ja tutkijoiden käsitystä hyvinvoinnista Itä-Lapin seutukunnassa. Beveridgeläisittäin ymmärrettynä hyvinvointi on sosiaalisten ongelmien torjumista ja toimintaedellytysten vahvistamista, kun taas pohjoismaisittain hyvinvointitutkimuksen mitattavissa olevien resurssien rinnalla on alettu huomioida käsitys hyvinvoinnista subjektiivisena kokemuksena.

Tutkimuskysymyksessäni vertailen kokoomataulukoinnin avulla Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksia Ruut Veenhovenin (1984) täydentämän teoriaohjaavan hybridimallin avulla resurssi- ja tarvepohjaista hyvinvointia Itä-Lapin seutukuntalaisten kokemustietoon (kansalaiset) ja näkemystietoon (viranomaiset) sekä tilastoihin (tutkijat) pohjautuvia käsityksiä hyvinvoinnin kokonaisuudesta. Aineisto muodostuu kvantitatiivisesta lomakeaineistosta ja kvalitatiivisesta asiantuntijateksteistä. Aineiston analyysissa käytän metodologista triangulaatiota kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän yhdistämisenä.

Kansalaisten ja päättäjien käsityksen hyvinvoinnin tilasta näyttää olevan suhteellisen yhdenmukainen. Tärkeimmäksi alueen asuttuna pitämisen ja kehittämisen edellytykseksi nousee työllisyys ja sitä edesauttava investointimyönteinen kunnallis- ja valtion politiikka. Itä-Lapin seutukunnan kunnat poikkeavat toisistaan elinkeinorakenteeltaan, ja intressit esimerkiksi perustuotannon ja kaivosteollisuuden suhteen voivat olla ristiriitaisia. Sosiaalipolitiikan tulee olla paikkaperustaista (*place based policy*) joka ottaa huomioon ihmisen elinolosuhteet kokonaisvaltaisesti: maantieteen, väestörakenteen ja kulttuurin. Valtion politiikalta odotetaan ennustettavuutta, ja hyvinvointivaikutukset tulee ottaa harjoitettavan politiikan lähtökohdaksi. Pitkät välimatkat maaseutumaisella seutukunnalla asettavat omat vaatimuksensa infrastruktuurille ja ohjaavat osaltaan päättäjiä, mutta toisaalta ne mahdollistavat räätälöityjen ratkaisujen tekemisen. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen muutostilanteessa sote-uudistuksen keskellä on haastavaa. Yhteiskunnalta kysytään kautta linjan muutoskestävyyttä, ja resilienssin vaade korostuu erityisesti muuttotappiosta kärsivillä seutukunnilla.

Avainsanat: Asiantuntija, elinolot, hyvinvointi, kokemustieto, kunta, sosiaalipolitiikka, teoria

Muita tietoja:

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x

(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

Kuvio- ja taulukkuuettelo	2
1 Johdanto	3
2 Hyvinvoinnin empiirinen, yhteisöllinen ja sosiaalipoliittinen näkemys	5
3 Hyvinvoinnin ja kokemuksellisen hyvinvoinnin tutkimus	11
4 Sote-uudistus ja palveluiden järjestämisen uusi malli	14
5 Tutkimusasetelma	19
5.1 Hyvinvointi kuntalaisen kokemana ja asiantuntijan näkemystiedon valossa	20
5.2 Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineiston teoriaohjaava mixed-methods	21
5.3 Eettisyys ja luotettavuus	26
5.4 Tutkimusalueen paikantaminen ja vastaajaprofili	28
6 Tutkimustulokset	32
6.1 Tarpeet ja resurssit	32
6.2 Yhteisyyssuhteet	34
6.3 Osallisuus	39
6.4 Toimijuus	43
7 Johtopäätökset ja pohdinta	45
LÄHTEET	53
LIITTEET	64

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1.	Kaupunki-maaseutu-luokitus seutukuntatasolla. SYKE/YKR (2016).	29
Taulukko 1.	Hyvinvoinnin nelikenttä (Soveltaen Erik Allardt 1976, 32–39; Veenhoven 1984).	7
Taulukko 2.	Uutisotsikoita Lapin sotekeskustelusta.	18
Taulukko 3.	Itä-Lapin kuntien internetsivustojen tunnuslauseet.	30
Taulukko 4.	Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrin kuntalaiskyselyyn vastanneiden kuntalaisinformanttien (N=356) vastaajaprofiili sukupuolen ja iän mukaan.	31
Taulukko 5.	Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometriin vastanneiden kuntalaisinformanttien (N=357) työmarkkina-asema (%) having - ulottuvuudella tarkasteltuna.	32
Taulukko 6.	Kuntalaisten arvio kunnallisten sosiaalipalveluiden saatavuudesta kunnittain (%) ja kunta- ja aluehallintoviraston asiantuntijoiden arviot.	34
Taulukko 7.	Kuntalaisten arvio kunnallisten terveysten palveluiden saatavuudesta kunnittain (%).	35
Taulukko 8.	Kuntalaisvastaajien arvio vaikutusmahdollisuudesta päätöksentekoon kunnittain (%).	39
Taulukko 9.	Itä-Lapin seutukunnassa asuvien kuntalaisten, viranomaisten ja tutkijoiden arvio kunnan taloudellisesta ja sosiaalisesta tilanteesta.	41
Taulukko 10.	Mielenkiintoiset harrastukset hyvän elämän mahdollistajana.	43

1 Johdanto

Nyky-yhteiskunta korostaa tehokkuutta, taloudellisuutta ja arviointia. Marketta Rajavaaran (2007, 12) mukaan arviointikäytännöt ovat levinneet Suomessa miltei kaikkiin hyvinvointivaltion toimintoihin, palveluihin ja etuuksiin. Kyse ei ole vain arvioinnin halusta vaan myös vaatimuksista, sillä lainsäädännössä on lukuisia arviointiin velvoittavia säädöksiä. Arvioinnin välttämättömyyttä painotetaan myös politiikkaohjelmissa, suosituksissa ja julkisten palvelujen kehittämisasiakirjoissa. Sinänsä arvioinnin vaade ei ole uutta, mutta voimakkaammin vaikuttavuuden vaade on tullut sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin 2010-luvulla (Rajavaara 2010, 14). Antti Eskola (1966, 172) viittaa Gibsoniin (1960, 200) todetessaan käytännön päätöksentekijän tarvitsevan ehdollisia lauseita siitä, mitä tulee tapahtumaan jos teemme sitä tai tätä, eikä lauseita jotka kuvaavat tosiasiallisia tapahtumia. Kaikki yhteiskunnallinen päätöksenteko vaikuttaa myös terveys- ja hyvinvointiedellytyksien muodostumiseen yksilö- tai yhteisötasolla (Terveys 2015 - kansanterveysohjelman väliarviointi). Mielikuvitusyhteiskunnassa hyvinvointia edistävän politiikan pohjaksi olisi mahdollista muodostaa kaksikuppinen päätösvaaka: toisessa vaakakupissa olisi tutkijoiden tulkinta onnellisuudesta, tyytyväisyydestä ja kokemuksellisuudesta, ja toisessa se, miten hyvinvointiaan arvioivat kansalaiset itse ymmärtävät onnellisuuden, tyytyväisyyden ja elämänlaadun. Jos vaaka on tasapainossa, kaikki ovat tyytyväisiä. Mutta koska vaakaa ei ole, muulla tavoin punnittu tieto on tärkeää hyödyntää hyvinvointipalveluja kartoitettaessa ja suunniteltaessa.

Pro gradu -tutkielmani tutkimusongelmassa tarkastelen Itä-Lapin seutukunnassa asuvien kuntalaisten sekä seutukunnan hyvinvointipoliittiseen päätöksentekoon osallistuvien viranomaisten käsityksiä alueen hyvinvoinnin tilasta. Tutkimusaineistossa on myös tilastoihin perustuva tutkijaryhmän arvio hyvinvoinnin tilasta ja kehityssuunnasta. Tutkimuskysymykseni kohdistuu asiantuntijoiden näkemyksellisen ja kansalaisten kokemuksellisen hyvinvoinnin kohtaantoon ja hyvinvoinnin kannalta merkittäviksi koettuihin ulottuvuuksiin. Johdannossa avaan ensin hyvinvoinnin erilaisia määritelmiä sosiaalipolitiikan toteuttamisessa sekä hyvinvoinnin kokemuksellista ja näkemyksellistä arviointia. Luvussa kaksi esittelen käyttämäni teorian, Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuudet (*having, loving, being*) täydennettynä Ruut Veenhovenin (1984) *doing*

-ulottuvuudella. Näin muodostuu *hyvinvoinnin nelikenttä*, mihin sijoitan tutkimusaineistoni. Tutkimusaineisto on Itä-Lapin hyvinvointibarometrissa 2013 (Suikkanen, Viinamäki, Selkälä, Jänkälä & Kunnari 2014) kerätty kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen aineisto. Hyvinvoinnin tutkimuskatsauksen jälkeen käsittelen luvussa neljä sote-uudistusta, mistä olen kerännyt esimerkinomaisesti Lapin Kansan lappia koskevaa sote-aiheista artikkelimateriaalia ajalla syyskuu–lokakuu 2016.

Luvussa viisi esittelen tutkimusasetelmani. Kuvaan kokoomataulukoinnin avulla Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksien nelikentällä teoriaohjaavan hybridimallin avulla resurssi- ja tarvepohjaista hyvinvointia Itä-Lapin seutukuntalaisten kokemustietoon (*kansalaiset*) ja näkemystietoon (*viranomaiset*) sekä tilastoihin (*tutkijat*) pohjautuvia käsityksiä hyvinvoinnin kokonaisuudesta. Luvussa kuusi esittelen tutkimustulokseni, ja luvun seitsemän johtopäätösten ja pohdinnan jälkeen olen liittänyt Itä-Lapin hyvinvointibarometri 2013 hyvinvointikyselyn lomakkeen, asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyynnöt, hyvinvointibarometrissa käytetyn kunnallisten sosiaalipalvelujen listauksen sekä hyvinvointibarometrin laatineiden tutkijoiden tilastokatsauksessa käyttämät hyvinvointi-indikaattoreita kuvaavien tilastojen nimet.

2 Hyvinvoinnin empiirinen, yhteisöllinen ja sosiaalipoliittinen näkemys

Sosiaalipoliitikka kuvaa kunta- ja valtiotasolla harjoitettavaa hyvinvointipoliittista päätöksentekoa ja hyvinvointi subjektiivista kokemusta siitä. Justin Cook, Eeva Hellström, Timo Hämäläinen ja Vesa-Matti Lahti (2014, 14) kirjoittavat sosiaali- ja terveystalouden tarjoamisen muodostuneen hyvinvointivaltioiden keskeiseksi keinoksi huolehtia ihmisten hyvinvoinnista. Aulikki Kananoja, Vuokko Niiranen ja Harri Jokiranta (2008, 22–24) puolestaan toteavat hyvinvoinnin ja sen edistämisen voitavan käsittää sosiaalipoliitiikan keskeiseksi sisällöksi. Sosiaalihuolto palveluineen ja etuuksineen katsotaan yhdeksi sosiaalipoliitiikan osa-alueeksi, ja näillä julkisen vallan tuottamilla palveluilla on merkittävä vaikutus kuntalaisen subjektiiviseen hyvinvoinnin kokemukseen, toisille enemmän, toisille vähemmän, riippuen elämänolosuhteista. Hyvinvoinnin käsite on vahvasti kontekstisidonnainen, eikä sen sisällöstä ole yhtä, kaikkien hyväksymää määritelmää. Englantilaisesta welfare käsitteestä kuvaavan Beveridgeläisyyden mukaan hyvinvointi on sosiaalisten ongelmien torjumista ja toimintaedellytysten vahvistamista (Kananoja ym. 2008, 90), pohjoismaisen käsityksen mukaan käsite on laajempi. Hyvinvointiin ja elämänlaatuun voidaan katsoa kuuluvaksi ainakin fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö, mahdollisesti myös elinympäristö luontoineen. Karisto (1998, 74) viittaa Baumanin (1995) kuvatessaan elämänlaadun olevan mahdollisesti muuntuva, pikemminkin pieneen kuin suuren hyvinvointiin liittyvää. Hyvinvointi käsitteen määrittely ja operationalisointi on tehtävä aina uudestaan historiallinen muutos ja tilannesidonnaisuus huomioiden (Kananoja ym. 2008, 91). Riitta Räsänen (2011, 66) esittää yhdeksi tulkinnaksi hyvinvoinnin olevan sitä, mitä on ihmisen hyvä (subjektiivinen tunne) tai mikä on hänelle hyväksi (objektiivinen voimavara).

Hyvinvoinnin käsitettä voidaan avata edelleen tarkoittamaan Törrösen (2012, 182) mukaan ihmisen yhteiskuntasuhdetta sekä niitä taloudellisia sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja (Bourdieu 1979; Riihinen 1984) jotka linkittyvät erityisesti kotiin ja kodin arkeen, mutta myös muihin yhteisöihin. Törrönen (2012, 183) viittaa Anthony Giddensiin (1994) kirjoittaessaan institutionaalisten ja traditioihin sidottujen tekijöiden, kuten sukupuolen, työn ja perheen keskenään jännitteisten suhteiden tulevan näkyväksi hyvinvoinnin kautta. Hyvinvointivaikutukset pitäisi ottaa myös yhteiskuntapolitiikan lähtökohdaksi (Cook ym. 2014, 4).

Kansalaisten arki heijastaa yhteiskunnallisia muutoksia, joiden seurauksiin yhteiskunnan on osattava reagoida. Samalla yhteiskunnan on oltava reaktiivinen jäsentensä muuttuvien tarpeiden suhteen, on huolehdittava muun muassa koulutuksesta ja toimeentulosta. (Järvinen-Tassopoulos 2005, 179.) Pirkko-Liisa Rauhala, Jussi Simpura ja Hannu Uusitalo (2000, 191) huomioivat Jouko Siiven (1966, 139–140) käsitelleen samaa kysymystä havannoimalla kunkin ajan yhteiskunnan yrittävän muuttaa itsensä sellaiseksi kuin kyseisenä aikana pidetään suotavana, toisin sanoen mitä poliittiset päätökset tai asenneilmapiiri linjaavat. Antti Karisto (1998, 54) lainaa Zygmunt Baumanin (1989) ajatusta modernin yhteiskunnan kritiikkiin siinä, että ihmisten elämää koskevat päätökset tehdään joidenkin toisten toimesta, jossakin aivan muualla kuin päätöksen kohteen elinympäristössä. Kansalaisten elämä on päätöksenteon kohteena, mutta päätöksen tekijöistä ei edes tiedetä (Karisto 1998, 54). Kulttuurisen muutoksen ja kansainvälistymisen seurauksena sosiaalipoliittiset ratkaisut hajautuvat monille areenoille: paikalliselle, seudulliselle ja alueelliselle tasolla aina kansainvälisiin instituutioihin saakka (Kananoja ym. 2008, 24). Cook ym. (2014, 3) toteavat monimutkaisten ja keskinäisriippuvaisten yhteiskuntien olevan entistä alttiimpia yllättäville shokeille ja kriiseille. Siksi resilienssi, yhteiskuntajärjestelmän kyky palautua ja vahvistua yllättävistä, shokeista, on yhä tärkeämpää (mt.). Ympäristökriisi tai sota vaikuttaa yhä massiivisemmin maantieteellisistä rajoista riippumatta, ja yhteiskuntien tulee sopeuttaa toimintaansa esimerkiksi väestön liikkuvuuteen ja sen kautta tarvittaviin palveluiden tuottamiseen.

Hyvinvoinnin osa-alueiden kokonaisvaltaiseen kuvaamiseen on useita teorioita, joita asiantuntijat pyrkivät joko kiistämään tai vahvistamaan. Sakari Kainulaisen (2014, 13) mukaan kokemuksellisen, sisäisen ja ulkoisen hyvinvoinnin keskinäistä suhdetta voidaan jäsentää siten, että kokemuksesta on erotettavissa tunteisiin liittyvä onnellisuuden kokemus ja kognitioihin liittyvä tyytyväisyyden kokemus. Ulkoisesta, objektiivisesta hyvinvoinnista on suhteellisen helposti eroteltavissa eri elämänalueita ja ihminen voi itse arvioida niiden tilaa. Mutta kuten Tuuli Hirvilampi (2015, 21) kirjoittaa, hyvinvointi ilmiönä on jotakin, mikä on kaikille intuitiivisesti tuttu, joten ilmiön kuvaaminen täsmällisesti on haastavaa. Saman käsitteen sateenvarjon alle voidaan käsittää sisältyvän hyvinvointi, elämänlaatu, jopa elintaso tai elämäntapa. Esimerkiksi elämänlaatututkimus nousee

lähtökohdiltaan sosiologiasta ja psykologiasta, ja näkökulmaksi voidaan valita joko kokemuksellinen tunne tai tarpeiden käsite (Rauhala ym. 2000, 195). Toisaalta taas elintaso mitataan ensisijaisesti aineellisilla indikaattoreilla tai tarpeiden tyydyttymisellä. Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura ja Matti Heikkilä (2008, 14; ks. myös Marski 1996) toteavat ettei hyvinvoinnin käsitettä voida tiivistää yhteen määritelmään tai mittariin. Antti S. Mattila (2009) arvioi hyvinvoinnin olevan psykologista onnellisuutta laajempi käsite, joka kattaa kaiken sen, mikä on hyvää elämää kansalaiselle. Riippuu keskustelijoista, mitä käsitteiden sisällöllä tarkoitetaan, ja halutaanko niiden ymmärtää olevan synonyymejä, yhteneväisiä vai toisistaan poikkeavia sisällöltään. Tunnettu esimerkki moniulotteisen käsitteen muuntamisesta moniosaiseksi vertailumittariksi on Erik Allardtin (1976) vertailututkimus hyvinvoinnin ulottuvuuksista (Ahola 2011). Taustaltaan sosiologiseen (Konu 2002, 19) hyvinvointimalliinsa Allardt sijoittaa sekä inhimillisiä tarpeita että yhteiskuntarakenteen ominaisuuksia (Kananen ym. 2008, 91). Tässä tutkielmassa käytän hyvinvoinnin käsitettä kattokäsitteenä, ja tarkastelen sen osa-alueita Allardtin (1976) ja Veenhovenin (1984) hyvinvoinnin ulottuvuuksien mukaisesti. Allardtin (1976) mukaan hyvinvoinnin ulottuvuudet on määriteltävä siten että ne ovat liitettävissä sekä inhimillisiin tarpeisiin että yhteiskuntarakenteen ominaisuuksiin. Allardtin (1976) tarve- ja resurssiperustaisessa hyvinvointiteoriassa *having* edustaa resurssiperustaista elintasoluokitusta (terveys, tulot, asuminen, työllisyys ja koulutus), *loving* (paikallisyhteisyys, perhesuhteet ja ystävyys-suhteet) ja *being* (arvostus/status, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja mielekäs vapaa-ajan toiminta) puolestaan edustavat tarveperustaisia elämänlaadullisia tekijöitä. Veenhovenin (1984) nelikenttään täydentämä *doing* -ulottuvuus edustaa tekemisen resursseja, esimerkiksi toimiminen kolmannella sektorilla tai hengellisessä yhteisössä (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Hyvinvoinnin nelikenttä (Soveltaen Erik Allardt 1976, 32–39; Veenhoven 1984).

RESURSSIPERUSTAINEN ELINTASO	TARVEPERUSTAINEN ELINTASO		
Having	Loving	Being	Doing
<i>elintaso</i>	<i>yhteisyyssuhteet</i>	<i>elämänlaatu</i>	<i>vapaaehtoistyö</i>
<i>tulot</i>	<i>paikallisyhteisyys</i>	<i>osallisuus</i>	<i>järjestötoiminta</i>
<i>asuminen</i>	<i>perheyhteisyys</i>	<i>onnellisuus</i>	<i>hengellinen yhteisö</i>
<i>työllisyys</i>	<i>ystävyyssuhteet</i>	<i>status, arvonnanto</i>	
<i>koulutus</i>		<i>poliittiset resurssit</i>	
<i>terveys</i>			
<i>palvelut</i>			

Allardt (1998) on perustellut objektiivisten ja subjektiivisten muuttujien samanaikaista käyttöä molempien huonoilla puolilla: objektiiviset indikaattorit ovat yleensä poliitikkojen ja tutkijoiden sanelemia, ja subjektiiviset indikaattorit suosivat hyväosaisia. Hyväosaiset pystyvät Allardtin (1998) mukaan todennäköisesti paremmin tuomaan esiin omia toivomuksiaan. Oletettavasti heillä on myös paremmat mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskeviin muuttujiin. Kaj Ilmonen (2014, 10) huomioi hyväosaisuuden näkyvän myös yhdistystoimintaan osallistumisen aktiivisuudessa, juuri hyvätuloiset ja hyvissä yhteiskunnallisissa asemissa olevat ovat jäseninä monissa yhdistyksissä ja toimivat niissä muita aktiivisemmin.

Allardtin hyvinvointiteoriaa on kritisoitu (Törrönen 2012; Riihinen 1984) muun muassa sen hyödynnettävyydestä empiirisessä tarkastelussa luotettavasti. Pauli Niemelän (1984) mukaan Allardtin malli täydentyisi teoreettisella elämäntapatutkimuksella ja käytännössä sosiaalityöllä, ja lisäksi Niemelä (2016) kritisoi toiminnan ja tekemisen käsitteen *doing* sijoittamista *being* -kategorian sisään. Allardt (1998, 43) itsekkin arvioi hyvinvoinnin ulottuvuuksistaan puuttuvan yhteisöjen merkityksen identiteetin ja omakuvan rakentamisen kontekstissa. Ruut Veenhoven (1984) on täydentänyt nelikenttää kuvaamaan tekemisen resursseja kuvaavaan alakohtaan *doing*. On selvää, että Olavi Riihisen (1987) esille nostama turvallisuuden tarpeen puuttuminen korostuu tämän päivän maailmantilanteessa erityisesti.

Kansalaisvastaajalla tarkoitetaan tässä tutkielmassa Itä-Lapin seutukunnassa asuvaa iältään 18–65 -vuotiasta, Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013 liittyvän postitettuun kyselylomakkeeseen vastannutta henkilöä. Hyvinvointikysymyksiä, palveluiden saavutettavuutta tai osallisuuden kokemusta ei ole tarkasteltu sukupuolen mukaan segregoidusti. Kansalaisten kokemusten tutkimisen katsotaan lisäävän hyvinvointimuutosten tulkinnan mahdollisuuksia (Suikkanen & Viinamäki & Selkälä & Kunnari 2014, 18). Kokemustiedolla tarkoitetaan yksilöllistä arviota ja kokemusta esimerkiksi palvelusta tai kokemusta siitä, onko tullut autetuksi oikea-aikaisesti. Subjektiivista hyvinvointia koskevan kokemustiedon suhde hallinnolliseen tai tieteelliseen tietoon ei ole yksiselitteinen. Kokemustieto on aina informantille aito, riippumatta siitä, tukeeko se tilastollista tai

hallinnollista todennäköisyyttä. Siinä missä Niiniluoto (1998) esittää *tiedon olevan hyvin perusteltu tosi uskomus tai oikeutettu totuudenmukainen käsitys*, Ari Nieminen (2014, 19) jatkaa *kokemustiedon olevan hyvin perusteltu tosi uskomus, johon sisältyy omakohtaista näkemystä niistä objektiivisista asioiden tiloista, joihin tieto kohdistuu*. Erkki Saari, Leena Viinamäki ja Jaakko Antikainen (2014, 67; Draper 1988) huomauttavat, että kokemustietoa tulee pitää yhtä arvokkaana kuin muullakin tavoin hankittua tietoa, ja sitä tulee myös arvioida vastavasti yhtä kriittisesti esimerkiksi tutkimustriangulaation kautta. Kyseessä on siis ei-professionaalinen, mutta riittävän luotettavana pidettävä käsitys asioista. Kokemustiedon hyödyntäminen palvelujen kehittämisessä antaa palvelun käyttäjälle kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja voi johtaa vahvempaan yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen (Pirnes 2013, 6–7). Osallisuus rakentuu vuorovaikutuksessa kansalaisten ja yhteisöjen välillä.

Asiantuntijalla tarkoitetaan tässä tutkielmassa viranomaista, joka työskentelee Itä-Lapin alueella perusturvajohtajana, kunnanjohtajana tai aluehallintoviranomaisena. Asiantuntija valmistelee tai toimeenpanee hänelle määrätyn tehtävän puitteissa sosiaalipoliittisia päätöksiä. Anneli Eteläpellon (1997) mukaan asiantuntemuksella viitataan koulutuksen kautta hankittuun pätevyyteen ja tietämykseen, jolloin asiantuntija kykenee vastaamaan omaa alansa koskeviin kysymyksiin. Saaren ym. (2014, 59) mukaan hyvinvointipalveluiden tuottamiseen osallistuvilla ammattilaisilla on hallussaan yleiseksi ja teoreettiseksi luonnehdittua professionaalista tietoa. Asiantuntija käyttää asemansa perusteella näin hankittua näkemystietoa. Näkemystieto pohjautuu teoriaan ja täydentyy vuorovaikutuksessa toisten asiantuntijoiden ja työkokemuksen kautta. (Jokiranta 2015; Nieminen 2014; Draper 1988.)

Kunta on paitsi paikallisdemokratiaa toteuttava instituutio ja julkishallinnon organisaatio, myös paikkakunta. Ihmiset asuvat siellä, tekevät työtä ja ylläpitävät erilaisia sosiaalisia suhteita. (Kananoja ym. 2008, 31.) Kotikuntalaisissa (2016) kuntalaiseksi määritellään henkilö jolla asuinpaikkansa, perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojensa kautta on kiintein yhteys asianomaiseen kuntaan. Kuntalaiset muodostavat vertaisyhteisön, jonka jäsenet yleensä haluavat toimia samalla tavalla kuin muut heidän kaltaisensa ihmiset vahvistaakseen paikkaansa ryhmässä (Cook & ym. 2014, 12).

Kariston mukaan (2016, 35) koko hyvinvointivaltiota voidaan pitää yleiseen vastavuoroisuuteen perustuvana ja sitä toteuttavana instituutiona. Karisto viittaa Richard Titmusin (1970) kuuluisaan verenluovutukseen perustuvaan esimerkkiin yleisestä vastavuoroisuudesta: verenluovuttaja ei saa taloudellista hyötyä tai muutakaan välitöntä vastalahjaa verenluovutuksestaan, vaan joutuu luottamaan siihen että tarvittaessa voi itse olla veren saajana. Esimerkissä verenluovutusta voidaan verrata verojen maksuun – vastavuoroisuus täyttyy siinä, että veroja maksanut voi luottaa saavansa verovaroin tuotettuja palveluita. Törrösen (2016, 42) mukaan sosiaalityön näkökulmasta vastavuoroisuuden luonne voidaan nähdä ikään kuin *neuvottelusuhteena* kansalaisten, yhteisöjen, yhteiskuntien ja globaalien rakenteiden tasolla. Edelleen Törrösen (2016) mukaan vastavuoroisuuden käsite on tiiviissä yhteydessä ihmisten koettuun, subjektiiviseen tai omaehtoiseen sekä ulkoiseen, elinoloja ja elämäntilannetta koskevaan hyvinvointiin. Käynnissä oleva sote-uudistus muuttaa tuota neuvottelusuhteen sisältöä, ja epävarmuus mikä liittyy neuvottelujen sisältöön ja siihen, kuka on neuvotteluissa äänivaltainen kussakin kysymyksessä aiheuttaa epävarmuutta sekä kuntalaisissa että kuntapäätäjissä. Ulla Salonen-Soulié (2014, 6) kirjoittaa sosiaalihuollon aseman olevan ongelmallinen ei vain professioiden vallan kannalta, vaan myös toiminnan ydinsisällön kannalta. Kysymys on myös siitä, missä määrin terveydenhuoltointegraatio tulee hallitsevaksi ja missä määrin sosiaalihuollon eri toiminnot kykenevät rakentumaan suhteessa muihin kunnan perustoimintoihin tulevaisuudessa. On vaarana, että sosiaalihuollon peruspalvelut jäävät irralliseksi muista kunnan peruspalveluista, vaikka erityispalvelujen saatavuus paranisikin sote-ratkaisun myötä. (Salonen-Soulié 2014, 7). Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset keskittyvät varsin pienelle osalle väestöä (Cook ym. 2014, 15) ja heistä suuri osa on kummankin sektorin palveluasiakas. Julkisen sektorin kannattaa ottaa erilaisia ihmisiä laajemmin mukaan paikalliseen kehittämiseen ja siirtää päätösvaltaa lähemmäs paikallistasoa (mt. 2014, 6).

3 Hyvinvoinnin ja kokemuksellisen hyvinvoinnin tutkimus

Tutkijan tehtävänä on käsitellä tutkimuslöydöksiään myös teorian tasolla (Moilanen & Räihä 2010, 63; Laine 2015). Rauhala, Simpura ja Uusitalo (2000, 193) toteavat hyvinvoinnin edellytysten olevan hyvinvointitutkimuksen keskeinen kohde. Suomalainen hyvinvointitutkimus sai alkunsa 1970-luvun sosiaali-indikaattoreista (Elämisen laatu – tavoitteet..., 1972), jolloin syntyi tarve ja halu tutkia väestön hyvinvoinnin todellista tilaa. Sosiaali-indikaattorit olivat tilastollisia mittareita, ja indikaattorien ääriarvot kuvasivat hyviä ja huonoja olosuhteita (Allardt 1976, 17). Elintason eri osatekijöitä eriteltiin ja kullekin osatekijälle kehitettiin soveltuva indikaattori (Allardt 1998, 36–37). Pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa on ollut tyypillistä se, että taloudelliset resurssit muodostavat hyvin keskeisen hyvinvoinnin osatekijän, vaikka olisi ollut tärkeää ottaa mukaan kaikki ne yhteisöt ja tekijät, joihin ihmisten identiteetin ja omakuvan rakentaminen saattaa perustua. (Mt. 37–43). Hyvinvointi, onnellisuus ja tyytyväisyys elämään saavat arjessa samoja piirteitä. Omakohtainen hyvinvointi on sekä mielentilaa että käytännöllisyyttä: kansalainen tietää, mitä hänen hyvinvointinsa on, eikä vain miltä se näyttää. Hyvinvointi ja pahoinvointi ovat useimmiten elämässä samanaikaisia, eivät toisiaan poissulkevia asioita (Roos 1994, 189). JP. Roosin (1987, 5–6) mukaan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen erityispiirre on se, että tutkija voi samanaikaisesti tarkastella yhteiskuntaa monien ihmisten näkökulmasta. Hyvinvointipolitiikka on perustaltaan ”hyvän elämän tavoittelua”, joten hyvinvointitutkimuksen täytyy julkilausutusti ilmaista, millaisista tekijöistä se katsoo hyvän elämän koostuvan (Rauhala & Simpura & Uusitalo 2000, 192). Lapin aluehallintoviraston ylitarkastajat Tuula Kokkonen, Tiina Piirilä-Laiho ja Heini Sankala (2014) toteavat olevan tärkeää kysyä ihmisiltä itseltään, miten he kokevat terveytensä ja hyvinvointinsa.

Elämänkaarien moninaisuus syntyy vasta siitä, kun ulkoiset tapahtumaketjut saavat henkilökohtaisen merkityssisällön (Roos 1987, 64), ja koska hyvinvointi on pitkälle kokemuksellinen asia (Roos 1994, 189), eräs tapa mitata hyvinvointia on kysyä kansalaiselta itseltään. Yhä useammat tutkijat ovat halunneet päästä ”läemmäksi” kohdettaan (Roos 1987, 20). Tutkimuksellinen näkökulma voi olla väestö eri asumisympäristöissään, mies- tai naisnäkökulma, työ tai sen puute, koettu

terveydentila. Roosin (1987) *Suomalainen elämä Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista* kuvaa elämänkaariajattelun kautta kansalaisen elämänkulkua, ja Harri Jokiranta (2003) puolestaan tutki väitöskirjaansa varten maaseudun miesten hyvinvointia. Merja Laitisen ja Anneli Pohjolan (2001) *”Ei tää niin syrjässä” Tutkimus elämisen mahdollisuuksista ja palveluista syrjäkylissä* puolestaan tutkii työttömien, vanhusten ja nuorten hyvinvointia ja palvelutarpeita. Arja Kilpeläisen (2016) väitöskirja käsittelee teknologisoituvan yhteiskunnan tuomia haasteita syrjäkyläisten hyvinvointipalvelun tuottamiselle.

Kokemuksellisen hyvinvoinnin tutkiminen on yleistynyt hyvinvointitutkimuksessa 2000 -luvulla, kansalaisten kokemusten tutkimisen katsotaan lisäävän hyvinvointimuutosten tulkinnan mahdollisuuksia. Hirvilammin (2015, 22) mukaan hyvinvointiteoriat pohjaavat aina johonkin ihmiskäsitykseen, koska teorioissa otetaan kantaa siihen, mitä ihminen tai olla ihminen on, ja moderni hyvinvointitutkimus liittäisi teorioihin (Helne & Hirvilammi 2012; Helne & Hirvilammi & Laatu 2012; Jankkila 2012) myös luonnon merkityksen. Luontoarvojen merkitys hyvinvoinnin osatekijänä tunnustetaan yleisesti (esim. Kestävän kehityksen indikaattorit 2014; Valkonen & Salonen 2013; Walter 2012; Molyneux 2010) ja globalisaation ja kiihtyvän ilmastonmuutoksen tiedetään heijastuvan myös koettuun hyvinvointiin. Luonto voidaan nähdä sellaisenaan merkittävänä hyvinvoinnin lisääjänä, mutta hyvinvoinnin kokemusta voi lisätä myös toimeentulon hankkimisen lomittuminen aineettomien luontoarvojen kanssa: eräs hyvinvointibarometriin vastannut oli kuvannut hyvinvointiaan lisäävänä tekijänä *että olisi töitä kauniin luonnon keskellä*. Leena Suopajarven (2015, 94–96) mukaan luonnonvarojen materiaalista arvoa korostavan tulkinnan rinnalla on alettu huomioida myös ihmisen kannalta tärkeät luonnon non-materiaaliset arvot. Ympäristöfilosofiassa ihmiskeskeinen luontoasenne viittaa humanismiin, jonka mukaan luonnolla on myös esteettinen arvo. Luonnon hyvinvoinnin katsotaan kulkevan käsi kädessä ihmisen hyvinvoinnin kanssa (Mt.).

Hirvilammi (2015, 24) esittää hyvinvointitutkimuksessa utilitaristisissa ja resursseihin perustuvissa suuntauksissa hyvinvoinnin rinnastettavan yksilön saamaan henkilökohtaiseen hyötyyn (esim. Johansson 1970; Townsend 1979; Kangas & Ritakallio 1996) ja toisaalta taas tutkimussuuntauksissa voi painottua vahvasti sosiologinen tai psykologinen näkökulma (esim. Hämäläinen 2009).

Anthony Giddensin (1998) Kolmas tie tarkastelee muuttuneen yhteiskunnan aiheuttamaa painetta hyvinvointivaltion toimintaedellytyksille, ja Manuel Castells (2004) arvioi tietoyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion välistä siirtymää. Anu Raijaksen (2008) mukaan hyvinvoinnin tutkimusta kehitetään jatkuvasti, mikä kertoo yhtäältä siitä, että aihe on hyvin tärkeä ja toisaalta siitä, että nykyisten tutkimusten antiin ei olla täysin tyytyväisiä. Erityisesti koetun hyvinvoinnin mittaaminen vaatii kehittämistä, sillä tietämys siitä on puutteellinen. Nekin, jotka näyttävät ulkoisesti hyvinvoivilta, saattavat todellisuudessa kokea olevansa hyvinkin onnettomia ja kurjia. Toisaalta kaikki on hyvin, toisaalta taas huonosti. (Roos 1994, 189.) Hyvinvointivajeista tai suhteellisesta deprivatiosta, kurjistumisesta, vallitseekin suurempi yksimielisyys kuin hyvän elämän malleista (Townsend 1979; Rauhala ym. 2000, 193).

4 Sote-uudistus ja palveluiden järjestämisen uusi malli

Sosiaali- ja terveysuudistus on ollut näkyvästi esillä jo pitkään. Ajankohtaisessa sotekeskustelussa on teemana, kuten Meklin (2015) on ennakoiden arvioinut, terveydenhuolto ja erityisesti erikoissairaanhoido, vaikka puheissa kannetaan päällimmäisenä huolta perusterveydenhuollosta. Hyvinvoinnin kuvausjärjestelmät ovat myös sosiaalisia voimia, jotka vaikuttavat päättäjien tekemiin tärkeisiin päätöksiin ja yhteiskunnallisiin valintoihin (Ahola 2011). Kaikilla yhteiskunnallisilla päätöksillä on jonkinasteista terveys- tai hyvinvointiseuraamusta (Terveys 2015 -kansanterveysohjelman väliarviointi 2013). Maakuntien roolin vahvistuminen sosiaalipolitiikan toteuttamisessa on ollut nähtävissä jo useamman vuoden ajan (Kananoja ym. 2008, 9). Käynnissä oleva maakunta- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on Suomen historian suurin julkisen hallinnon ja julkisten palvelujen uudistus, jonka seurauksena sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät maakunnalle vuonna 2019. Uudistuksessa maakunnalle kootaan kymmeniä tehtäviä, joita on kuvattu maakuntalain lakiluonnoksessa ja sen perusteluissa. Sosiaali- ja terveysministeriön ja valtionvarainministerin tilaaman *Sote- ja maakuntauudistuksen muutosakatemian* loppuraportin selvitysmiesten Jorma Niemelän, Jukka Saksin ja Petri Virtasen (2016) loppuraportissa kerrotaan uudistuksessa maakuntahallinnoille annetun kolme sisällöllistä palveluulottuvuutta: *palveleva hallinto*, *osallistava hyvinvointi* ja *uudistuva elinvoima*. (Niemelä & Saksi & Virtanen 2016, 3).

Kuntien hyvinvointipoliittinen rooli on laajentunut sosiaalipalvelujen tuottamisesta kunnan poliittisten päättäjien, eri toimialojen ja toimijoiden yhteiseksi tehtäväksi. Palvelutuotannon asiakaslähtöisyyttä ja kustannustehokkuutta pyritään parantamaan eri tavoilla, yksi teemaan keskittyvä hanke on Kaste - kehittämishanke 2015–2017 *Paljon tukea tarvitsevat - paljon palveluita käyttävät*. Hankkeen tavoitteena on luoda Lappiin kehittäjäasiakkaiden osaamista ja näkemystä hyödyntävä prosessimalli (Sosiaalikollega 2016). Kunnan tarjoaminen palvelujen järjestämisvelvoitteen suhteen Selkälä (2013, 34) toteaa lainsäädännön velvoitteiden olevan hoidettava, mutta lait ja valvonta ovat harvoin tiukkoja ja kunnat voivat päättää suhteellisen väljissä puitteissa, millaisia palveluja ne haluavat tarjota kuntalaisilleen (Anttonen & Sipilä 2009, 172; Saari 2006b, 416).

Manageriaalisen ideologian nousua voidaan selittää yhteydellä muihin diskursseihin, joiden alkuperä on lähinnä taloudellisissa käytännöissä, (Selkälä 2013, 50) ja sosiaalihoitajien merkityksenanto on yhteydessä useisiin konteksteihin, jotka toimivat heidän ajattelunsa ja toimintansa taustarakenteina tai reunaehtoina. Vastaava havainto on nähtävissä Lapin Aluehallintoviraston asiantuntijoiden (2014, 301) pohdinnassa: sosiaali- ja terveydenhuolto ovat kuntien laajimmat toimialat, joiden kustannukset ovat koko ajan kasvaneet. Kunta- ja palvelurakennemuutos on ollut vireillä 2000-luvun puolivälistä saakka ja erityisesti sillä katsotaan olevan vaikutusta sosiaali- ja terveystalouteen. Pentti Meklin (2015, 2) näkee että uudistustarpeen pitäisi lähteä sote-palvelujen ja niiden tarpeen välisistä ongelmista eli nykyiset palvelut eivät vastaa kansalaisten palvelutarpeita. Pohjimmaisiksi syyiksi on tunnistettavissa suureksi kasvaneet ja edelleen kasvavat hyvinvointi- ja terveyserot kansalaisten välillä. Kerttu Perttilä (1999) esittää väitöskirjassaan kunnissa nähtävän myös terveydessä sekä objektiivinen että subjektiivinen ulottuus. Luottamustehtävissä toimivat pitävät terveyttä lähtökohtaisesti objektiivisena asiana, mutta ammattilaiset heitä vahvemmin myös kokemuksellisenä. Kansa jakaantuu yhä enemmän terveisiin, hyvinvoiviin ja sairastaviin, huono-osaisiin. Perttilän (1999) arviota tukee myös Lapin Kansassa 3.10.2016 haastattelun Pertti Koikkalaisen (2016) havainto Alma Median lehtien Tietoykkösellä teettämässä tutkimuksesta: työmarkkina-asemaltaan työntekijöistä 77 % ei usko sote-uudistukseen, kun puolestaan eläkeläisistä, johtavassa asemassa olevissa tai yrittäjinä toimivista 92 % uskoo sote-uudistuksen kaventavan suomalaisten hyvinvointi- ja terveyseroja ja hillitsevän kustannusten kasvua (Semkina 2016).

Sosiaali- ja terveystalouden uusjako

Emmanuele Pavolini (2015, 9–15) kirjoittaa eurooppalaisen terveydenhuollon uudelleenjärjestämisen alkaneen 1990-luvulla talouskriisien ja terveydenhuollon kestäättömän kuormituksen vuoksi. Uudistuksen tavoitteena oli kolmen tulokulman objektiivinen sopeuttaminen: ensiksi kustannustehokkuus ja kustannusten jatkuvan nousun pysäyttäminen, toiseksi tasa-arvoinen mahdollisuus kaikille terveystalouden piiriin pääsemiseksi ja kolmantena kansanterveyden edistäminen ja parhaan mahdollisen hoivan takaaminen. Pavolini (2015) toteaa, että kaikkien kolmen näkökulman huomioiminen on todistettusti ollut vaikeaa, erityisesti koska on jouduttu päättämään myös kompromisseihin. Eniten kompromisseissa ovat kärsineet sosiaaliset painotukset, mm. terveystalouden tasa-arvoinen saatavuus.

(Mt. 2015, 15.) Tanja Klenkin ja Emanuelle Pavolinin (2015, 253–254) mukaan siinä missä sosiaali-, koulutus- ja terveystalouden tuotantoa avattiin kilpailulle ja yksityisen sektorin toimijoille aikaisempaa enemmän, myös siirryttiin yhä enemmän NPM tyyliin johtamiseen. NPM eli New Public Management tarkoittaa doktriinia julkisen hallinnon uudistamisesta, ja tavoitteena on julkishallinnon uudistaminen ja tehokkuuden tavoittelu siirtämällä yksityissektorilta tunnettuja johtamiskäytäntöjä julkishallintoon. (Lähdesmäki 2003; Yliaska 2014.) Kehityksen seurauksena myös sotepalveluja on alettu arvioida taloudellisen tuottavuuden perusteella, ja alijäämäisessä talouskehityksessä niihin panostamisesta on leikattu.

Viime vuosikymmeninä myös suomalainen sosiaali- ja terveystalouden tuotanto on ollut jatkuvassa myllerryksessä. Leena Viinamäki ja Anneli Pohjola (2016) viittaavat Niemelään (2008, 9–11) listaten esimerkkeinä muutoksista 1980-luvulla toteutuneen sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuuksista Valtava-uudistuksen, 1990-luvun loppupuolen Paras-hankkeen ja vielä keskeneräisen 2010-luvun Sote-uudistuksen. Soten tavoitteena on kaventaa ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja saatavuutta sekä hillitä kustannuksia. Reijo Väärälä (2014, 7) arvioi suomalaisen soten olevan jo poliittinen kompromissi, aivan kuten Pavolini (2015) oli havainnut myös muualla Euroopassa olleen väistämätöntä. Väärälän (2014, 7) mukaan sosiaalihuollon kannalta ratkaisevan tärkeä kysymys on se, missä määrin terveydenhuoltointegraatio hallitsee muutoksessa ja missä määrin sosiaalihuollon toiminnot kykenevät rakentamaan tiiviit yhteydet myös niihin toimintoihin, jotka jäävät kunnan perustoiminnoiksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (Junnila & Sinervo & Aalto & Jonsson & Hietapakka & Keskimäki & Pekurinen & Seppälä & Tynkkynen & Whellams 2016, 1–3) julkaisussa todetaan hallituksen linjanneen 7.11.2015, että osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta säädettävän valinnanvapauslainsäädännön perusteella asiakas voi itse valita julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin tuottamien palvelujen välillä. Valinnanvapaus on pääsääntö perustason palveluissa ja soveltuvien osien erityistason sosiaali- ja terveystaloudissa. Suomessa edellytykset nykytilanteen mukaisen valinnanvapauden toteutumiselle ovat vielä heikot, ja THL:n (2016) tutkimusten pohjalta korostetaan erityisesti seuraavaa kolmea näkökulmaa: ensimmäiseksi kaikilla alueilla ja asiakkailta ei ole vaihtoehtoja joista valita, ja toiseksi nykyiset korvausperusteet eivät kannusta palveluntuottajia asiakkaiden hankkimiseen erityisesti

perusterveydenhuollossa tai asiakkaiden ohjaamiseen muihin sairaaloihin. Kolmanneksi on ristiriitaista, että alitarjontatilanteessa pyritään samanaikaisesti parantamaan saatavuutta ja laatua sekä saavuttamaan kustannussäästöjä. (Mt. 2016, 1–3.)

Lapin sosiaali- ja terveysturvan päiville Rovaniemellä syyskuussa 2016 osallistunut perhe- ja peruspalveluministeri Rehula korosti, että ihmisellä on oltava valinnanvapaus päättää, missä häntä hoidetaan (Vehmas 2016). Rehula kuitenkin selventää, että vaikka terveydenhuollon järjestämislaissa olevan pykälän mukaan kaikilla on asuinpaikasta riippumatta oikeus saavutettaviin peruspalveluihin, se ei koskaan tule toteutumaan lain kirjaimen mukaisesti. Sote-uudistusta tuleekin lukea sillä silmällä, että parempaa ei ole pohjoiseen tulossa. Edes nykyisellä tasolla pysyminen on työn takana. (Vehmas 2016.)

Vesa Heikkinen (2002, 8) arvioi tekstiyhteiskunnassa olevan entistä tärkeämpää kyettä erottamaan olennainen informaatio vähemmän olennaisesta ja oppia avaamaan tekstien moniulotteisia merkityksiä. Esa Pirneksen (2014, 6) mukaan yhteiskuntapoliittisessa toiminnassa tulee varoa sitä, mikä on tyypillistä esimerkiksi median uutistoiminnassa, jossa satunnaisesti valikoituneet yksittäiset kansalaiset mielipiteineen tai kokemuksineen pannaan edustamaan koko ”kansaa”. Huomioiden sudenkuoppa josta Pirnes (2014) varoittaa, poimin julkisesta keskustelusta esimerkinomaisesti kokoomataulukoksi aikavälillä 1.9.2016 – 31.10.2016 Lapin Kansassa olleet uutisotsikot Lapissa käytävästä julkisesta sotekeskustelusta (Taulukko 2.).

Taulukko 2. Uutisotsikoita Lapin sotekeskustelusta.

Ajankohta	Keskusteluotsikko
7.9.2016	<i>Sote-ratkaisu torstaina.</i>
7.9.2016	<i>Sote-ulkoistuksella laaja tuki Tervolan valtuustossa?</i>
9.9.2016	<i>Tervolan Sote palvelut yhteisyritykselle.</i>
9.9.2016	<i>Sote-ulkoistus äänestäen Tervolassa.</i>
13.9.2016	<i>Sote-palapelin kasausta alkaa.</i>
13.9.2016	<i>Lapin sote-rajojen häivytyksen kohta oikeasti liikkeelle.</i>
14.9.2016	<i>Kunnanjohtajat: Kuntien määrään iso harvennus.</i>
17.9.2016	<i>Länsi-Pohjan sote-projekti osa maakunnallista valmistelua.</i>
24.9.2016	<i>"Yksityisiltä ei saanut edes tarjousta".</i>
24.9.2016	<i>Niirasta muutosagentti.</i>
28.9.2016.	<i>Sote tiivistää yhteistyötä.</i>
28.9.2016	<i>Itä-Lapissa tartuttiin sote-ratsua suitsista.</i>
29.9.2016	<i>Rehula: Irti sote-rajasta, nopeammin hyvät palvelut.</i>
29.9.2016	<i>Sote-valiokunta tutustui Posion uudistukseen.</i>
29.9.2016	<i>Korruptiotutkija esittää soteen eettistä arviointia.</i>
29.9.2016	<i>Lapin sote-ohjausryhmän jäsenistä yli puolet on keskustalaisia.</i>
3.10.2016	<i>Kolmannes uskoo soten tavoitteiden täyttyvän.</i>
3.10.2016	<i>Kansa ei usko soteen.</i>
3.10.2016	<i>Sotea pitää brändätä.</i>
3.10.2016	<i>Tutkija: "Sote koetaan monimutkaisena".</i>
8.10.2016	<i>"Meri-Lappi tarvitsee hyvän sairaalan".</i>
12.10.2016	<i>Tervolan soten ulkoistus törmäsi esteellisyyksiin.</i>
13.10.2016	<i>Sakari Trög johtaa Lapin soten ohjausryhmää.</i>
15.10.2016	<i>Trög jättää kaupunginhallituksen, keskittyy soteen.</i>
17.10.2016	<i>Kunta- ja Kelakyydit voidaan yhdistää.</i>
17.10.2016	<i>Kelakyytien kimppahankinta toisi säästöä.</i>

Otsikkopöytäkirjan painopistealue on Itä-Lappi, koko Lapin osalta sote-valmistelua koordinoi Lapin liiton *Lapin Sote-Savotta* ja *Koko Lapin Sote-hankkeet*. Ohjausryhmässä on kahden hengen edustus jokaisesta Lapin kunnasta sekä läsnäolo- ja puheoikeudella kaikki kunta- ja sairaanhoitopiiri johtajat sekä Lapin liiton asiantuntijoita (Lapin liitto 2016). Massiivisen uudistuksen valmistelu ei ole yksinkertaista, tai kuten perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula kuvasi sitä sanoen *Lapin valmistelun olevan tanssin askelin kuvattuna yksi eteen, kaksi taakse, väliin sivulle ja vaihtoaskel. Ja taas eteenpäin* (Haapakangas 2016). Sosiaalipalveluiden osuus on lähes puolet soten kustannuksista, mutta ajankohtaiskeskustelussa sosiaalipalvelut jäivät taka-alalle. Sosiaalipalveluissa on ratkaistavia ongelmia, kuten palvelun piiriin pääsyssä, palveluiden saatavuudessa ja saavutettavuudessa, osaamisen työnjaollisessa kohdentumisessa, erikoisosaamisessa sekä palvelutasossa (mm. vanhustenhuolto, lastensuojelu). (Viinamäki & Pohjola 2016.) Tutkiessaan muualla Euroopassa käynnistynyttä terveystalouden uudistusta Pavolini (2015, 25) on havainnut olevan olennaisen tärkeää, että päätettäessä palvelujen järjestämisestä kansalaisille kerrotaan selvästi, mitä tehdyistä valinnoista seuraa.

5 Tutkimusasetelma

Tutkielman tutkimusaineiston muodostaa Itä-Lapin hyvinvointibarometrissa 2013 (Suikkanen, Viinamäki, Selkälä, Jänkälä & Kunnari 2014, 28) kerätty kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen aineisto. Lisäksi käytän pro gradu -tutkielmassani Lapin Kansan lappia koskevaa sote-aiheista artikkelimateriaalia ajalla syyskuu–lokakuu 2016 (Taulukko 2.). Käyttämäni tutkimusaineiston ensimmäisen vaiheen, tutkimuslomakkeen (Liite 1.) luonnin, muuttujien ja koodien valinnat ja aineiston keruun tekivät Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka hankkeen tutkijat Asko Suikkanen, Leena Viinamäki ja Arto Selkälä. Kyselylomakkeen kansalaisvastaajiksi poimittiin satunnaisotoksella 5 % alueen kuntien täysi-ikäisistä asukkaista.

Barometrin kvalitatiivinen aineisto, asiantuntijaosuuden hyvinvointitieto, on hankittu pyytämällä viranomaisilta paikalliset asiantuntija-arviot (Liite 2.; Liite 3.) hyvinvoinnin osatekijöistä niiltä asiantuntijoilta ja päättäjiltä, jotka käyttävät tietoa hyvinvointipoliittisen työnsä tukena. Tutkimusasetelmassani kuvaan kokoomataulukoinnin avulla Erik Allardtin (1976) ja Ruut Veenhovenin (1984) hyvinvoinnin ulottuvuuksien nelikentällä teoriaohjaavan hybridimallin avulla resurssi- ja tarvepohjaista hyvinvointia Itä-Lapin seutukuntalaisten kokemustietoon (kansalaiset) ja näkemystietoon (viranomaiset) sekä tilastoihin (tutkijat) pohjautuvia käsityksiä hyvinvoinnin kokonaisuudesta. Tutkijat Suikkanen, Viinamäki ja Selkälä pyysivät Itä-lappilaisilta perusturvajohtajilta kommentteja kuntalaiskyselystä ja tilastokatsauksesta, ja osoittivat perusturva- ja kunnanjohtajille kirjoittamispyynnön tutkijaryhmän analysoimasta hyvinvointitietojen (Liite 5.) tilastokatsauksesta (Selkälä, Viinamäki & Suikkanen 2014, 45.) Kirjoittamispyynnön saatteena oli myös asiantuntija-arvion kirjoittamisohje, jota kuntakohtaisen asiantuntija-arvion kirjoittaja voisi halutessaan hyödyntää. Hyvinvointibarometrissa on tulosten esittämisen osalta huomioitu otoksen koko ilmoittamalla tarvittaessa luottamusväliluku osoittamaan, kuinka paljon todellinen keskiarvo voi poiketa kumpaankin suuntaan ilmoitetusta keskiarvosta (Viinamäki & Selkälä 2014, 65). Mikäli otoskoko ei ole riittänyt asian luotettavaan tarkasteluun, tarkastelua voidaan pitää ainoastaan suuntaa antavana (Mt. 2014, 62).

5.1 Hyvinvointi kuntalaisen kokemana ja asiantuntijan näkemystiedon valossa

Tässä sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa tarkastelen Itä-Lapin seutukunnassa asuvien kuntalaisten sekä seutukunnan hyvinvointipoliittiseen päätöksentekoon osallistuvien viranomaisten käsityksiä alueen hyvinvoinnin tilasta. Kuntalaisten arvio perustuu kokemukselliseen käsitykseen ja viranomaisten arvio perustuu näkemykselliseen hyvinvointipoliittiseen tietoon perustuvaan käsitykseen hyvinvoinnin tilasta. Tutkielmani käsitteellinen viitekehys mahdollistaa hyvinvointitiedon sisältöjen tarkastelemisen *kokemustiedon* (informanttina kansalaisvastaajat) ja *näkemystiedon* (informanttina viranomaiset) keskinäisen vertailun kautta. Liisa Hokkanen (2014, 14) esittää kokemustiedon käsitettä voitavan käyttää erityisesti ja kohdentuneena tiedosta, joka kohooa henkilökohtaisesta kokemuksesta, jalostuu jakamisen ja työstämisen kautta ja on hyödynnettäväksi tarkoitettua tietoa. Näkemystiedolla tarkoitetaan tässä tutkielmassa asiantuntijaviranomaisilta pyydettyä arviota hyvinvointiin liittyvistä sosiaali- ja terveystieteellisistä tekijöistä. Viranomaisten näkemystieto pohjautuu (Eteläpelto 1997) koulutuksen ja ammatillisen osaamisen kautta hankittuun teorian tietoon. Seutukunnalla asuvat tai toimivat viranomaiset eivät ole vapaita teemaa koskevasta kokemustiedosta, minkä nimenomaan voi olettaa rikastuttavan heidän subjektiivista arviotaan. Mirja Satkan (2014, 24) mukaan nykyisin vallalla oleva hyvinvointiajattelu painottaa ihmisen subjektiivisen kokemuksen merkitystä, mikä näkyy esimerkiksi siten, että kansalaisten osallisuutta korostetaan palvelutoimintojen suunnittelusta lähtien. Satka (2014) toteaa myös akateemisten kirjoittajien ja tutkijoiden (esim. Pohjola & Kemppainen & Värynen 2012) näkevän asiakkaiden osallisuuden välttämättömänä edellytyksenä vaikuttavalle sosiaalipalvelutyölle.

Pro gradu -tutkielmassa on tulokulmana kokemustiedon ja näkemystiedon sisällöllisen yhtenäisyyden vertaaminen. Asiantuntijavastauksella tarkoitetaan tässä kunnallisen viranhaltijan Kemijärven, Pelkosenniemen ja Pelkosenniemen, Posion tai Sallan kunnan sekä Lapin aluehallintoviraston edustajan antamaa kirjallista arviota kunnan tilanteesta. Kaikki asiantuntijavastauksen kirjoittaneet viranomaiset (ks. Itä-Lapin seutukunnan... 2014) ovat rakentaneet arvionsa noudattamaan Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeen tutkijaryhmän antamia hyvinvointi-indikaattoreiden tilastotietoja (Liite 5.). Lapin aluehallintoviraston

asiantuntijavastauksen laatineet ylitarkastajat (2014, 302–303) korostivat oman arvionsa yhteenvedossa sitä, että vaikka tilastot ja indikaattorit saattavat antaa Lapista ja sen väestön tulevaisuudesta synkeähkön kuvan, - Lapissa asuu alhaisen koulutustason ja varallisuuden omaavia ihmisiä kaukana toisistaan, heillä on epäterveelliset elintavat ja he sairastavat enemmän – on tärkeää kysyä ihmisiltä itseltään, miten he kokevat terveytensä ja hyvinvointinsa.

Itä-Lapin seutukunta muodostuu Kemijärven, Pelkosenniemen, Posion, Sallan ja Savukosken kunnista. Alue jakaa valtionrajan Venäjän kanssa, eteläosassa se rajoittuu Pohjois-Pohjanmaan kuntiin. Seutukunnan asukasluku on 18 291 (Lapin liitto 2016). Maantieteellisesti alue on laaja, ja kuntakeskuksien ympäriltä haja-asutusalueilta on pitkä matka perus- ja kulttuuripalveluiden äärelle. Valtaosa Itä-Lapin seutukunnasta on maaseutualuetta, kuten 95 % prosenttia Suomesta yleensäkin (Suomen ympäristökeskus 2014). Miten harvaan asutulla maaseudulla hyvinvointipalvelut saavat ammattitaitoista työvoimaa tilanteessa, jossa väestö keskittyy asutuskeskuksiin ja kaupunkeihin? (Viinamäki & Pohjola 2016). Palvelujen saatavuuden eriarvoisuutta aiheuttavat monet tekijät, muun muassa kotikunnan maantieteellinen sijainti, taloudellinen tilanne ja palvelutarjonta. Työssäkäyvälle on tarjolla hyvin toimivat työterveyspalvelut, ja osa väestöstä on vielä täydentänyt yksityisten terveyspalvelujen maksukykyään lisävakuutuksella. Työelämän ulkopuolella olevat ja eläkeläiset turvautuvat julkiseen terveydenhuoltoon, jonka saatavuus ja saavutettavuus eivät vastaa yksityisten palvelujen tasoa. (Meklin 2015, 2.) Haja-asutusalueella on tavallista, että yksityisen sektorin tarjoamia terveyspalveluita ei ole saatavissa lainkaan.

5.2 Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineiston teoriaohjaava mixed-methods

Työskentelin ESR-rahoitteisessa Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeessa tutkimusapulaisena, ja koodasin Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrin kyselylomakkeiden vastaukset SPSS-muotoon. Jo siinä vaiheessa minua kiinnosti tutkimusaineiston tarjoama laaja jatkotutkimusmahdollisuus. Hain Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksiköltä tutkimuslupaa aineiston käyttöön pro gradu -tutkielmaani, vaikka tutkimuskysymykseni oli vain pääpiirteittäin hahmoteltuna. ja tutkimussuunnitelma täysin avoin. Aineiston

suhteen tein saman havainnon kuin Raine Valli (2015, 253), jonka mukaan lomaketutkimuksessa tutkijan tekemät valmiit vastausvaihtoehdot eivät aina riitä vastaajalle. Vaikka tutkija ei olisikaan esittänyt kysymyksessä luokkaa ”*muu, mikä?*” silti vastaaja saattaa käyttää sen tekemällä oman vaihtoehdon. Kansalaisten lisäyksissä lomakkeen kysymyksiin hyvinvoinnin ja hyvän elämän mahdollistajiksi oli mainittu esimerkiksi talvella sula kaivo. Kehittyneen kunnallistekniikan piirissä asuvalle juokseva vesi ja sisäsauna on itsestäänselvyys, mutta haja-asutusalueella se voi olla merkittävä hyvinvointia lisäävä tekijä.

Ajatus raportista, jossa kyselylomakkeen avulla hahmotetaan tutkittavaa ilmiötä (Eskola ja Suoranta 1998, 72) ja kirjoituspyynnöllä monipuolistetaan saatua kuvaa, tuntui tutkielman tekijänä kiinnostavalta, joskin vaativalta. Luostarinen ja Väliaverron (1991, 200) muotoilevat aiheen valintaa ja rajausta koskien seuraavasti: aihe on hyvä jos se kiinnostaa, mutta sitä ei tunne läpikotaisin, ja rajaus on järkevä, kun se suuntaa työtä mutta ei rajoita ajattelua. Tutkielman aineisto oli valmiina, mutta tutkimusongelman kannalta vaikeutta aiheutti aineiston tarjoamien mahdollisuuksien runsaus. Ensinnäkin miten ottaa haltuun aineistoa, joka mahdollisti useamman eri tutkimusparadigman laatimisen, ja toiseksi miten rajata eri analyysimenetelmät valitsemalla vain johdonmukaisin linja suhteessa tutkimuskysymyksiin? Kuten Pertti Töttö (2012, 9) kirjoittaa, kirjainten ja numeroiden lukutaidolla on tietty ero. Aineiston luotettavuuden kannalta sen kokoa olennaisempaa on se, kuinka aineisto on saatu, kuinka sen muodostamat havaintoyksiköt on valittu (mt. 2012, 43).

Vertailtaessa aineiston eri osia toisiinsa aineisto on luokiteltava, ja luokat tulee perustella sekä käsitteellisesti että empiirisesti. Käytin tutkielmassani aineiston luokitteluna Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien mukaisia teemoja, mukaan luettuna doing -ulottuvuus. Näin hyödynsin Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2001, 147–148) ohjeen mukaisesti toisten tutkijoiden aikaisemmin samankaltaisen aineiston suhteen käyttämiä käsitteitä, luokitteluja sekä teorioita. Käytin triangulaatioasetelmaa sekä metodologisesti että aineiston osalta: yhdistin hyvinvointibarometrin kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen aineiston, ja täydensin sitä vielä osittain kolmannella aineistolähteellä, Lapin Kansassa 1.9.2016 – 31.10.2016 julkaistuilla sote-aiheisilla artikkeleilla. Tutkimusasetelma toistaa triangulaatiota myös ajallisesti koska Arto Selkälän, Leena Viinamäen ja Asko Suikkasen (2014,

320) mukaan tilastot kuvaavat pitkän aikavälin kehitystä, kuntalaiskyselyt kokemuksellisuuteen pohjautuvaa poikkileikkaustietoa ja asiantuntija-arviot perustuvat pääosin nykyisyyteen.

Ilkka Niiniluodon (1984, 24) mukaan tiede (tai tieto) on subjektiivista siinä määrin kuin sen tuloksiin vaikuttavat tutkijoiden mieltymykset, toiveet ja ennakkoletukset, ja tiede on objektiivista siinä määrin kuin tulosten perustana on tutkimuskohteen vaikutus tiedon subjektiiin. Havaintojen yhdistämisessä lähtökohtana on ajatus, että aineistossa ajatellaan olevan esimerkkejä tai näytteitä samasta ilmiöstä (Alasuutari 2011, 40). Kyösti Raunio (1983, 1–2) kirjoittaa hyvinvointitutkimuksen edustavan kvantitatiiviseen metodologiaan perustuvaa elinolotutkimusta, ja elämäntapatutkimuksen puolestaan laadulliseen metodologiaan perustuvaa elinolotutkimusta. Kvantitatiivisessa hyvinvointitutkimuksessa uskotaan sosiaalisen todellisuuden ja ihmisen käyttäytymisen mitattavuuteen sekä määrien mittaamiseen ja verrattavuuteen. Kvalitatiivista ja kvantitatiivista analyysiä voidaan (Alasuutari 2011, 32; Eskola & Suoranta 1998) tiettyssä mielessä pitää jatkumona sen sijaan että niiden katsottaisiin olevan vastakohtaisia, toisensa pois sulkevia analyysimalleja. Metodinen ratkaisuni yhdistää kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta ei ole vailla esikuvia. Paul Feyerabend (1979) suorastaan kehottaa metodologiseen anarkismiin. Alasuutari (2011, 26) viittaa David Silvermaniin (1985, 138–155) esimerkkinä tutkimuksesta, jossa tapausten, prosenttiosuuksien ja jopa tilastollisten yhteyksien merkitsevyyksien laskemista käytetään kvalitatiivisten menetelmien rinnalla aineiston analyysissä, Durkheimin (1897, suom. 1985) sosiologisessa tutkimuksessa *Itsemurha* osoitettiin tilastollisen menetelmän kautta yhteiskunnallisten olosuhteiden vaikutus itsemurhaan päätymiseen. Menetelmällisen kehityksen valossa perinteisen, strukturoidun lomaketutkimuksen tulokset voivat hyvin olla hyödynnettävissä poikkitieteellisellä tutkimusotteella.

Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2008, 13) mukaan metodologia kertoo siitä, miten ja millaisia käsitteitä on käytetty todellisuuden hahmottamiseen, jotta tutkimuksen tulokseksi saadaan tieteellistä tietoa. Selkälän (2013, 118) havainnon mukaan menetelmät on kuitenkin nähtävä vain menetelminä ja pohdittava jokaisen kohdalla erikseen, kuinka suuressa määrin ne muovaavat aineistoa sellaiseen suuntaan, joka ei enää vastaa sen todellisuuden teoreettisesti määritettyä rakennetta,

josta tuo aineisto on poimittu. Metodi perustee tutkimuksessa syntyneen tiedon, mutta metodologia kysyy, onko käytetty menetelmä järkevä (Tuomi & Sarajärvi 2008, 13). Selkälä (2013, 119) huomauttaa että näin ollen esimerkiksi tilastollisia menetelmiä käytettäessä on siis muistettava niiden parhaimmillaankin kuvaavan tutkittavaa todellisuutta ainoastaan niihin rakennettujen matemaattisten ehtojen määrittelemällä tavalla. Tutkijan tehtävä on päättää minne asti niiden tuottamaa kuvaa voidaan suhteessa tutkimusteoriaan tulkita. Kari Kiviniemi (2010, 80) puolestaan toteaa tutkimuksen tekemisen olevan selkeästi tutkijan tulkintojen perusteella väritynyt tuotos, joten aineiston analysointia ja siitä laadittua tutkimusraporttia voi luonnehtia tutkijan konstruoimaksi näkemykseksi tutkittavana olleesta ilmiöstä.

Ilkka Niiniluoto (1998, 14) pohtii tiedon olemusta toteamalla tilastotieteilijöiden puhuvan datasta tarkoittaen kaikkea sellaista tutkimusaineistoa, joka on koodattu jonkinlaisten merkkien avulla johonkin muotoon ja tallennettu; tämä on perusdataa eli havaintoaineistoa. Havaintoaineisto puolestaan koostuu aistimussisällöstä, siitä mitä ihminen kokoo näkemänsä ja kuulemansa perusteella. Pragmaattisessa informaatiossa on kyse informaatiosta, joka on jollakin tapaa suhteellinen kielen käyttäjään tai käyttäjiin. Esimerkiksi kun puhutaan jonkun viestin merkityksellisyydestä jossakin yhteisössä, ollaan tiedon pragmaattisen merkityksen tasolla. (Mt.) Näiden havaintojen yhdistämisen avulla on muodostettavissa käsitys paitsi tiedon luonteesta myös mahdollisesti tiedon luotettavuudesta.

Yhteistä lomaketutkimukselle ja laadulliselle tutkimukselle Pertti Alasuutarin (2011, 50) mukaan on se, että molemmissa tutkimustyypeissä havaintojen tuottamisen vaiheeseen kuuluu tekniikoita, joilla mahdollista havaintojen määrää rajoitetaan hallittavamman kokoiseksi. Aineiston mahdollista laajuutta tai havaintojen lukumäärää voidaan rajoittaa joko ennen aineistonkeräämistä tai sen jälkeen. Alasuutarin (2011, 51) mukaan lomaketutkimuksessa rajoitus tapahtuu siten, että kysytään vain tiettyjä, tutkijan tiedontarpeen kannalta olennaisia kysymyksiä ja vastausvaihtoehdot määritellään valmiiksi. Myös laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrää tulee rajoittaa, mutta suurimmaksi osaksi tämä vaihe tapahtuu laadullisessa tutkimuksessa jälkikäteen. Laajaa aineistoa, kuten tekstimassaa, tarkastellaan vain tietyistä, teoreettis-metodologisesti määritellyistä näkökulmista (Alasuutari 2011, 51).

Kananen (2014, 33) kirjoittaa tieteellisessä tutkimuksessa tarvittavan aina rajauksia, sillä laajat aiheet eivät ole hallittavissa perinteisin menetelmin tai niistä tulee pinnallisia. Rajaaminen näkyy siinä, mitkä tekijät otetaan tarkastelussa huomioon ja mitkä jätetään ulkopuolelle. Rajaaminen tapahtuu usein tutkimuksen edistyessä ja ilmiön hahmottuessa. Heikki Luostarinen ja Esa Väliaverron (1991, 200) toteavat, että tutkijan on hyväksyttävä kunkin tutkimuksen olevan vain yksi tulokulma aiheeseen, vaikkakin on tärkeää tuntea aineistonsa perinpohjaisesti (Eskola & Suoranta 1998, 152). On rajattava ja totuttava siihen, että rajauksen mukana jää pois myös aiheen käsittelyn kannalta merkittävää aineistoa. Samoin on tärkeää tiedostaa rajausten vaikutus tuloksiin ja kertoa asia lukijalle. Keskeistä on löytää tutkimuksen kuluessa ne johtavat ideat tai ajatukset, joihin nojaten tutkimuksellisia ratkaisuja tehdään. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää ymmärtää tutkimusasetelmia koskevan rajauksen välttämättömyys. Rajaamisessa on kyse paitsi mielekkään ja selkeästi rajatun tutkimusparadigman löytymisestä, myös tulkinnallisesta rajauksesta.

Aineistoni muodostuu hyvinvointibarometrin kvantitatiivisesta kansalaisvastausten lomakeaineistosta sekä kvalitatiivisesta asiantuntijavastauksista että uutisartikkeleista. Tuomen ja Sarajärven (2008, 65) mukaan on ollut perinteikästä kuvata laadullisen ja määrällisen tutkimuksen suhdetta vastakkainasettelun kautta. Eskola ja Suoranta (1998, 22) toteavat eri tutkimusmenetelmien poikkeavan toisistaan yllättävänkin vähän. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on oleellista tutkimusaineiston edustavuus perusjoukon suhteen, kvalitatiivisessa tutkimuksessa olennaista on aineiston teoreettinen edustavuus. Kaikkeen tieteelliseen ajatteluun kuuluu tärkeänä osana reflektioiva, teoreettinen ajattelu. Tutkijan täytyy koettaa ymmärtää tutkimuskohdettaan ja luoda siitä mielekkäitä teoreettisia tulkintoja (Eskola ja Suoranta 1998, 149). Yhdistävä tekijä on aineiston edustavuuden vaade tutkimusongelmaan nähden. Kvalitatiivinen tutkimus on (mt. 1998, 13) saanut käyttövoimansa paljolti suhteestaan kvantitatiiviseen tutkimukseen, ja esimerkiksi haastattelua voi käyttää sekä laadullisesti että määrällisesti. Vastaavasti haastatteluilla kerättyä aineistoa voi analysoida sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. Tuomen ja Sarajärven (2008, 65) mukaan monissa suomalaisissa metodioppaissa (esimerkiksi Hirsjärvi & Hurme 2011) perustellaan yhdysvaltalaisiin lähteisiin nojaten, että vastakkainasettelu on turha – kvalitatiivisia

ja kvantitatiivisia aineistoja voidaan yhdistää. Hokkasen (2014, 33) mukaan monimetodisuus on tieteen tapa havainnoida maailmaa useiden havaintosuodattimien, eli aineiston keruumetodien, kautta ja rakentaa materiaalista monenlaisia ymmärryksiä.

5.3 Eettisyys ja luotettavuus

Ihmistutkimus kohdistuu tavallisesti inhimilliseen toimintaan ja sen seurauksiin (Aaltola 2010, 21). Pro gradu -tutkielmassani vastaajien nimettömyys on korostetun tärkeää kansalaisvastaajien osalta. Tutkimusalue on väestöllisesti suppeahko, joten profiloimalla yksittäinen vastauslomake olisi vastaajan todennäköinen henkilöllisyys pääteltävissä. Sen vuoksi kaikki palautuneet vastauslomakkeet on koodattu aineistoksi, josta ei voi palauttaa alkuperäistä vastauskokonaisuutta. Asiantuntija-arvion kirjoittaneet henkilöt vastaavat virkatehtävänsä mukaisesti, ja näin ollen asiantuntijoiden nimet ja yksittäisten vastausten sisällöt ovat julkista tietoa.

Merja Kinnusen ja Olli Löytyn (1999) toimittamassa teoksessa todetaan gradun olevan tieteellinen julkaisu, jonka tekijällä on samanlaiset tekijänoikeudet omaan tekstiinsä kuin keillä tahansa tutkijoilla. Yhtä lailla gradun tekijää velvoittavat samat eettiset vastuut tekstien lainaamisen, lähteiden ja tutkimustulosten aitouden suhteen kuin muitakin tieteellistä tekstiä ja aineistoa tuottavia kirjoittajia. Tuomen ja Sarajärven (2008, 127) mukaan eettisen kestävyuden vaade koskee paitsi tutkimuksen luotettavuutta, myös tutkimuksen laatua. Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus. Hokkanen (2014, 14) linjaa oivaltavasti tutkijalle olevan tarpeen tarkastella, tiedostaa ja tuoda näkyväksi omia lähtökohtiaan ja valintojaan sekä valintojensa merkityksiä tutkimuksen tuloksille. Molemmilla areenoilla on myös mahdollista olla tarkoitushakuinen tai sokea omien tekojensa, suuntautumistensa ja valintojensa tutkimuksellisille seuraamuksille. Sosiaalialalla eettisyys rakentuu jatkuvasta keskustelusta muuttuvassa toimintaympäristössä (Talentia 2016) ja on tärkeää pohtia myös tiedon alkuperää ja sen mahdollista sitoutumista lähteensä motiiveihin.

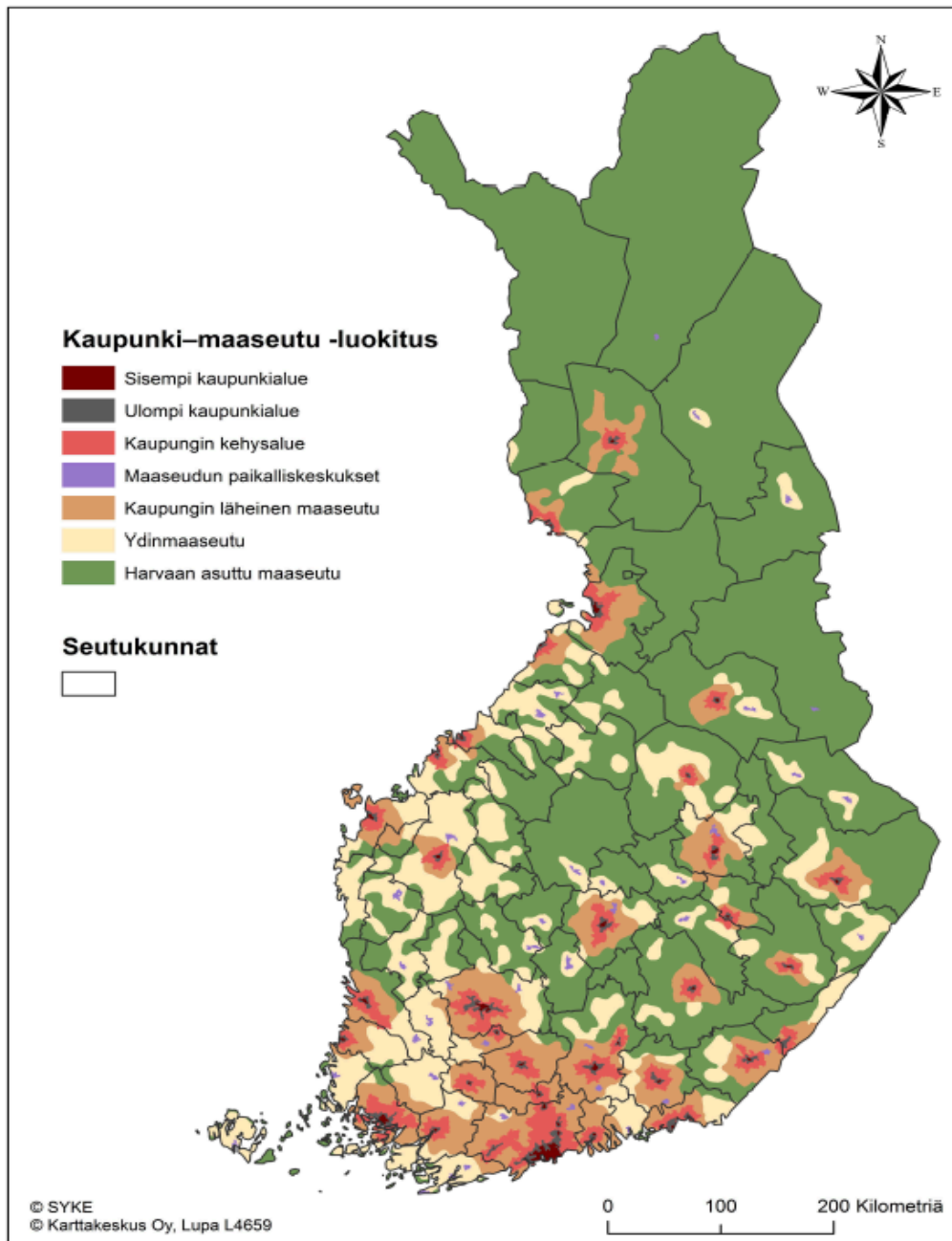
Matti Heikkilän (2002, 165) toteamuksen mukaan tutkimusaiheen ”*miten väki voi*” tarkoittavan käytännössä hyvinvointivaltion tulonsiirtojen ja julkisten palvelujen tutkimista. Tutkimusaihe voi siis olla jo itsessään poliittisesti latautunut. Kannanotot harjoitettuun politiikkaan tulevat ilmi vain niiltä osin kuin ne esiintyvät tutkimusaineistossa. Tässä pro gradu -tutkielmassa tavoitteenani on tuoda esille kuntalaisen kokemuksellinen arvio ja asiantuntijoiden teoriaan pohjaava näkemystieto, ja soteratkaisuun liittyvät ensimmäiset päätökset ovat tutkielman kirjoittamisen aikana tiedossa. Tehtyjen päätösten vaikutukset Itä-lappilaisten koettuun hyvinvointiin ovat vielä tulevaa.

Toisinaan tutkimuksen validiteetin arviointi voi olla myös haasteellista. Timo Laine (2015) esittää laadullisen tutkimuksen kohdalla voitavan puhua validiteetin sijasta pikemminkin uskottavuudesta. Tällöin keskeisiä ovat ne tulkinnat, joita aineistosta tehdään. Esimerkiksi Jukka Mäkelän (1991, 121) mukaan on pohdittava, miten validiteettia arvioidaan tilanteissa, joissa tutkija ei suorita itse operationalisointia (valmiit rekisterit) tai käytettävissä on muulla tavoin valmiit aineistot. Mäkelä (1991, 122) jatkaa, että tällaisen tutkimuksen yhteydessä on vaikea puhua tutkimuksen teoreettisuudesta tai validiteetista. Kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyvät validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet ovat liian suppeita. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja se myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeisin tutkimusväline. Sen vuoksi tutkimustuloksen toistettavuutta ei voida osoittaa samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tutkimuksen toistettavuuden vaatimus on erityisen pulmallinen ihmistieteissä (Eskola & Suoranta 1998, 230), koska samankaltaisten olosuhteiden luominen on käytännössä mahdotonta. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia, joka voi olla hyvinkin henkilökohtainen ja tutkijan omaa pohdintaa sisältävää. (Eskola & Suoranta 1998, 211). Kun otetaan huomioon myös se, että *kokemustieto on hyvin perusteltu tosi uskomus, johon sisältyy omakohtaista kokemusta niistä asioista joihin tieto kohdistuu* (Kainulainen & Nieminen & Tarkiainen 2014), on saatua tulosta tarkasteltava osittain uniikkina, empiiriseen kokemukseen perustuvana tuloksena joka on jossain määrin yleispätevä. Kuten Selkälä, Viinamäki ja Suikkanen (2014, 313) toteavat, teoreettinen tai menetelmällinen triangulaatio ei yhteiskuntatieteissä suoraan paranna tulosten reliabiliteettia tai validiteettia. Menetelmät tulisikin mieluummin ymmärtää apukeinoina, joilla monitasoisesta todellisuudesta nostetaan esiin erilaisia

ulottuvuuksia (Downward & Mearman 2007, 91–92). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuudella viitataan nimenomaan mittauksen luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 1998, 212), mikä on yhtälailla tärkeää myös tutkimustriangulaatiossa.

5.4 Tutkimusalueen paikantaminen ja vastaajaprofiili

Valtaosa tutkielman seutukunnasta on harvaanasuttua maaseutua, mikä osaltaan rakenteistaa sekä elinkeinon harjoittamismahdollisuuksia että asettaa reunaehdoja palvelujen saatavuudelle. Kunta paikallisyhteisönä on tärkeä identiteetin luoja. Identiteetti rakentuu yhdistelmästä paikallishistoriaa, ihmisiä ja kokemuksia. Yhdessä ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan kanssa muodostuu se elämän konteksti, missä tutkimusaineistoni Itä-Lappilaiset asuvat ja arvioivat hyvinvointiaan. Suomen ympäristökeskus SYKE:n (2016) laatiman kartan (Kuvio 1.) mukaan Itä-Lapin seutukunta on pääosin harvaanasuttua maaseutua.

Kuvio 1. Kaupunki-maaseutu-luokitus seutukuntatasolla. SYKE/YKR (2016).

Tutkimusjoukon maantieteellinen erityisyys – Lappi, taajamaa ja syrjäseutua, – antaa vastauksien sisältöön oman sävynsä. Aki Siltaniemen, Anne Perälähden, Anne Erosen ja Pia Londénin (2007; 2008) mukaan koetun hyvinvoinnin mittausta voidaan tarkastella sekä tarve- että resurssipohjaisesti. Resurssipohjaisessa mittaamisessa tarkastellaan elintason osatekijöitä, joita ovat terveys, koulutus, työllisyys, asumisolot ja -ympäristö, perhesuhteet sekä taloudelliset ja poliittiset resurssit. Kun näihin tarkasteluihin lisätään vastaajan subjektiivinen

tyytyväisyysarvio eri elämän osa-alueisiin, lähestytään elämänlaadun ja tarvelähtöisen tutkimuksen aluetta. (Mt. 2007, 10.) Käsitykset hyvän elämän osatekijöistä voivat olla hyvinkin yksilöllisiä: yhdelle se voi olla talvella sula kaivo, toiselle mahdollisuus nauttia luontoelämyksistä työmatkan varrella. Jokaisella tutkielman aineiston kunnalla oli internetsivut, osalla kunnista sivustot palvelivat myös englanniksi. Itä-Lapin kuntien internetsivuilla kunnat esittelevät itseään seuraavilla (Taulukko 3.) tunnuslauseilla:

Taulukko 3. Itä-Lapin kuntien internetsivustojen tunnuslauseet.

	Tunnuslause
Kemijärvi	<i>Veden Välkettä ja Vihreää Kultaa</i>
Pelkosenniemi	<i>Lapin Sydämessä.</i>
Posio	<i>Lapin taikamaa</i>
Salla	<i>In the middle of nowhere.</i>
Savukoski	<i>Lapland Ordinary. Lappi on henkisesti, maantieteellisesti ja teoissaan tavanomaisen yläpuolella.</i>

Kuntien tunnuslauseissa korostetaan luontoarvoja ja alueen erityisyyttä. Kemijärvi tuo esiin kuntansa monipuolisen luonnon, Pelkosenniemi keskeisen sijainnin. Posion tunnuslause viittaa koko alueen satumaisuuteen, ja Salla kääntää tunnuslauseensa lähtökohtaisesti negatiivisen konnotaation vahvuudeksi kertovansa rohkeasti olevansa *keskellä ei mitään*. Savukosken kunnalla ei ole varsinaista omaa tunnuslausettaan, vaan se käyttää Lapin markkinoinnin (Lapin liitto 2016) yhteistä slogan.

Hyvinvointibarometrissa tutkimusjoukon edustajia olivat kuntalaiset, kunnan johtavat virkamiehet ja Aluehallintoviraston viranomaiset. Itä-Lapin kuntalaisia tutkielman aineistossa edustavat seuraavan profiilin mukaiset seutukunnalla asuvat täysi-ikäiset vastaajat (Taulukko 4.).

Taulukko 4. Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrin kuntalaiskyselyyn vastanneiden kuntalaisinformanttien (N=356) vastaajaprofiili sukupuolen ja iän mukaan.

Vastaajaprofiili	Kemijärvi	Pelkosenniemi	Posio	Salla	Savukoski
Sukupuoli					
<i>Nainen</i>	50	45	57	52	48
<i>Mies</i>	50	55	43	48	52
Ikä					
<i>Nuoret aikuiset (18–29 -vuotiaat)</i>	7	5	1	12	4
<i>Keski-ikäiset (30–49 -vuotiaat)</i>	19	9	22	17	13
<i>Keski-ikäiset (50–64 -vuotiaat)</i>	36	27	34	40	52
<i>Ikääntyvät (65–74 -vuotiaat)</i>	20	46	30	15	22
<i>Vanhukset (yli 74 -vuotiaat)</i>	18	14	14	15	9

Kansalaisvastaaja on sukupuoleltaan mies tai nainen, iältään 18–65 -vuotias Itä-Lapin seutukunnassa asuva, postitettuun kyselylomakkeeseen vastannut henkilö. Kansalaisvastaaja edustaa yhtä henkilöä ja yhden henkilön kokemusta 5 % satunnaisotoksessa. Kemijärvellä kyselyyn vastasivat naiset ja miehet yhtä useasti (50 %). Naiset vastasivat miehiä useammin kyselyyn Posiolla (57 %) ja Sallassa (52 %), kun taas Pelkosenniemellä (55 %) ja Savukoskella (52 %) suurempi osa vastaajista oli miehiä. Koko Itä-Lapin seutukunnassa vastaajaprocentti oli 47,2 %, ja Posion osalta hieman keskiarvoa korkeampi. Posiolaisista vastaajista 50 % palautti kyselylomakkeen.

6 Tutkimustulokset

6.1 Tarpeet ja resurssit

Erik Allardtin (1976) tarve- ja resurssiperustaisessa hyvinvointiteoriassa *having* edustaa resurssiperustaista elintasoluokitusta huomioiden tulot, asumisen, työllisyyden ja koulutuksen merkityksen. Työmarkkina-asema määrittelee osittain *having* -ulottuvuuden kautta käytössä olevia resurseja, ja Itä-Lapin seutukunnan kuntalaisten työmarkkina-asema vuonna 2013 näyttää ristiintaulukointini (Taulukko 5.) mukaan seuraavalta:

Taulukko 5. Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometriin vastanneiden kuntalaisinformanttien (N=357) työmarkkina-asema (%) *having* -ulottuvuudella tarkasteltuna.

Työmarkkina-asema	Kemijärvi	Pelkosenniemi	Posio	Salla	Savukoski
<i>Työssä</i>	37	20	27	35	28
<i>Työtön</i>	7	5	8	11	16
<i>Lomautettu</i>	1	0	1	0	0
<i>Vanhempain/hoitovapaalla</i>	1	0	1	0	0
<i>Päätoiminen opiskelija</i>	3	5	1	3	0
<i>Sairausloma yli 6 kk</i>	1	0	1	3	4
<i>Eläke</i>	49	65	57	44	48
<i>Osa-aika-eläke</i>	0	0	0	0	0
<i>Muu tilanne</i>	1	5	3	3	4
YHT. %	100	100	100	100	100

Koko Itä-Lapin alueella väestörakenne on painottunut ikäihmisiin tai työmarkkina-asemaltaan eläkkeellä oleviin, Pelkosenniemen kuntalaisvastaajista vain viidennes oli työssä. Väestörakenteen, ja jo sitä kautta huoltosuhteen vinoutuminen, tuo oman haasteensa huoltosuhteelle. Väestöllinen huoltosuhde pohjautuu väestön ikärakenteeseen, ja taloudellisella huoltosuhteella tarkoitetaan työllisten määrää suhteessa työvoiman ulkopuolella oleviin (Ruotsalainen 2013). Skandinaavinen hyvinvointimalli on rakennettu vahvasti työlinjalle, samoin kuten suomalainen työllisyys- ja sosiaalipolitiikkakin.

Sekä kuntaviranomaisten, aluehallintoviraston että tutkijoiden asiantuntijavastauksista käy ilmi, että heidän arvioissaan työllisyystilanteeseen vaikuttamisessa aktiivisen elinkeinojen kehittämisen kanssa ratkaisevassa roolissa on valtion harjoittama politiikka. Vaikka kuntien elinkeinorakenne ei Itä-Lapin

kuntien alueella ole homogeeninen, huoli kuntataloudesta on yhteinen. Kemijärvellä aikaisemmin toimineet suuret ja keskisuuret yritykset ovat joko lakkauttaneet tai siirtäneet toimintansa muualle, eikä korvaavia tuotannollisia työpaikkoja näytä olevan näköpiirissä. (Kilpeläinen 2014.) Pelkosenniemen kunta on panostanut voimakkaasti matkailuun, ja Savukoskella on pyritty edistämään kaivosteollisuuden käynnistymistä, vaikka se aiheuttaakin ristiriitoja luontaiselinkeinojen kanssa (Peronius ym. 2014). Sallassa elinkeinopohjaa haluttaisiin laajentaa sekä turvaamalla koulutuspolku lukion jälkeen toisen asteen koulutukseen omalla paikkakunnalla, että myös lisäämällä matkailua, turve- ja kaivosteollisuutta.

Maaseutualueiden kyky tunnistaa vahvuutensa, ennakoida elinkeinopolitiikkansa tulevaisuutta ja houkutella osaavaa työvoimaa ovat avainasemassa valtioiden, alueiden ja kuntien kilpaillessa vihreän kasvun menestymisestä ja työpaikoista. (Mahdollisuuksien maaseutu maaseutupoliittinen... 2014, 53.) Matkailun, kaivostoiminnan ja luontaiselinkeinojen yhteensovittaminen on haastavaa mutta tuskin mahdotonta. Resurssiperustaisen elintason tyydytys, esimerkiksi riittävät taloudelliset resurssit perustoimeentuloon ilman merkittäviä tulonsiirtoja, edellyttävät työtä ja elinkeinomahdollisuuksia. Helne ym. (2012, 52) viittaavat Jaakko Kianderin (2011, 55) esittämään ajatukseen *työllisyyden olevan yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta tärkeä tekijä*. Työ on edelleen keskeinen tekijä suomalaisessa palkkatyöhön perustuvassa hyvinvointimallissa (Helne ym. 2012, 52). Tarveperustainen elintaso puolestaan muodostuu yksilöllisesti muodostuvasta kokonaisuudesta: yhdelle ystävistä, toiselle luontoelämyksistä ja kolmannelle jostakin muusta.

6.2 Yhteisyyssuhteet

Allardtin (1976) yhteisyyssuhteita kuvaavan *loving* -ulottuvuuden kautta tarkasteltuna koettu hyvinvointi liittyy tunteeseen siitä että ” pärjää itse”, joko yksin itse tai läheisten ja naapureiden avulla. Koetun hyvinvoinnin kontekstiin liittyvät sosiaali- ja terveyspalveluiden lisäksi myös koulutus-, kauppa-, apteekki- ja pankkipalveluiden saatavuus. (Mahdollisuuksien maaseutu maaseutupoliittinen.... 2014, 33.) Itä-lappilaisilta toimijoilta kysyttiin heidän kokemuksestaan (Liite 1.; Liite 4.) kunnallisten sosiaalipalvelujen saatavuudesta. Kokosin yhteen kuntalaisvastaajien kvantitatiiviset ja asiantuntijoiden kvalitatiiviset arviot (Taulukko 6.) palvelujen saatavuudesta huomioiden mukaan myös terveyspalvelujen osuuden sosiaalipalvelujen kokonaisuudessa:

Taulukko 6. Kuntalaisten arvio kunnallisten sosiaalipalveluiden saatavuudesta kunnittain (%) ja kunta- ja aluehallintoviraston asiantuntijoiden arviot.

	Helppoa	Melko helppoa	Vaikeaa	Yht %	Yht. N
Kemijärvi					
Kuntalainen	36	55	9	100	77
Viranomainen	Sosterpalveluiden saatavuuden nykytila erinomainen kunnan alenevaan väestömäärään nähden.				
AVI	Lääkärin vastaanotolle pääsyn jonotusaika 2-4 viikkoa.				
Pelkosenniemi					
Kuntalainen	15	69	15	100	13
Viranomainen	Peruspalveluihin pääsee nopeasti, usein jonottamatta.				
AVI	Korkea sairastavuusindeksi.				
Posio					
Kuntalainen	29	38	33	100	42
Viranomainen	Kunta pystyy panostamaan vain vähän sosiaalipalvelujen kehittämiseen.				
AVI	Korkein kansantauti-indeksi, täyttämättömiä lääkärinvirkoja yli 20 %.				
Salla					
Kuntalainen	16	58	26	100	31
Viranomainen	Kustannukset toiseksi korkeimmat Itä-Lapin seutukunnassa vuonna 2010.				
AVI	Yhteydensaannissa lääkäriin jatkuvia ongelmia.				
Savukoski					
Kuntalainen	40	50	10	100	10
Viranomainen	Palvelut tuotetaan kuntayhtymän, oman tuotannon ja ostopalvelun kautta.				
AVIn arvion mukaan palvelurakenne seutukunnalla vastaa valtakunnallisia tavoitteita.					

Yli 90 % kemijärveläisistä kansalaisvastaajista pitää sosiaalipalveluiden saatavuutta joko melko helppona tai helppona. Pelkosenniemeläisistä vastaajista lähes 70 % pitää sosiaalipalveluja melko helposti saavutettavina, kun puolestaan posiolaisista reilu kolmannes ilmoittaa sosiaalipalveluiden saatavuuden olevan vaikeaa.

Kokemusta selittänee osaltaan se, että Posio joutuu ohjaamaan myös sosiaalipalveluiden lisäresurssejaan ostopalveluihin (Timonen 2014), ja huolestuttava nykytilanne on erityisesti lapsiperheiden palvelujen osalta. Sallan osalta asiantuntija-arvion (Kilpeläinen 2014) mukaan henkilöstömitoitus on hyvää keskitasoa, mikä näyttäytyy kuntalaiselle palvelujen saatavuutena. Savukoskelaisista vastaajista 10 % kokee sosiaalipalveluiden saatavuuden vaikeaksi. Suurin osa Itä-Lapin seutukuntalaisista arvioi palveluiden toimivan kotikunnassaan keskinkertaisesti. Aluehallintoviraston asiantuntija-arvion mukaan palvelurakenne koko Lapin, ei vain Itä-Lapin seutukunnan osalta, tarkasteltuna vastaa hyvin valtakunnallisesti asetettuja tavoitteita. Tutkijat (Viinamäki ym. 2014) huomauttavat sosiaalitoimen palveluiden kohonneen nopeasti vuoden 2005 jälkeen, mutta käytettyjen resurssien määrä ei välttämättä suoraan korreloi asiakkaan tyytyväisyyden kokemuksen kanssa. Hyvinvointibarometrissa 2013 kysyttiin sekä kansalaisvastaajien että asiantuntija-arvioiden kirjoittajien mielipidettä (Liite 1.; Liite 2.; Liite 3.) kunnallisten terveysterveysten saatavuudesta (Taulukko 7.). Terveysten merkitys ymmärretään laajasti myös mielenterveyden osatekijänä (Allardt 1976), minkä takia taulukossa esitetään sosiaali- ja terveysterveyst yhdessä. Esitän kansalaisten ja asiantuntijoiden kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset vastaukset Taulukossa 7.

Taulukko 7. Kuntalaisten arvio kunnallisten terveysterveysten saatavuudesta kunnittain (%).

	Helppoa	Melko helppoa	Vaikeaa	Yht %	Yht. N
Kemijärvi					
Kuntalainen	39	47	13	100	150
Viranomainen	Keskimääräistä kalliimpi soster-toimiala, korkea sairastavuusindeksi.				
Pelkosenniemi					
Kuntalainen	71	19	10	100	21
Viranomainen	Perusterveydenhuoltoa käytetään verrattain paljon.				
Posio					
Kuntalainen	34	44	22	100	73
Viranomainen	Ennaltaehkäiseviin palveluihin panostettu, lisäresursointi ohjataan erikoissairaanhoidon. Korkein kansantauti-indeksi, täyttämättömiä lääkärinvirkoja yli 20 %.				
Salla					
Kuntalainen	27	50	23	100	64
Viranomainen	Kustannukset toiseksi korkeimmat Itä-Lapin seutukunnassa vuonna 2010.				
Savukoski					
Kuntalainen	32	64	4	100	25
Viranomainen	Palvelut tuotetaan kuntayhtymän, oman tuotannon ja ostopalvelun kautta.				
AVIn arvion mukaan lappilaisten sairastavuus on keskimääräistä korkeampi.					

Valtaosa kuntalaisvastaajista koki kunnallisten terveystalveluiden olevan saatavilla, erityisesti savukoskelaiset kokivat saatavuuden hyvaksi. Savukoskelaisista vastaajista 96 % koki terveystalvelujen saatavuuden olevan helppoa tai melko helppoa. Lähes yhtä tyytyväisiksi palvelujen saavutettavuuden suhteen osoittautuivat kemijärveläiset vastaajat. Aluehallintaviraston asiantuntija-arviossa (2014), mikä kattoi kaikki tutkimuskunnat, todetaan lappilaisten sairastavan keskimääräistä enemmän ja sosiaali- ja terveydenhuollon olevan kuntien laajimmat toimialat. Lapissa kuntien nettokustannuksista yli 60 % muodostuu sostermenoista, ja kustannusten euromäärät ja osuudet kunnan budjetista ovat jatkuvasti kasvussa. Kuntien kykyä sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämiseen vaikeuttaa alati kiristynvä taloustilanne ja jatkuvat muutos- ja säästöpainet. Aluehallintoviraston asiantuntijoiden (2014) mukaan sairastavuus Lapissa on suurempaa kuin maassa keskimäärin, ja tutkijoiden havainnon mukaan erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuudet ovat nousseet.

Suuri ja pieni sosiaalipolitiikka, suuret ja pienet toimijat

Sakari Möttönen (2014, 13) kirjoittaa kunnallisen sosiaalipolitiikan voitavan nähdä suuren ja pienen politiikan yhdistelmänä. Pieni politiikka on paikallisista oloista lähtevää sosiaalipolitiikkaa, jossa kansalaisista huolehditaan yhteisöllisesti. Suuri sosiaalipolitiikka puolestaan on suurten palvelujärjestelmien rakentamista ja ylläpitoa (mt.). Cook ym. (2014, 14) toteavat sosiaali- ja terveystalvelujen tarjoamisen muodostuneen hyvinvointivaltioiden keskeiseksi keinoksi huolehtia ihmisten hyvinvoinnista. Ennaltaehkäisevällä sosiaalipolitiikalla voidaan paitsi ehkäistä ongelmien syntymistä, myös pyrkiä hallitsemaan kalliista korjaavasta työstä koituvia kustannuksia. Yhtenä keinona toteuttaa ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa nähdään yleisesti nykyistä tiiviimpi yhteistyö kuntien tai toimijoiden välillä. Palveluiden tuotannon ulkoistamisella on merkittävä vaikutus kuntatalouteen. Posion kunta siirsi sotepalvelunsa 1.6.2016 Coronalille, mikä toi vakautta koko kunnan loppuvuoden budjettiin (Pelttari-Heikka 2016).

Möttönen (2014, 14) esittää harkittavaksi vaihtoehtoa, että kunnallisen sosiaalipolitiikan toimijat pyrkisivät organisatorisesti tiiviimmin järjestämään palveluita muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Onko paikalliseen politiikkaan löydettävissä kumppaneita liikunta- kulttuuri- ja opetustoimen järjestämiseen, ja mitkä ovat mahdollisuudet paikallisuuteen terveydenhuollon organisaatioissa?

Kananojan ym. (2008, 140) kuntalaistenkin tulisi kokea voivansa olla mukana sosiaalipolitiikan toteuttamisessa, eivät vain palvelun kohteina. Perusterveydenhuolto todennäköisesti onnistuu lähikuntien yhteisellä vastuulla, mutta kallis erikoisterveydenhoito on hankittava kauempaa. Valtion ja kuntien erilaiset tehtävät, näkökulmat ja ennen kaikkea rahoitus voivat aiheuttaa jännitteitä valtion ja kuntien välille (Kananoja 2006). Möttösen (2014, 12) mukaan kunnallinen sosiaalipolitiikka voidaan nähdä kahden politiikan, suuren ja pienen, yhdistelmänä. Suuri politiikka on suurten, universaalipalvelujen periaatteelle rakentuvaa palvelutoimintaa jonka tavoitteena on ollut yhteiskunnallisen ja alueellisen tasa-arvon toteuttaminen, hyvinvointivaltiomalli. Nykyisessä kustannustehokkuutta hakevassa kehityksessä suuren politiikan suuntaa ei enää ohjaa sosiaalipolitiikka, vaan painopiste on siirtynyt kohti kestävyysvajeen pienentämistä ja valtion talouden kautta tapahtuvaa arviointia. Valtioneuvoston 18.02.2016 päivätyn soteuudistuksen lausuntoyhteenvedon (Eriksson & Kari & Hernesmaa & Hokkanen & Hätönen & Kuopila & Savolainen 2016, 8) mukaan perustettavien itsehallintoalueiden rajat noudattavat maakuntien nykyisiä rajoja. Kolme itsehallintoaluetta järjestää palvelut yhteistyössä toisen itsehallintoalueen kanssa, ja sosiaali- ja terveystalvelujen päävastuu tulee olemaan valtiolla. Lisäksi selvitetään maakuntien osittaista omaa verotusoikeutta.

Lapin maakuntajohtaja Mika Riipi ohjeistaa (Lapin Kansa 13.9.2016) sotien poliittista ohjausryhmää toteamalla olevan *turha tuudittautua, että kaikki pysyy ennallaan ja rahaa tulee vain lisää. Lapissa pitäisi aidosti ylittää raja-aitoja ja etsiä malleja, miten asioita voisi tehdä tehokkaammin*. Kunnallinen sosiaalipolitiikka joutuu kysymään pyrkiäkö mukaan suuriin organisaatioihin joissa yhdistyy sekä perusterveydenhuolto että sosiaalityö kuntayhtymänä. Parhaassa tapauksessa se voisi tuoda sosiaalipoliittisia periaatteita ja paremmin marginaaliryhmiä huomioivan näkökulman isojen organisaatioiden toimintaan. Huonossa vaihtoehdossa käy niin, että sosiaalipolitiikka jää suhteessa terveydenhuoltoon entistä alisteisempaan asemaan (Möttönen 2014, 12–14).

Salonen-Soulié (2014, 6) kirjoittaa sosiaalihuollon aseman olevan ongelmallinen ei vain professioiden vallan kannalta, vaan myös toiminnan ydinsisällön kannalta. Kysymys on myös siitä, missä määrin terveydenhuoltointegraatio tulee hallitsevaksi ja missä määrin sosiaalihuollon eri toiminnot kykenevät rakentumaan suhteessa

muihin kunnan perustoimintoihin tulevaisuudessa. On vaarana, että sosiaalihuollon peruspalvelut jäävät irralliseksi muista kunnan peruspalveluista, vaikka erityispalvelujen saatavuus paranisikin sote-ratkaisun myötä. (Salonen-Soulié 2014, 7). Ari Salmisen (2016) mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistaminen kaipaa myös eettistä näkökulmaa. Julkisten hankintojen eettisyyttä voi horjuttaa esimerkiksi piilokorruptio, missä poliittista tai taloudellista valtaa käytetään väärin vaikka muodollisesti noudatetaankin lakeja ja säädöksiä. Merkittävän taloudellisen edun tarjoaminen tai nepotismi ovat piilokorruption muotoja, joiden esiintymisen valvonta on uudentyyppisen hyvän hallinnon sisältöä. (Niemistö 2016.)

Asiantuntija-arvioissa laajasti tarkasteltuna nähdään sosiaali- ja terveystenonon kasvun hillitsemisen olevan välttämätöntä (Möttönen 2014; Meklin 2015). Marja Pajukosken (2006) määritelmän mukaan ehkäisevä sosiaalipolitiikka on julkisen vallan vastuulla oleva sosiaalipolitiikan osa-alue, jonka tehtävänä on hyvinvointia uhkaavien riskien syntyminen ja toteuttamisen estäminen ja ongelmien laajenemisen ehkäiseminen yhteiskuntapolitiikan eri osa-alueilla tavoitteena kansalaisen elämänhallinta. Sipilä ja Anttonen (2016, 57) kirjoittavat hyvinvointivaltiolle olevan luonteenomaista universalismi palvelujen suhteen: kansalaiselta ei odoteta erityisiä suorituksia etuuden saamiseksi, vaan hänellä on oikeus odottaa tulevansa autetuksi tarpeen niin vaatiessa. Niirasen ym. (2008, 116) mukaan ehkäisevässä toiminnassa pyritään vahvistamaan niitä sosiaali- ja terveydenhuollon toimialueita, missä riskien toteutumista pidetään mahdollisena. Riskien tunnistaminen ja epäsuotuisan kehityksen ennakointi edellyttää myönteisiä vaikutuksia kumuloivaa työtetta eri toimijasektoreiden välillä. Ehkäisevää sosiaalipolitiikkaa toteutetaan toiminnalla, jolla varaudutaan tähän tehtävään. Ammattilaisilta tämä edellyttää entistä parempaa kykyä huomioida erilaiset asiakkuudet. Cookin ym. (2014, 14) mukaan tulevaisuuden sosiaalipalveluita koskevassa visiossa palvelutuotannossa pyritään lisäämään kansalaisen omatoimista kykyä huolehtia hyvinvoinnistaan, ja samalla palveluissa korostuu elämänhallinnan haasteissa tukevien yhteisöjen rakentaminen.¹

---

¹ Hämäläinen, T. 2013. Kohti kestäväää hyvinvointia. Uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuita. Versio 1.0. Lokakuu 2013. Sitra.

6.3 Osallisuus

Kyösti Raunion (2010, 47) mukaan osallisuuden vastakohta on syrjäytyminen. Osallisuuden kokemusta lisää vaikutusmahdollisuus itselle merkityksellisiin asioihin ja olosuhteisiin (Allardt (1976) *being* -ulottuvuus). Kananojan ym. (2008, 27) mukaan osallistumisen edellytyksiä ovat ensinnäkin tieto siitä, mitä asioita käsitellään tai mihin voi osallistua. Kuntalaisten tulee tietää, mitä on vireillä, ketkä asioita hoitavat ja miten asioihin voi itse vaikuttaa. Kuntaliitokset, uudet tavat järjestää palveluita sekä uudistusten seurauksista tulee kuntalain mukaan tiedottaa kuntalaisille jo asioiden vireilläolovaiheessa (Mt. 2008, 31). Lapin Kansa (2016) uutisoi Lapin liiton, Kemijärven, Sallan, Savukosken ja Pelkosenniemen kehittävän kunnille uutta toimintamallia kunta-, sote-, ja maakuntaudistuksen vuoksi. Työtä varten halutaan kuulla ajan mittaan myös kuntalaisten näkemyksiä, ja mallia kehitetään jotta asukkaille voidaan taata laadukkaat palvelut (Pohtila 2016).

Jan-Magnus Janssonin (1952) mukaan demokratiassa kaikilla kansalaisilla on samat mahdollisuudet vaikuttaa poliittisiin ratkaisuihin. Kuntalaisinformantit arvioivat omia vaikutusmahdollisuuksiaan (Liite 1.) kunnan kehittämiseen kokoomataulukossani (Taulukko 8.) esitetyllä tavalla.

Taulukko 8. Kuntalaisvastaajien arvio vaikutusmahdollisuudestaan päätöksentekoon kunnittain (%).

	Hyvät	Melko hyvät	Huonot	Yht %	Yht. N
Kemijärvi	4	35	60	100	93
Pelkosenniemi	21	34	29	100	14
Posio	6	34	60	100	53
Salla	6	22	73	100	51
Savukoski	5	45	50	100	20

Pelkosenniemeläisistä kuntalaisvastaajista noin puolet arvioi vaikutusmahdollisuutensa asuinkuntansa kehittämiseen melko hyväksi tai hyväksi, kun taas vastaavasti sallalaiset arvioivat vaikutusmahdollisuuksiaan erittäin vähäisiksi: 73 % piti mahdollisuuksiaan huonona. Kemijärveläisten arvio vaikutusmahdollisuuksistaan oli lähes yhtä heikko, 60 % arvioi sen huonoksi. Kemijärven asiantuntija-arvion kirjoittaneen Kilpeläisen (2014, 259) mielestä kaupungin on muutettava yhteisellä valtuustosopimuksella kielteiseksi koettu toimintakulttuuri myönteiseksi. Posiolaisten mielipide vaikutusmahdollisuuksistaan

yhteisiin asioihin jakautui likipitään tasan melko hyvän ja huonon välillä. Posion kunnanjohtaja Tomi Timonen (2014, 265) linjaa paikallispolitiikan noudattelevan valtakunnallista päätöksentekoa: Posio säilyy elinvoimaisena ja palvelujaan kehittävänä kuntana, mikäli kuntia ohjaavat valtakunnalliset, sektorikohtaiset ratkaisut ovat järkeviä ja linjakkaita. Seutukunnallisesti tarkasteltuna kuntalaisvastaajien kokemus heikosta politiikkaan vaikutusmahdollisuudesta voi selittyä osittain myös kiinnostuksen vähentymisenä poliittiseen toimintaan yleensä. Kvalitatiivisissa asiantuntijavastauksissa yleisesti kuntapäätäjien puolelta kunnalliselta päätöksentekotasolta kaivattiin poliittista vaikutusmahdollisuutta valtion päin.

Kunta ei voi omilla ratkaisuillaan vaikuttaa kaikkiin hyvinvoinnin osatekijöihin, vaan esimerkiksi työllisyys heijastelee globaalia markkinatilannetta tai sosiaalivakuutuksen muodot ovat kuntapolitiikan ulottumattomissa (Kananoja ym. 2008, 98). Hyvinvointikyselyssä tiedusteltiin Itä-lappilaisilta heidän käsitystään asuinkuntansa taloudellisesta ja sosiaalisesta tilanteesta. Tutkijat olivat antaneet hyvinvointikyselyn kyselylomakkeessa (Liite 1.) kysymykseen numero 46 *Mihin ryhmään katsotte asuinkuntanne parhaimmin kuuluvan* vastausvaihtoehtoina valittavaksi yhden viidestä vastausvaihtoehdosta: *etenijäkunta, tienhaarakunta, pulmakunta, kriisikunta* tai viidentenä *en osaa sanoa* vaihtoehdon.

Esitän kokoomataulukossani tulokset ilman numeerisia arvoja merkiten vain kvalitatiivisen arvion. Itä-Lapin seutukuntalaiset olivat vastanneet kysymykseen seuraavasti (Taulukko 9.).

Taulukko 9. Itä-Lapin seutukunnassa asuvien kuntalaisten, viranomaisten ja tutkijoiden arvio kunnan taloudellisesta ja sosiaalisesta tilanteesta.

	Kriisikunta	Pulmakunta	Tienhaarakunta	Etenijäkunta
Kemijärvi				
<i>Kuntalainen</i>	X	X	X	X
<i>Viranomainen</i>	X	X		
<i>Tutkijaryhmä</i>	X			
Pelkosenniemi				
<i>Kuntalainen</i>		X	X	X
<i>Viranomainen</i>	X			X
<i>Tutkijaryhmä</i>	X	X		
Savukoski				
<i>Kuntalainen</i>	X	X	X	
<i>Viranomainen</i>			X	
<i>Tutkijaryhmä</i>		X		
Posio				
<i>Kuntalainen</i>	X	X	X	X
<i>Viranomainen</i>		X	X	
<i>Tutkijaryhmä</i>	X			
Salla				
<i>Kuntalainen</i>	X	X	X	
<i>Viranomainen</i>		X		
<i>Tutkijaryhmä</i>		X		

Kuntansa taloudellisen ja sosiaalisen tilan arvioivat heikoimmaksi savukoskelaiset, joista runsas kolmannes arvioi kuntansa kriisikunnaksi, ja yksikään savukoskelainen kuntavastaaja ei arvioinut kuntaansa etenijäkunnaksi. Kyselyyn vastanneista kemijärveläisistä lähes 90 prosenttia näki kuntansa joko tienhaara- tai pulmakuntana.

Asiantuntijavastauksissa tarkastelin kuntien taloudellista tilannetta koskevaa luokittelun *kriisi*-, *pulma*-, *tienhaara*- ja *etenijäkunta* mukaista suoraa mainintaa. Luokittelun mukaista sanavalintaa ei esiintynyt kaikissa teksteissä, mutta kaikissa vastauksissa kunnan taloudellista tilannetta arvioitiin jollakin tavoin. Kemijärven osalta sosiaali- ja terveysjohtaja Auvo Kilpeläinen (2014, 261) arvioi Kemijärven

olevan kriisikunnaksi ajautuva pulmakunta. Kilpeläisen (2014, 259) mukaan Kemijärvellä ei ole näköpiirissä myönteistä kehitystä, joka toisi kuntatalouden kannalta välttämättömiä tuotannollisia työpaikkoja ja näin kääntäisi poismuuton paluumuutoksi. Tästä syystä jo ennestään heikko huoltosuhde pahenee edelleen. Keinoiksi kriisiytymisen kierteen katkaisuun Kilpeläinen (2014, 261) arvioi yhteisellä valtuustosopimuksella kielteiseksi koetun toimintakulttuurin muuttamisen myönteiseksi, talous tulee vakauttaa ja houkutella yritystoimintaa kaupunkiin. Savukosken ja Sallan kunnalliset viranhaltijat eli hyvinvointibarometrin kyseisten kuntien asiantuntijaedustajat (Peronius ym. 2014, 265) arvioivat kunnan olevan ajautumassa kriisikunnaksi. Posion kunnan edellytyksiin suoriutua jatkossa palveluiden rahoitusvelvollisuudesta suhtauduttiin kriittisesti ja Salla arvioitiin pulmakunnaksi. Pelkosenniemi eroaa asiantuntija-arvioiden (Peronius ym. 2014, 261) mukaan muista Itä-Lapin kunnista myönteisesti: kunta on muuttunut vuosikatteen perusteella kriisikunnasta etenijäkunnaksi. Kilpeläisen (2014) esittämät keinot voitaneen laajentaa yleispäteviksi koskemaan koko Itä-Lapin alueen haasteisiin vastaamista. Aluehallintoviraston asiantuntijat näkevät Itä-Lapin kuntien tilanteen haastavana, mutta joidenkin kuntien kohdalla haasteet ovat pienempiä kuin toisilla. Tutkijaryhmä muodosti arvionsa Itä-Lapin seutukunnan hyvinvoinnista hyödyntäen hyvinvointibarometrin kyselylomakkeen (Liite 1.) vastauksia, kuntien tilastollisia tunnuslukuja (Liite 5.) ja hyvinvointibarometriä. Tutkijoiden arvion (Suikkanen ym. 2014, 288) mukaan Itä-Lapin seutukunnassa on useita hyvinvointikehityksen kannalta negatiivisia tendenssejä, vaikkakin kuntakohtaisia eroja on. Pahimpia uhkia ovat väestörakenteen epäsuotuisa kehitys ja sitä kautta huoltosuhteen heikkeneminen sekä kuntien palveluvastuun lisääntyminen valtion toimien seurauksena mm. sote-uudistuksen seurauksena.

6.4 Toimijuus

Tuula Helneen, Tuuli Hirvilammin ja Markku Laatun (2012) mukaan ihminen on aktiivinen toimija, joka pyrkii omalta kannaltaan mahdollisimman hyvään elämään. Vastuullisen ja mielekkään tekemisen tulisi kuitenkin toteutua kestävä kehityksen edellyttämällä tavalla. Jotta demokratia toteutuisi, päätöksenteossa tulisi tähdätä ihmisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien parantamiseen omien elinolosuhteiden- ja ympäristön suunnittelussa.

Ihmisten keskinäinen verkostoituminen ja yhdessä tekeminen lisäävät sosiaalista pääomaa ja vaikuttavat välillisesti elinoloihin ja viihtyvyyteen. (Mahdollisuuksien maaseutu maaseutupoliittinen... 2014, 71.) Ilmonen (2014, 3) toteaa maaseudun tyhjenemisen aktiiviväestöstä merkinneen palvelujen heikkenemistä maaseudulla ja pakottaneen jäljelle jäävän väestön keksimään keinoja, joilla yrittää säilyttää jäljellä olevat palvelut ja muutenkin pitää maaseutu elävänä. Poliittis-ideologisten yhdistysten aika näyttää, ainakin toistaiseksi, olevan ohi. Niiden sijasta urheilu- ja harrastusyhdistyksien, jotka voidaan ymmärtää uusiksi institutionaalisiksi sosiaalisiksi tiloiksi kehittää itseään, ovat kasvattaneet suosiotaan. Tarkasteltaessa Itä-lappilaisten vapaa-ajan mielekkyyttä yleensä on nähtävissä harrastusten, olivatpa ne mitä tahansa, merkitys (Taulukko 10.) hyvän elämän osatekijänä.

Taulukko 10. Mielenkiintoiset harrastukset hyvän elämän mahdollistajana.

	Kemijärvi	Pelkosenniemi	Posio	Salla	Savukoski
<i>Ei tärkeä</i>	3	5	3	8	4
<i>Jonkin verran tärkeä</i>	40	48	39	36	17
<i>Tärkeä</i>	57	48	58	56	78
YHT. %	100	100	100	100	100
YHT. N	155	21	74	66	23

Kemijärveläisistä kuntalaisvastaajista 97 % oli arvioinut mielenkiintoiset harrastukset hyvän elämän mahdollistajana tärkeäksi tai jonkin verran tärkeäksi. Pelkosenniemeläisistä saman arvion olivat antaneet 96 %, posiolaisista 97 %. Sallalaisista kuntalaisvastaajista 92 % ja savukoskelaisista 95 % oli arvioinut mielenkiintoiset harrastuksen hyvän elämän mahdollistajana tärkeäksi.

Yleisellä tasolla tarkasteltuna kotiseutuyhdistysten ja kylätoimikuntien suosio on kasvanut (Ilmonen 2014, 3). Ilmonen (2014, 4) mukaan yhdistystoiminnan muodot

merkitsevät silloittavan eli sosiaalista pääomaa lisäävän luottamuksen (*bridging trust*) kasvua. Mielekkääseen vapaa-ajan viettoon voi kuulua myös osallistuminen hengelliseen toimintaan, metsästäminen ja kalastaminen, toisin sanoen lähes mikä tahansa toiminta mikä lisää hyvinvoinnin tai osallisuuden kokemusta.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielmassani vertasin kuntalaisinformanttien, viranomaisten ja tutkijoiden arvioita kokemuksellisesta ja näkemyksellisestä hyvinvoinnista Itä-Lapin alueella. Tein vertailun teoriaohjaavasti yhdistämällä Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrin hyvinvointikyselylomakkeen kysymysten kvantitatiivista ja kvalitatiivista aineistoa, jota täydensin Lapin Kansan (2016) uutisoimalla sote keskustelulla. Sosiaali- ja terveystalouden saatavuus on erittäin merkittävä tekijä kansalaisen hyvinvoinnin kokemuksessa, ja se myös vie valtaosan kunnan budjetista. Seutukunnan kuntien elinkeinorakenne on heterogeeninen, ja näin ollen myös painopistealueet haluttujen tai kunnan edun mukaisten investointien suhteen vaihtelevat kunnittain.

Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvaavat osa-alueet *having, loving, being* täydennettynä Veenhovenin (1984) *doing* -ulottuvuudella tarkasteltuna osoitti, että kuntalaisten, päätöksenteosta vastaavien kuntapäättäjien ja ja aluehallintoviraston asiantuntijoiden käsitys hyvinvoinnista on melko yhdenmukainen. Tämä voi osoittaa viranomaisten olevan hyvin tietoisia kunnassa harjoitetun sosiaali- ja elinkeinopolitiikan vaikutuksista. Johtopäätökseni on, että kuntapäättäjillä ja viranhaltijoilla on realistinen käsitys kuntalaisten hyvinvoinnin tilasta. Ongelmat tunnustetaan, mutta nähdään myös lisäarvoa tuovat tekijät, mm. kulttuuri- ja virkistyspalveluiden merkitys mielekkään vapaa-ajan viettämisessä. Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrin 2013 laatuaineiden tutkijoiden (Suikkanen ym. 2014, 288) tilannearviossa todetaan Itä-Lapin seutukunnan kuntien näyttävän varsin haasteellisilta. Erityisesti väestön ikääntyminen ja korkea sairastavuus asettaa reunaehdot samoin kuin se, että seutukunnan väestö on kahdessakymmenessä vuodessa vähentynyt neljänneksellä. Negatiivisen huoltosuhteen korjaamiseksi ei vielä ole muotoutunut merkittävää työllistävää tai taloudellista keskittymää. Huomiota tulee kiinnittää uudentyyppisiin viranomaisten yhteistyömalleihin sekä julkisen ja yksityisen sektorin verkostomaisten toimintatapojen omaksumiseen. (Mt. 288–289.)

Sosiaalityön rooli mielletään usein pelkästään korjaavaksi, viimeisellä hetkellä mukaan tulevaksi viranomaisten suorittamaksi interventioksi (esim. Salonen-Soulié

2014). Kuitenkin sosiaalityö on luonteeltaan yhteiskuntapoliittista (Vornanen, Hämäläinen & Törrönen 2016, 216). Näin ollen laajemmin tarkasteltuna sosiaalityöllä on annettavaa tukevana ja ennaltaehkäisevänä työmuotona, jonka tietopohja perustuu paitsi sosiaalityön teorioihin, myös käytännön tietoon. Hokkasen (2014, 44) mukaan onnistunut palvelu tarvitsee tuekseen ajantasaista tietoa palveluntarpeista ja niiden muutoksesta sekä valmiutta käyttää tietoa ja kokemusta palvelujen kehittämisessä. Tieto on Aulikki Kananojan, Vuokko Niirasen ja Harri Jokirannan (2008, 237) mukaan sosiaalipolitiikan toteuttamisen välttämätön voimavara. Marja Vaarama (2011, 29) kirjoittaa yhteiskuntatieteiden tehtävänä olevan nostaa yhteiskunnallisia asioita, ilmiöitä ja kehityskulkuja keskusteluun. Samoin sen tulee analysoida syitä ja seurauksia, sekä tuottaa ongelmille vaihtoehtoisia ratkaisumalleja.

Sosiaalityön käytäntöpolitiikan lisäämisellä voidaan edistää kertyneen kokemus- ja tutkimustiedon hyödyntämistä poliittisessa ja hallinnollisessa päätöksenteossa (Vornanen ym. 2016, 217). Hyvinvointia laaja-alaisesti käsittelevä sosiaalipolitiikka tarvitsee käytännön kehittäjien ja eri tieteenalojen tutkijoiden kumppanuutta ja vuoropuhelua (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 237), ja tarkastelemalla asioita useista eri tulokulmista mahdollistetaan monipuolisen tietovarannon muodostuminen päätöksenteon perustaksi. Käytännön tieto on aidoimmillaan tavoitettavissa arkipäivän todellisuudesta sekä kansalaisten subjektiivisista kokemuksista ja mielipiteistä. Kansalaisilla on kokemusperäistä tietoa arjestaan, elämästään ja siihen vaikuttavista yhteisö- ja ympäristötekijöistä. Tämän tiedon esille tuominen ja hyödyntäminen päätöksenteossa on ensiarvoisen tärkeää. Toisin sanoen tiedon kartoittaminen ei vielä riitä, vaan se on esitettävä päättäjille ja lainlaatijoille heidän työnsä perustaksi. Jorma Sipilä ja Anneli Anttonen (2016, 71) kirjoittavat sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön päämäärien olevan yhteiset: molemmat ovat kollektiivista toimintaa ihmisten elämän turvaamiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Sosiaalityön keskeisenä yhteiskunnallisena tavoitteena on ihmisten kokonaisvaltainen hyvinvointi, mikä Maritta Törrösen (2012, 183–184) mukaan tarkoittaa työtä köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Sosiaalityö ei toimi yhteiskunnasta irrallaan, ja siihen vaikuttaa yhteiskunnallisen toiminnan eetos. Kananoja ym. (2008, 146) kirjoittavat hyvinvoivan väestön nähtävän nykyisin olevan suorastaan alueen kilpailutekijä, jolla erotutaan muista alueista.

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on todettu paikan ja paikallisuuden olevan laajempia käsitteitä ja asioita kuin vain määrätty maantieteellinen alue tai asuminen tietyssä paikassa (Suopajarvi 2015, 100). Itä-Lapin seutukuntaan kuuluvat kunnat eivät ole homogeenisia. Vaikka seutukunta muodostaakin maantieteellisesti yhtenäisen, harvaan asutun maaseutumaisen alueen, jokaisella kunnalla on omat erityispiirteensä. Kemijärveläisten ja sallalaisten käsitys hyvinvoinnistaan vaikuttaa olevan seutukunnan muita kuntalaisia positiivisempi (Suikkanen ym. 2014, 292), Pelkosenniemen asiantuntijat näkevät kylien vetovoimaisuuteen investoinnin kannattavana (Peronius ym. 2014, 264.) Posiolaisista kuntalaisvastaajista 97 % pitää harrastustoimintaa merkittävänä hyvän elämän osatekijänä, ja 96 % savukoskelaisista kuntalaisvastaajista arvioi kunnallisten terveyspalveluiden saatavuuden hyväksi tai melko hyväksi. Palveluiden saatavuudessa oleellinen tekijä on myös maantieteelliset tosiasiat: siinä missä Mikko Mäntysaari (2013, 51) toteaa olevan *kutakuinkin selvää että hyvinvointi-Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut tulisi voida järjestää niin, että ne olisivat kävellen, polkupyörällä tai lyhyellä bussimatalla saavutettavissa* on Itä-Lapissa sopeuduttava aluksi siihen, että esimerkiksi julkista liikennettä ei joka paikassa ole. Matkat harvaanasutulla maaseudulla kuntakeskukseen ovat pitkät, ja palvelut ovat mahdollisesti satojenkin kilometrien päässä. Itä-Lapin seutukunnassa on synnytty, eletty ja kuoltu tähänkin saakka, ja todennäköisesti samoin myös jatkossa. Luonnollisesti olisi suotavaa, että kaksi ensiksi mainittua voisivat tapahtua mahdollisimman suuren hyvinvoinnin kokemuksen kautta. Maakuntien asioista päättävien on hyvä olla niitä, joilla on realistinen käsitys alueesta ja sen tarpeista.

Vaikka aineellinen hyvinvointi voi edistää kansalaisen mahdollisuuksia resursoida hyvinvointiaan paremmin kuin aineellisilla mittareilla mitattuna heikommassa asemassa oleva, se ei automaattisesti merkitse korkeampaa osallisuuden astetta. Hyvinvoinnin kokemus on henkilökohtainen tila jonka todennäköistä esiintymistä voidaan olettaa tilastollisilla ja taloudellisilla muuttajilla. Kokemuksen aitoutta tai autenttisuutta kykenee arvioimaan vain kansalainen itse. Yhteisön ja yhteiskunnan vastuulla on tukea kansalaisen hyvinvoinnin kokemuksen todennäköisyyttä tarjoamalla ne sosiaali- ja terveyspalvelut mitkä vähintään riittävään tarpeiden tyydytykseen tarvitaan. Tutkimusasetelmani ei kohdistunut hyvinvoinnin vajeisiin, joten niiden esiintymisestä minulla ei ole tietoa tämän tutkielman kautta. On myös

huomioitava että tilastollisessa aineistossa ääri-ilmiöt eivät tule näkyviin barometrin 5 %:n vastaajajoukossa.

Suurissa muutoksissa ja uudistuksissa myös taloudellisilla vaikutuksilla voidaan kannustaa päätöksentekoon – kannustamisen hyvässä ja huonossa merkityksessä. Kuntaliitokset (hyvällä tai pakolla), kuntayhtymät tai palvelujen tuottaminen muulla tavalla ovat niitä keinoja, mitkä jokaisen Itä-Lapin kunnan on harkittava oman palvelutarpeensa kautta. Itä-Lapin seutukunnan asukkailla on arvionsa mukaan vähäiset osallistumismahdollisuudet poliittiseen päätöksentekoon, yli puolet kuntalaisvastaajista arvioi vaikutusmahdollisuutensa huonoiksi. Lisäämällä kuntapoliittisen päätöksenteon avoimuutta on mahdollista nostaa myös kuntalaisen osallisuuden ja elämänhallinnan kokemusta. Reaktiivisen kunnallispolitiikan toteuttaminen edellyttää toimivia vuorovaikutuskanavia kuntalaisten ja päättäjien välillä.

Julkisessa, painetun sanomalehden kautta tarkastellussa Lapin sotekeskustelussa painottui terveyspalveluiden järjestäminen, mutta sosiaalipalvelujen toimivuutta tulevaisuudessa ei käsitelty juurikaan. Tämä selittyy mahdollisesti sillä, että terveydenhuollon palvelut koskettavat lähes jokaisen kuntalaisen arkea - neuvolapalveluista geriatriaan ja siltä väliltä. Uutisoinnista välittyi myös kuntapäättäjien huoli valinnanvapauden ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta haja-asutusalueilla, missä yksityisen sektorin palvelutuotantoa ei ole juurikaan tarjolla vaikka laki sen hankkimisen mahdollistaisikin. Posio on jo tehnyt ratkaisun ulkoistamalla sotepalvelujensa tuotannon, mikä on yksi malli palveluiden hankkimiseen. Maakuntavaltuusto ja maakuntahallitus aloittavat toimintansa 2018, ja niiden linjausten mukaisesti palvelutuotannon järjestämis- ja tuottamisvastuu siirtyy vuoden 2019 alusta kunnilta maakunnalle (Torvinen 2016).

Suuntaviivat historiallisessa soteuudistuksessa on tiedossa, ja lausuntoja pyydetty sekä ulkomailta että kotimaisilta toimijoilta. Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi eurooppalaista arvioijapaneelia (European Observatory on Health Systems and Policies) järjestämään ennakkoarvioinnin Suomen sote-uudistuksesta. Arvion mukaan *sote-uudistuksessa suunniteltu järjestämisvastuun kokoaminen maakunnille on hyvä ratkaisu. Sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatio parantaa kustannustenhallintaa, asiakaskeskeisyyttä ja laatua*. Ratkaisevassa asemassa on

kuitenkin toimeenpano. *Osaamista ja voimavaroja on suunnattava maakuntien järjestämisoaamiseen ja strategiseen palvelujen järjestämiseen, hankintatoimeen ja tietojärjestelmiin. Uudistuksen toteutus edellyttää tietojärjestelmien ja mittaristojen kehittämistä.* (STM 2016).

Niina Miettisen ja Anne Arvosen (2016, 2–6) kokoamassa *Lausuntoyhteenvedossa hallituksen esitysluonnoksesta sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamislaki*si pyydettiin lausuntoja 246 eri taholta. Laki säätelisi oikeutta mm. tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluita, ja lain tarkoituksena olisi varmistaa sosiaali- ja terveyspalveluja käyttävän asiakkaan tai potilaan asiakas- ja potilasturvallisuus, turvata laadultaan hyvät sosiaali- ja terveyspalvelut, sekä edistää palveluntuottajan ja viranomaisen välistä yhteistyötä. Lausunnon antajilla oli mahdollisuus kommentoida lakiesitystä strukturoidun kyselyn lisäksi myös vapaamuotoisesti. *Lapin sairaanhoitopiirin* mukaan luonnoksessa ei oteta riittävästi huomioon sitä, että nykyisen lainsäädännön aikana osalla julkisista palveluntuottajista on selkeästi rooli myös palvelujen järjestäjänä, mikä aiheuttaa toimijoille hyvin erilaisen vastuun omasta toiminnastaan. Lapin kunnista *Savukoski* ja *Kemijärvi* toteavat lakiehdotuksessa sanottavan, että kunnan tehtäväksi jäisi järjestämisvastuuseensa kuuluvien yksityisiltä sosiaali- ja terveyspalveluntuottajilta ostamiensa palvelujen valvonta. (Mt. 2016, 39.)

Sosiaalipolitiikan tulisi olla paikkaperustaista (*place based policy*) joka ottaa huomioon ihmisen elinolosuhteet kokonaisvaltaisesti: maantieteen, väestörakenteen ja kulttuurin. Pitkät välimatkat maaseutumaisella seutukunnalla asettavat omat vaatimuksensa infrastruktuurille ja ohjaavat osaltaan päättäjiä (toivottavasti) luovaan ajatteluun, mutta toisaalta ne mahdollistavat räätälöityjen ratkaisujen tekemisen koko maan asuttuna pitämiseksi. Yhteiskunnalta kysytään kautta linjan muutoskestävyyttä, ja muutoskestävyyden vaade korostuu erityisesti muuttotappiosta kärsivillä seutukunnilla. Reaktiivisella yhteiskuntapolitiikalla, tai kuten Ilmonen (2014, 14) muotoilee, joustavuudella, joka merkitsee luovaa kollektiivista ongelmanratkaisua kansalaisyhteiskunnassa ja sen organisoitumista uudelleen eteen nousseiden ongelmien pohjalta, voidaan hyvinvointia edistää. Vaikka Lappi Arja Kilpeläisen ja Marjo Romakkaniemen (2015, 155) mukaan toimintaympäristönä merkitsee muuta maata niukempia resursseja esimerkiksi palveluvalikoimassa tai työllisyysmahdollisuuksissa, se toisaalta tarjoaa

mahdollisuuksia erilaisten rajojen ylityksiin. Hallinnonrajat ja professionaaliset rajat on tarpeen ylittää ja olemassa olevat resurssit tulee hyödyntää mahdollisimman laajasti. Yhteistoiminta luo rakenteet toiminnalle, jossa alueen ihmiset, olosuhteet ja kunnan päätöksentekijät tunnetaan. (Mt. 2015, 156). Kunnilla on päätösvalta harkitessaan sosiaalipolitiikkansa strategiaa. Se tarkoittaa oikeutta valita strategia, mikä on väestön ja kunnan elinvoiman kannalta tarkoituksenmukaisin (Kananoja ym. 2008, 139). Päätöksenteon vaikeutta koko kunnallispolitiikassa lisää tietointensiivisyys: päivittyvää tietoa on tarjolla jatkuvasti, mutta tiedon käyttäjien, eli asiantuntijoiden, tulisi tehdä hyviä, kauaskantoisia päätöksiä nopeasti (Kamppinen 2002, 352).

Itä-Lapin kuntien elinkeinorakenteet määrittyvät osin uudelleen (Kilpeläinen & Romakkaniemi 2015, 139). Pelkosenniemen kunta resursoi voimakkaasti Pyhätunturiin ja sen ympäristöön matkailun osalta, ja Savukoskella ja Sallassa puolestaan ennakoitaan Soklin kaivostoimintaan liittyviä investointeja. Kemijärvi, joka on ollut työssäkäyntialuetta muillekin tutkimusalueen kuntalaisille, on jo kokenut useampaan kertaan suurten tuotantotalouden yksiköiden muutoksien vaikutuksen kunnan talouteen ja työllisyyteen: Saloran kuvaputkituotantoyksikön² loppuminen 1970-luvulla, Stora Enson sellutehtaan alasajo vuonna 2008³ ja Arktos Group Oy:n liimapalkkitehtaan konkurssi 2013⁴. Huoltosuhteen negatiivinen kehitys kasvattaa kunnan sosiaali- ja terveystoimen kustannuksia ja kuormittaa palveluverkostoa. Yhteiskuntapoliittisilla päätöksillä, vaikka ne eivät suoraan koskettaisikaan sosiaali- ja terveystaloutta, on merkittävä vaikutus myös em. politiikan toteuttamiseen.

Palveluiden osuus Suomen kokonaistaloudesta kasvaa, ja vihreällä kasvulla haetaan vähähiilisyyteen ja resurssitehokkuuteen perustuvaa, ekosysteemien toimintakyvyn turvaavaa taloudellista kasvua. Ilmosen (2014, 26) viittauksen (EVA 2001, 44) mukaan ympäristöliik ehdintä on suunnannut väestön mielenkiinnon luonnossa tapahtuneisiin muutoksiin pakottaen valtaväestön arvioimaan luontosuhteensa

² Salora-oikeudenkäynti. Yle Elävä arkisto. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/salora-oikeudenkaynti#media=9961>. Viitattu 11.12.2016.

³ Kemijärven sellutehtaan raunioille... MTV.fi. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/kemijarven-sellutehtaan-raunioille-nousi-suomen-modernein-saha-tama-on-lottovoitto/4506930>. Viitattu 11.12.2016.

⁴ Arktosin liimapalkki tehdas... Helsingin sanomat. <http://www.hs.fi/talous/art-2000002609988.html>. Viitattu 11.12.2016.

uudelleen. Sitä kautta myös markkinatalouden ehdoilla toimivien yritysten on ollut pakko tarkistaa ympäristöpolitiikkaansa luonnon kantokyvyn perusteella. Luontaistalouden, maatalouden alkutuotannon ja metsätöiden täydentäjiksi ovat tulleen palvelutuotannon kasvu, matkailu ja kaivosteollisuus (Kilpeläinen & Romakkaniemi 2015, 139). Se miten kunta kykenee yhdistämään esimerkiksi kaivostoiminnan, matkailun ja vihreän ympäristöpolitiikan on kiinnostava kysymys. Luonnonvarojen käyttöön kytkeytyy monenlaisia toimijoita, monimutkaisia suhteita ja eriarvoisia asemia (Suopajarvi 2015, 96). Cook (ym. 2014, 12) kirjoittavat ihmisten vertaisyhteisöillä olevan suuri merkitys kestävien elämäntapojen edistämisessä. Suurin osa Suomen arvokkaista kulttuuriympäristöistä sijaitsee maaseudulla. Maaseudun maisemat ovat ajallisesti monikerroksisia ja visuaalisesti monimuotoisia, maaseutumaisema voi olla yhteisön yhteensitoja ja identiteetin vahvistaja. (Mahdollisuuksien maaseutu maaseutupoliittinen... 2014, 56.) Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran kestävästä hyvinvointia tavoittelevassa visiossa suomalaiset elävät hyvää ja merkityksellistä elämää maapallon kantokyvyn rajoissa (Cook ym. 2014, 1).

Kiitos Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, kiitos Itä-Lapin seutukuntalaiset. Tutkielman pääaineiston, Itä-Lapin hyvinvointibarometrin 2013, tarkkaan tutkimalla näin kappaleen suomalaista hyvinvointia. Sain Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksiköltä tutkimusluvan aineiston käyttöön 23.6.2015, vaikka pro gradu -tutkielma oli vasta ajatuksen asteella. Teorian valinta, Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet täydennettynä Ruut Veenhovenin doing -ulottuvuudella, oli helppoa, mutta soveltaminen haastavaa. Teoria mahdollisti kysymysten asettamisen sekä aineiston kvantitatiiviselle että kvalitatiiviselle osuudelle, ja sanomalehtiartikkelit antoivat otsikkotason läpileikkauksen käynnissä olevasta sote-uudistuksesta. Olisin voinut hyödyntää artikkeleita enemmän, mutta harkinnan jälkeen päädyin jättämään ne lähinnä mainintatasolle, samoin kuin kyselylomakkeiden lisäkommentit - *kill your darlings* karsinnan kautta. Alkuperäinen ajatukseni oli hyödyntää kyselylomakkeissa pyytämättä tulleiden lisäkommenttien sisältöä, ts. reunahuomautuksia ja tutkijoille tarkoitettuja käsinkirjoitettuja viestejä. Lisäkommenttien anonymisointi olisi kuitenkin ollut vaikeaa, ja niiden tuoma lisäarvo olisi todennäköisesti jäänyt vähäiseksi. Ratkaisin demarkaatio-ongelman jättämällä lisäysten hyödyntämisen siteerauksena tutkielman otsikkoon. Minua kosketti joissakin lisäkommenteissa

vastaajan avoimuus, milloin talous jaettiin koiran kanssa ja milloin naapurisovun puuttumisen takia oltiin valmiita muuttamaan pois paikkakunnalta. Poismuuton syynä saattoi olla myös elämän suuri tunne – rakkaus. Jos valitsisin tällä tiedolla hyvinvointibarometrin kyselylomakkeesta hyvinvoinnin nelikenttään analysoitavia kysymyksiä, olisin valinnut toisin. Olisin painottanut enemmän syitä mitkä mahdollisesti olisivat kuvanneet paremmin sekä syitä jäädä seutukuntaan, että syitä muuttaa pois. Toisaalta joidenkin kysymysten pienessä vastausmäärässä tulos olisi voinut vinoutua otoksen koon vuoksi. Jatkotutkimusaiheena olisi kiinnostavaa verrata vastaavan aineiston perusteella miten seutukuntalaiset arvioivat hyvinvointiaan esimerkiksi vuonna 2025, kahdeksan vuotta historiallisen soteratkaisun jälkeen.

Siinä missä tiede pyrkii kertomaan millaista maailma on ilman toimintasuosituksia (Niiniluoto 1984, 277), tutkielmani pyrkii nimenomaan nostamaan Itä-lappilaisten arvioita hyvinvointiinsa vaikuttavista tekijöistä päätöksenteon tueksi. Tärkeimmäksi alueen asuttuna pitämisen ja kehittämisen edellytykseksi nousee työllisyys ja sitä edesauttava investointimyönteinen kunnallis- ja valtion politiikka. Päätöksenteolta toivotaan myös ennustettavuutta. Yleisenä toteamuksena huomioitakoon, että vaikka suomalaisessa yhteiskunnassa korruption osuus on ollut tiettävästi vähäinen, niin taloudellisten ja valta-asetelmien panosten kasvaessa myös etuuksien, lahjojen ja kilpailuetujen antamisen ja saamisen osalta on syytä olla entistä tarkempi.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani 2010: Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus. Juva, 12–26.
- Ahola Anja 2011: Käsitteiden kehittäminen kuuluu hyvinvoinnin mittaamiseen. Hyvinvointikatsaus 3/2011. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-09-26_010.html?s=0. Viitattu 16.11.2015.
- Airo, Tatu 2016: Tutkija: ”Sote koetaan monimutkaisena”. Lapin Kansa 3.10.2016, A5.
- Alasuutari, Pertti 2011: Laadullinen tutkimus 2.0. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.
- Allardt, Erik 1976: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY. Porvoo.
- Allardt, Erik 1998: Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Roos, JP & Hoikkala Tommi: Elämänpolitiikka. Gaudeamus. Tammerpaino Oy. Tampere, 34–53.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma 2009: Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.
- Bauman, Zygmunt 1989: Modernity and the Holocaust. Polity Press. Cambridge.
- Bourdieu, Pierre 1979: Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. Harvard University Press. Cambridge. Massachusetts.
- Castells, Manuel 2004: The Information Age. Volume II. The Power of Identity. Second edition. Blackwell. Oxford. Great Britain.
- Cook, Justin & Hellström, Eeva & Hämäläinen, Timo & Lahti, Vesa-Matti 2014: Visio Suomelle. Kohti kestävästä hyvinvointia. Sitra Työpaperi 31.10.2014.
- Downward, Paul & Mearman, Andrew 2007: Retrodution as mixed-methods triangulation in economic research: reorienting economics into social science. Cambridge Journal of Economics 2007:31, 77–79.
- Draper, Stephen W. 1988: What’s going on in everyday explonation? Teoksessa Antaki, Charles (toim.) Analysing everyday explanation. A Casebook of methods. Newbury Park: Sage, 15–31.
- Durkheim, Emile 1897 (suom. Randell, Seppo 1985): Itsemurha. Sosiologinen tutkimus. Tammi. Helsinki.
- Elämisen laatu – tavoitteet ja mittaaminen 1972: Talousneuvosto, Yhteiskuntapolitiikan tavoitteita ja niiden mittaamista tutkiva jaosto. Helsinki.
- Eriksson, Teemu & Haavisto, Kari & Hernesmaa, Anu & Hokkanen, Kati & Hätönen, Heli & Kuopila, Antti & Savolainen, Suvi 2016: Lausuntoyhteenveto hallituksen linjauksista itsehallintojaon alueen perusteiksi ja soteuudistuksen askelmerkeiksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:10. Valtioneuvosto. Lausuntoyhteenveto hallituksen linjauksista itsehallintoaluejaon perusteiksi ja sote-uudistuksen askelmerkeiksi: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74784/RAP2016-10-Lausuntoyhteenveto-2016-02-18.pdf?sequence=1>. Viitattu 4.1.2017.
- Eskola, Antti 1966: Sosiologian tutkimusmenetelmät. WSOY. Porvoo.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.

- Eteläpelto, Anneli 1997: Asiantuntijuuden muuttuvat määritykset. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.): Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- EVA (2001): Erilaisuuksien Suomi. Raportti suomalaisten asenteista. Helsinki. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/06/Erilaisuuksien-suomi.pdf>. Viitattu 11.12.2016.
- Feyerabend, Paul 1979: Against method: outline of an anarchist theory of knowledge. 2. impr. Verso. London.
- Giddens, Anthony 1998: The third way. The renewal of social democracy. Polity Press. Cambridge. United Kingdom.
- Haapakangas, Tiia 2016: Sote-askel eteen, toinen taakse. Lapin Kansa 29.9.2016, A7.
- Heikkilä, Matti 2002: Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002: Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus Kirja. Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Helsinki, 165–176.
- Heikkinen, Vesa 2002: Virkakieli lumoo ja pelottaa. Teoksessa Heikkinen, Vesa (toim.) 2002: Virkapukuinen kieli. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Tammer-Paino Oy. Tampere, 7–25.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli 2012: Sosiaaliturvalla kestäväan elämäntapaan. Helsingin Sanomat 5.7.2012, A3.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli & Laatu, Markku 2012: Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla.
- Hietala, Aino-Helena 2016: Trög jättää kaupunginhallituksen, keskittyy soteen. Lapin Kansa 15.10.2016, A7.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirvilammi, Tuuli 2015: Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Juvenes Print. Tampere.
- Hokkanen, Liisa 2014: Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 278. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Hämäläinen, Timo 2009: Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi. Sitran selvityksiä 8. Helsinki.
- Hämeenniemi, Reino 2016: Sote-valiokunta tutustui Posion uudistukseen. Lapin Kansa 29.9.2016, A11.
- Ilmonen, Kaj 2014: Tiivistelmä. Suomalainen yhteiskunta ja muutostrendit 1990-luvun lopulla. Teoksessa artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. <http://www.sitra.fi/julkaisut/Heiskala.pdf>. Viitattu 11.12.2016, 1–10.
- Ilmonen, Kaj 2014: Suomalainen yhteiskunta ja muutostrendit 1990-luvun lopulla. Teoksessa artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. <http://www.sitra.fi/julkaisut/Heiskala.pdf>. Viitattu 11.12.2016, 11–38.
- Itä-Lapin seutukunta. Lapin liitto. <http://www.lappi.fi/lappi/seutukunnat>. Viitattu 17.9.2016.
- Jankkila, Hilikka (toim.) 2012: Green Care – Hyvinvointia pohjoisen luonnosta. Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 30. Rovaniemi.

- Jansson, Jan-Magnus 1952: Frihet och jämlikhet. En studie över det politiska demokratin. Söderströms. Helsingfors.
- Johansson, Sten 1970: Om levnadsnivåundersökningen: utkast till kapitel 1 och 2 i betänkande att avgivas av Låginkomstutredningen.
- Jokiranta, Harri 2015: Loppusanat. Millainen on kunnallisen sosiaalipolitiikan tulevaisuus? Teoksessa Salonen-Soulié, Ulla (toim.): SOTE-uudistus – kipupisteitä ja uusia avauksia sosiaalihuollolle. Huoltaja-säätiön X Bruno Sarlin -seminaari 20.11.2014, 32.
- Jokiranta, Harri 2003: Se on miehen elämää – Maaseudulla asuvia miehiä elämänsä kertomassa. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 966. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Junnila, Maijaliisa & Sinervo, Timo & Aalto, Anna-Mari & Jonsson, Pia Maria & Hietapakka, Laura & Keskimäki, Ilmo & Pekurinen, Markku & Seppälä, Timo T. & Tynkkynen, Liina-Kaisa & Whellams, Anne 2016: Valinnan vapaus sosiaali- ja terveydenhuollossa (Junnila & Sinervo & Aalto & Jonsson & Hietapakka & Keskimäki & Pekurinen & Seppälä & Tynkkynen & Whellams 2016, kriittiset askeleet toteuttamisessa. Päätösten tueksi. (2) 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130272/URN_ISBN_978-952-302-637-7.pdf?sequence=1. Viitattu 4.1.2017.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna 2006: Merkkejä ja merkintöjä jälkimodernista. Janus vol. 14 (2) 2006, 174–181.
- Kainulainen, Sakari & Nieminen, Ari & Tarkiainen, Ari 2014: Mitä ovat hyvinvointi ja kokemustieto ja miksi kokemustietoa pitää kerätä? Puheenvuoro SOHVI-hankkeen seminaarissa 12.2.2014. Turku.
- Kainulainen, Sakari & Nieminen, Ari & Hiltunen, Kaisa & Tarkiainen, Ari & Antikainen, Jaakko & Saari, Erkki & Honkanen, Hilikka & Koivunen, Kirsi & Pietilä, Pirkko & Sandelin, Pirkko & Vanhala, Aila & Perttula, Katariina & Saari-aho, Marja-Liisa & Toikko Timo & Kivistö, Hanna & Knuuttila, Juha & Sahonen, Pia & Vuorio, Elina 2014. Johdanto. Teoksessa Sahonen, Pia & Vuorio, Elina (toim.) 2014: Kokemuksia hyvinvoinnista. SOHVI-hankkeen loppuraportti. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 178. Turku. Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy. 2. Korjattu painos. Tampere, 8–13.
- Kallio, Henripekka 2016: Sdp:n sote-linja vetoaa kuntiin. Lapin Kansa 14.9.2016, A11.
- Kamppinen, Matti 2002: Tutkijan uudet riskit: tiedon kasvu ja muuttuvat ajalliset rakenteet. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002: Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus Kirja. Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Helsinki, 347–354.
- Karisto, Antti 1998: Pirstoutuvan elämän politiikka. Teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, Tommi (toim.): Elämänpolitiikka. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Karisto, Antti 2016: Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.): Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Helsinki University Press. Tallinna Raamutrükikoja OÜ. Tallinna, 25–38.
- Kananen, Jorma 2014: Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print. Jyväskylä.

- Kananoja, Aulikki & Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri 2008: Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. PS-Kustannus. WS Bookwell Oy. Juva.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (toim.) 1996: Kuka on köyhä?: köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Sosiaali- ja terveystieteen tutkimuskeskus. Tutkimuksia. STAKES. Helsinki.
- Kemijärven kaupunki. <https://www.kemijarvi.fi>. Viitattu 26.11.2016.
- Kestävän kehityksen indikaattorit n.d. <http://www.findikaattori.fi/fi/kestavakehitys>. Viitattu 4.12.2016.
- Kiander, Jaakko 2011: Voiko talouskasvu olla kestävä? Teoksessa Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta (toim.): Sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaali- ja terveystieteen tutkimuskeskus. Helsinki, 46–60.
- Kilpeläinen, Arja 2016: Teknologiavälitteisyys kylälaisten arjessa. Tutkimus ikääntyvien sivukyläisten teknologiavälitteisyydestä ja sen rajapinnoista maaseutuosasto- ja sosiaalityöhön. Acta Universitatis Lapponiensis 316. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Kilpeläinen, Auvo 2014: Kemijärven asiantuntija-arvio toimenpide-ehdotuksineen. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 259–261.
- Kilpeläinen, Arja & Romakkaniemi, Marjo 2015: Paikallisuus rakenteellisessa sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2015: Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global. Painettu EU:ssa, 136–161.
- Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.) 1999: ISO GEE Gradua ei jätetä! Liite 2. Osuuskunta Vastapaino. Tampere, 156–158.
- Kiviniemi, Kari 2010: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus. Juva, 70–85.
- Klenk, Tanja & Pavolini, Emanuele 2015: Conclusions. Teoksessa Klenk Tanja & Pavolini, Emanuele: Restructuring Welfare Governance. Marketization, Managerialism and welfare State Professionalism. Edward Elgar Publishing Limited. Cheltenham. United Kingdom, 253–266.
- Kokkonen, Tuula & Piirilä-Laiho, Tiina & Sankala, Heini 2014: Lapin aluehallintoviraston asiantuntija-arvio. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 295–305.
- Konu, Anne 2002: Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tampensis 887. University of Tampere.
- Kotikuntalaki. Finlex 2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Kotikuntalaki>. Viitattu 13.9.2016.
- Kourilehto, Tuulikki 2016: Länsi-Pohjan sote-projekti osa maakunnallista valmistelua. Lapin Kansa 17.9.2016, A9.
- Kourilehto, Tuulikki 2016: Niirasta muutosagentti. Lapin Kansa 24.9.2016, A7.
- Laine, Timo 2010: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus. Juva, 28–51.

- Laine, Timo 2015: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma.
- Aaltola, Juhani 2015: Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola Juhani (toim.) 2015: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalla tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. PS-kustannus. Bookwell Oy. Juva, 29–51.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli 2001: "Ei tää niin syrjässä": Tutkimus elämisen mahdollisuuksista ja palveluista syrjäkylissä. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Lapland above ordinary –hanke.
<http://www.lappi.fi/lapinliitto/kehittaminen/lapland-above-ordinary>. Viitattu 6.12.2016.
- Luostarinen, Heikki & Väliverronen, Esa 1991: Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Lähdesmäki, Kirsi 2003: New Public Management ja julkisen sektorin uudistaminen. Tutkimus tehokkuusperiaatteista, julkisesta yrittämisestä ja tulosvastuusta sekä niiden määrittelemistä valtion keskushallinnon reformeista Suomessa 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Acta Wasaensia no 113. Hallintotiede 7. Universitas Wasaensis.
- Nuutinen-Kallio, Taina 2016: "Meri-Lappi tarvitsee hyvän sairaalan". Lapin Kansa 8.10.2016, A7.
- Mahdollisuuksien maaseutu. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 9/2014. Työ- ja elinkeinoministeriö. Edita Publishing Oy.
- Marski, Jarmo 1996: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia 1995: uhat, mahdollisuudet ja uudet haasteet. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia, Helsinki.
- Mattila, Antti S. 2009: Hyvinvoinnin teoriat. Onnentaidot.
http://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=ont00039. Viitattu 26.2.2016.
- Meklin, Pentti 2015: Sote-uudistus – mistä uudistuksen hyödyt syntyvät? ARTTU2-tutkimus ohjelman julkaisusarja 3/2015. Viitattu 17.9.2016.
- Miettinen, Niina & Arvonon, Anne 2017: Lausuntoyhteenvedo. Hallituksen esitysluonnos laiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:2. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79135/Lausuntoyhteenvedo__Tuottamislaki.pdf?sequence=1. Viitattu 4.1.2017.
- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti 2008: Suomalaisten hyvinvointi. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.
- Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka 2010: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus. Juva, 46–69.
- Molyneux, Rebecca 2010: The Practical Realities of Ecosocial Work. A Review of the Literature. Critical Social Work 2010 Vol 11. No 2, 61–69.
<http://www1.uwindsor.ca/criticalsocialwork/the-practical-realities-of-ecosocial-work-a-review-of-the-literature>. Viitattu 4.12.2016.
- Mäkelä, Jukka 1991: Sunnuntaina sataa aina. Tutkimus tilastollisen ajattelun siirtymisestä osaksi empiiristä sosiaalitutkimusta. Lapin yliopiston

- yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 13. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Mäntysaari, Mikko 2014: Mitä on alueellinen sosiaalipolitiikka? Teoksessa Salonen-Soulié, Ulla (toim.): Kunnallisen sosiaalipolitiikan tila ja tulevaisuus. Haasteet opetukselle ja tutkimukselle. IX Bruno Sarlin työseminaari, Huoltajasäätiön 60-vuotisjuhlaseminaari 23.11.2013. Huoltajasäätiö, 48–56.
- Möttönen, Sakari 2014: Onko kunnalliselle sosiaalipolitiikalle tilaa rakenteiden muutoksessa? Teoksessa Salonen-Soulié, Ulla (toim.): Kunnallisen sosiaalipolitiikan tila ja tulevaisuus. Haasteet opetukselle ja tutkimukselle. IX Bruno Sarlin työseminaari, Huoltajasäätiön 60-vuotisjuhlaseminaari 21.11.2013. Huoltajasäätiö, 4–15.
- Niemelä, Jorma & Saksi, Jukka & Virtanen, Petri 2016: Muutosjohtamisvalmennus aluehallinnon uudistamisen tukena vuosina 2017 – 2020. Loppuraportti sosiaali- ja terveysministeriölle valtionvarainministeriölle 28.10.2016. <http://alueuudistus.fi/documents/1271139/1332838/Muutosjohtamisvalmennus+aluehallinnon+uudistamisen+tukena+vuosina+2017+--+2020/6f2343fb-5910-4d29-a9df-c557692b59fa>. Viitattu 4.12.2016.
- Niemelä, Pauli 2016: Hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön eetoksena. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) 2016: Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Oy. Tallinna Raamatutrukikoja OÜ, Tallinna, 97–108.
- Niemelä, Pauli 1984: Tarveperiaate sosiaalipolitiikan peruseriaatteena. *Sosiaalivakuutus* 22, 15–21.
- Nieminen, Ari & Tarkiainen, Ari & Vuorio, Elina (toim.) 2013: Kokemustieto, hyvinvointitieto ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turun ammattikorkeakoulu 2014. Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy. Tampere.
- Niemistö, Virpi 2016: Korruptiotutkija esittää soteen eettistä arviointia. *Lapin Kansa* 29.9.2016, A12.
- Niiniluoto, Ilkka 1998: Johdatusta tiedon ja tietoyhteiskunnan käsitteisiin. Luento Tampereen yliopistossa tiedotusopin peruskurssilla 30.11.1998. http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/oppiaineet/tiedotusoppi/kaytannot/peruskurssin_lukemisto/Niiniluoto1.pdf. Viitattu 10.12.2016.
- Niiniluoto, Ilkka 1984: Tietämättömyyden rantaviivalla. Teoksessa Tiede, filosofia ja maailmankatsomus. Filosofisia esseitä tiedosta ja sen arvosta. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu, 13–32.
- Niiniluoto, Ilkka 1984: Tekniikan filosofiasta. Teoksessa Tiede, filosofia ja maailmankatsomus. Filosofisia esseitä tiedosta ja sen arvosta. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu, 264–294.
- Nurmi, Lauri 2016: Kunnanjohtajat: Kuntien määrään iso harvennus. *Lapin Kansa* 14.9.2016, A10.
- Pajukoski, Marja 2006: Preventio, sosiaalioikeus ja kunnat. Ehkäisevä sosiaalipolitiikka kuntia velvoittavassa lainsäädännössä. Edita. Helsinki.
- Pavolini, Emmanuele 2015: Marketization and Managerialism of health care policies in Europe in comparative perspective. Teoksessa Klenk Tanja & Pavolini, Emmanuele: Restructuring Welfare Governance. Marketization, Managerialism and welfare State Professionalism. Edward Elgar Publishing Limited. Cheltenham. United Kingdom, 9–26.
- Pelkosenniemen kunta. <http://www.pelkosenniemi.fi>. Viitattu 2016.
- Peltari-Heikka, Sari 2016: Tiukka talouskuri näkyy Lapin kunnissa. *Lapin Kansa* 16.9.2016, A4–A5.

- Peronius, Nina & Parkkinen, Erkki & Savukoski, Sinikka & Aarrevaara, Mauri 2014: Pelkosenniemen ja Savukosken asiantuntija-arvio toimenpide-ehdotuksineen. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 26 –265.
- Perttilä, Kerttu 1999: Terveiden edistäminen kunnan tehtävänä. Tutkimuksia 103: Stakes. Helsinki.
- Pirnes, Esa 2013: Esipuhe. Teoksessa Sahonen, Pia & Vuorio, Elina (toim.) 2014: Kokemuksia hyvinvoinnista. SOHVI-hankkeen loppuraportti. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 178. Turku. Suomen Yliopistopaino Juvenes Print Oy. 2. korjattu painos. Tampere, 6–7.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.) 2012: Sosiaalityön vaikuttavuus. Lapin Yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Pohtila, Terttu 2016: Itä-Lapissa tartuttiin sote-ratsua suitsista. Lapin Kansa 28.9.2016, A9.
- Posion kunta. <http://www.posio.fi>. Viitattu 26.11.2016.
- Puukka, Johanna 2016: Kelakyytien kimpahankinta toisi säästöä. Lapin Kansa 17.10.2016, A1; A9.
- Rantamartti, Tapio 2016: Tervolan soten ulkoistus törmäsi esteellisyyksiin. Lapin Kansa 12.10.2016, A6.
- Raijas, Anu 2008: Arjen hyvinvointi ja mahdollisuudet sen mittaamiseen. Työselosteita ja esitelmää 110. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.
- Rajavaara, Marketta 2007: Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84/2007. Kelan tutkimusosasto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3290/RajavaaraVaikuttavuusnetti.pdf> Viitattu 17.9.2016.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu 2000: Hyvinvoinnin tutkimusperinteet, hyvinvointipolitiikkaa ja 1990-luvun uudet avaukset. Yhteiskuntapolitiikka -YP 65 (2000): 3. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209116599>. Viitattu 17.9.2016.
- Raunio, Kyösti 2010: Raunio, Kyösti 2010: Syrjäytyminen: sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. 2. muuttamaton painos. Bookwell Oy. Jyväskylä.
- Raunio, Kyösti 1983: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia makrotasolla. Sosiaalipolitiikan julkaisuja. Turun yliopisto. Sarja A:10.
- en, Olavi 1984: Hyvinvointia koskevien käsitysten muutoksista toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Helsingin yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkielmia n:o 47. Eripainos julkaisusta Sosiaalityön vuosikirja 83. Helsingin yliopisto.
- Riihinen, Olavi 1987: Hyvinvointiteorioista. Sosiaalinen aikakauskirja 81 (1987):5–6, 7–19.
- Roos, J.P. 1987: Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 454. Karisto Oy:n kirjapaino. Hämeenlinna.
- Roos, J.P. 1994: Hyvinvoinnin kurjuus. Janus 2 (2), 187–192.
- Roos, J.P. & Hoikkala, Tommi (toim.) 1998: Elämänpolitiikka. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Ruotsalainen, Kaija 2013: Väestö vanhenee - heikkeneekö huoltosuhde? Tilastokeskus. http://www.tilastokeskus.fi/tup/vl2010/art_2013-02-21_001.html. Viitattu 2.1.2017.

- Räsänen, Riitta 2011: Ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatu ympärivuorokautisessa hoivassa sekä hoivan ja johtamisen laadun merkitys sille.
https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61722/Räsänen_Riitta_DOR_IA.pdf?sequence=4. Viitattu 28.1.2016.
- Saari, Erkki & Viinamäki, Leena & Antikainen, Jaakko 2014: Miten tuotamme luotettavaa kokemustietoa? Teoksessa Nieminen, Ari & Tarkiainen, Ari & Vuorio, Elina (toim.) 2013: Kokemustieto, hyvinvointitieto ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turun ammattikorkeakoulu 2014. Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy. Tampere, 54–71.
- Saari, Juho 2006b: Uusi sosiaalipolitiikka – Julian Le Grandin sosiaalitaloudellinen näkökulma. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Yliopistopaino. Helsinki, 406–444.
- Sahonen, Pia & Vuorio, Elina (toim.) 2014: Kokemuksia hyvinvoinnista. SOHVI-hankkeen loppuraportti.
- Sallan kunta. <http://www.salla.fi>. Viitattu 26.11.2016.
- Salonen-Soulié, Ulla 2014: Sote-ratkaisun päätöksenteko – mikä rooli kaupunkikeskuksille ja sosiaalihuollolle? Teoksessa Salonen-Soulié, Ulla (toim.) 2014: SOTE-uudistus – kipupisteitä ja uusia avauksia sosiaalihuollolle. Huoltaja-säätiön X Bruno Sarlin –seminaari 20.11.2014, 4–7.
- Satka, Mirja 2014: Sosiaalihuollon tutkimuksen, sosiaalityön koulutuksen ja sosiaalipalvelujen kehittämisen yhteiset suuret kysymykset. Teoksessa Salonen-Soulié, Ulla (toim.) 2014: SOTE-uudistus – kipupisteitä ja uusia avauksia sosiaalihuollolle. Huoltaja-säätiön X Bruno Sarlin –seminaari 20.11.2014, 23–31.
- Savukosken kunta. <http://www.savukoski.fi>. Viitattu 26.11.2016.
- Selkälä, Arto 2013: Kansalaisuuden hallinta suomalaisessa sosiaali- ja terveystieteissä. Akateeminen väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 113. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61775/Selkälä_actaE_113pdf_A.pdf?sequence=4. Viitattu 22.10.2015.
- Selkälä, Arto & Viinamäki, Leena & Suikkanen, Asko 2014: Pohjoisen hyvinvointiselontekojen käytännön toteuttaminen. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 32–48.
- Selkälä, Arto & Viinamäki, Leena & Suikkanen, Asko 2014: Johtopäätökset. Hyvinvointibarometrien ja –selontekojen metodologia. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 313–320.
- Semkina, Soili 2016: Kansa ei usko soteen. Lapin Kansa 3.10.2016, A4.
- Semkina, Soili 2016: Sotea pitää brändätä. Lapin Kansa 3.10.2016, A5.
- Siipi, Jouko 1966: Sosiaalipolitiikka ja aika. Suomalainen Suomi, 34: 3, 137–141.
- Siltaniemi, Aki & Perälähti, Anne & Eronen, Anne & Londén, Pia & Peltosalmi, Juha 2008: Hyvinvointi ja osallisuus Itä-Suomessa, kansalaiskyselyn tuloksia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Siltaniemi, Aki & Perälähti, Anne & Eronen, Anne & Londén, Pia 2007: Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Silverman, David 1985: Qualitative Methodology and Sociology. Describing the Social World. Gower. Aldershot. United Kingdom.

- Sipilä, Jorma & Anttonen, Anneli 2016: Universalismi ja sen vaihtoehdot. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) 2016: Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Helsinki University Press. Tallinna Raamutrükikoja OÜ. Tallinna, 57–74.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2016: Kansainvälinen arviointi: Maakunta sotepalvelujen järjestäjänä on hyvä ratkaisu. Tiedote 16.12.2016. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kansainvalinen-arviointi-maakunta-sote-palvelujen-jarjestajana-on-hyva-ratkaisu. Viitattu 4.1.2017.
- Sosiaalikallega 2016: Paljon tukea tarvitsevat paljon - paljon palveluita käyttävät. Kaste kehittämishanke 2015–2017. http://www.sosiaalikallega.fi/poske/tyoryhmat/soteuudistus/sosiaalijohtajat/270215/paljon_tukea_270215. Viitattu 10.12.2016.
- Sosiaalikallega 2016: Paljon tukea tarvitsevat paljon - paljon palveluita käyttävät. Kaste kehittämishanke 2015–2017. http://www.sosiaalikallega.fi/poske/tyoryhmat/soteuudistus/sosiaalijohtajat/270215/paljon_tukea_270215. Viitattu 10.12.2016.
- Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena & Selkälä, Arto & Jänkälä, Raimo & Kunnari, Marika 2014. Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka – hankkeen organisatorinen tausta. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 27–31.
- Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena & Selkälä, Arto & Kunnari, Marika 2014. Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka – hankkeen tausta. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 18–26.
- Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena & Selkälä, Arto 2014: Tutkijoiden tilannearvio Itä-Lapin seutukuntalaisten hyvinvoinnista. Teoksessa Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 273–294.
- Suomen ympäristökeskus. Kaupunki-maaseutu-luokitus seutukuntatasolla. SYKE/YKR. <http://www.ymparisto.fi/download/noname/{1ACD11DF-3C83-4DDF-819F-49704CEC8830}/98465>. Viitattu 4.12.2016. SYKE/YKR.
- Suopajarvi, Leena 2015: Suomalainen luonnonvarapolitiikka ja paikallisuuden hajoaminen – Yhteiskuntatieteellinen katsaus luonnonvarojen hyödyntämiseen. http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62300/LTS_Acta26_Suopajarvi.pdf?sequence=2. Viitattu 11.12.2016.
- Talentia 2016: Ammattihenkilö. Opas sosiaalihuollon ammattioikeuksista, vastuista ja valvonnasta. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry - Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen. PunaMusta Oy.
- Tarkiainen, Ari & Nieminen, Ari 2013: Mihin ja miksi kokemustietoa tarvitaan? Teoksessa Nieminen, Ari & Tarkiainen, Ari & Vuorio, Elina (toim.): Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Raportteja 177. Turun ammattikorkeakoulun raportteja. Suomen yliopistopaino – Juvenes Print Oy. Tampere, 7–11.
- Terveys 2015 –kansanterveysohjelman väliarviointi 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:4. Helsinki. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74486/FINAL_Terveys%202015-kansantervohjelma_verkkoversio.pdf?sequence=1. Viitattu 17.9.2016.

- Timonen, Tomi 2014: Posion asiantuntija-arvio toimenpide-ehdotuksineen. Teoksessa Viinämäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 265–266.
- Titmus, Richard 1970: *The Gift Relationship: From Human blood to social policy*. George Allen & Unwin. London.
- Torvinen, Outi 2016: Lapin sote-rajojen häivytyks kohti oikeasti liikkeelle. Lapin Kansa 13.9.2016, A7.
- Torvinen, Outi 2016: “Yksityisiltä ei saanut edes tarjousta”. Lapin Kansa 24.9.2016, A7.
- Torvinen, Outi 2016: Lapin sote-ohjausryhmän jäsenistä yli puolet on keskustalaisia. Lapin Kansa 29.9.2016, A7.
- Townsend, Peter 1979: *Poverty in the United Kingdom. A survey of household resources and standards of living*. Penguin Books. Middlesex. Great Britain.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2008: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 10. uudistettu laitos. Hansaprint Oy. Vantaa.
- Törrönen, Maritta 2012: Sosiaalityö ja arkinen hyvinvointi. *Vastavuoroisuuden dialektiikka*. Janus vol. 20 (2), 182–191.
- Törrönen, Maritta 2016: Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.): *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Gaudeamus Helsinki University Press. Tallinna Raamutrükikoja OÜ. Tallinna, 39–56.
- Töttö, Pertti 2012: Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa. *Osuuskunta Vastapaino*. Tampere.
- Vaarama, Marja 2011: Prologi. *Sosiaalipolitiikan nykytila*. Teoksessa Palola, Elina & Karjalainen, Vappu 2011 (toim.): *Sosiaalipolitiikka – hukassa vai uuden jäljillä? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*, 15–29.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80271/970d363e-9edf-4b54-a76e-446b81ed34b5.pdf?sequence=1>. Viitattu 26.2.2016.
- Valkonen, Jarno & Salonen, Toivo (toim.) 2013: *Reittejä luontosuhteeseen*. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Valli, Raine & Aaltola Juhani (toim.) 2015: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalla tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 4. uudistettu painos. PS-kustannus. Bookwell Oy. Juva, 239–254.
- Veenhoven, Ruut 1984: *Conditions of Happiness*. D. Reidel Publishing Company. Erasmus University. Rotterdam. The Netherlands.
- Vehmas, Merja 2016: Sote-laki ei takaa tasa-arvoa Lappiin. Lapin Kansa 1.9.2016, A 14.
- Vehmas, Merja 2016: Sakari Trög johtaa Lapin soten ohjausryhmää. Lapin Kansa 13.10.2016, A5.
- Viinämäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi.
- Viinämäki, Leena & Pohjola, Anneli 2016: Sosiaalialan T-osaaminen Sote-uudistuksessa. *AMK-lehti/UAS-journal*. vol 2016, no 2.
<https://uasjournal.fi/tyoelama/sosiaalialan-t-osaaminen-sote-uudistuksessa/#1458134585005-b3f22396-5506>. Viitattu 17.9.2016.
- Viinämäki, Leena & Selkälä, Arto 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri. *Kuntakuva ja vastaajaprofiili*. Teoksessa Viinämäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 58–63.

- Viinamäki, Leena & Selkälä, Arto & Suikkanen, Asko: 2014: Taloudellinen kehitys. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2014: Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri 2013. Sarja A. Tutkimukset 1/2014. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 64–72.
- Vornanen, Riitta & Hämäläinen, Juha & Törrönen, Maritta 2016: Sosiaalityön käytäntöpoliittinen tehtävä. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) 2016: Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Helsinki University Press. Tallinna Raamutrükikoja OÜ. Tallinna, 201–219.
- Väärälä, Reijo 2014: Sote-ratkaisun päätöksenteko – mikä rooli kaupunkikeskuksille ja sosiaalihuollolle? Teoksessa Salonen-Soulié, Ulla (toim.): Kunnallisen sosiaalipolitiikan tila ja tulevaisuus Haasteet opetukselle ja tutkimukselle toim. Ulla Salonen-Soulié IX Bruno Sarlin -työseminaari, Huoltaja-säätiön 60-vuotisjuhlaseminaari 21.11.2013 IX. Luettu osoitteesta <http://docplayer.fi/3862314-Sote-uudistus-kipupisteita-ja-uusia-avauksia-sosiaalihuollolle-toim-ulla-salonen-soulie.html>. Viitattu 30.10.2016.
- Wallén, Tapani 2016: Sote-ulkoistuksella laaja tuki Tervolan valtuustossa? Lapin Kansa 7.9.2016, A6.
- Wallén, Tapani 2016: Sote-ulkoistus äänestäen Tervolassa. Lapin Kansa 9.9.2016, A8.
- Walter, Stefan 2012: Climate change in the North. Teoksessa Tennberg, Monica (toim.) Politics of Development in the Barents Region. Lapland University Press. Rovaniemi, 107–132.
- Yliaska, Ville 2014: Tehokkuuden toiveuni: uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle. Into. Helsinki.

LIITTEET

Liite 1. Hyvinvointibarometrin kyselylomake.

Liite 2. Asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyyntö perusturva- ja kunnanjohtajille.

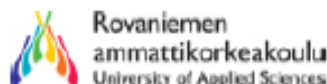
Liite 3. Asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyyntö aluehallintoviranomaisille.

Liite 4. Kunnalliset sosiaalipalvelut kyselyssä.

Liite 5. Hyvinvointi-indikaattoritilastot asiantuntija-arvion kirjoittamispyynnön pohjana.

Liite 1. Hyvinvointibarometrin kyselylomake.⁵

346

Liite 2. Hyvinvointikyselyn 30.12.2011 kyselykerran saatekirje.Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

30.12.2011

Arvoisa kuntalainen!

Lähetämme Teille hyvinvointibarometriin liittyvän kuntalaiskyselyn, jossa kartoitetaan kuntalaisten sosiaalista ja terveydellistä hyvinvointia sekä hyvinvointipalveluiden saatavuutta. Kyselyyn saa 5 % kunnan asukkaista.

Kysely on osa Lapin yliopiston, Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakoulujen toteuttamaa Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hanketta. Hankkeessa vastuullisena johtajana toimii professori Asko Suikkanen Lapin yliopistosta, vastuullisena tutkijana yliopettaja Leena Viinamäki Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta sekä tutkijakehittäjinä Arto Selkälä ja Marika Kunnari Lapin yliopistosta ja projektityöntekijänä Sirpa Kaukiainen Rovaniemen ammattikorkeakoulusta.

Olemme saaneet osoitetietonne Väestörekisterikeskuksen ja maistraattien ylläpitämästä väestötietojärjestelmästä. Hyvinvointibarometrin teossa noudatetaan tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita ja tietosuojalakea sekä maistraatin antamia ohjeita osoitetietojen säilyttämisestä ja tuhoamisesta. Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeessa käsitellään kuntalaiskyselyn vastauksia siten, ettei vastauksia voida yhdistää vastaajan nimeen.

Pyydämme Teitä vastaamaan kyselyyn 16.1.2012 mennessä. Kyselyn voitte palauttaa oheisessa, jo valmiiksi postimaketussa palautuskuoressa.

Mikäli haluatte lisätietoja kuntalaiskyselystä tai hyvinvointibarometristä yleisemminkin, ottakaa yhteyttä allekirjoittaneisiin.

Kiitämme kyselyyn vastaamisesta jo ennakoon ja toivotamme Teille mukavaa talven aikaa.

Leena Viinamäki	Asko Suikkanen	Arto Selkälä	Sirpa Kaukiainen	Marika Kunnari
yliopettaja, YTT	professori, YTT	tutkijakehittäjä, YTM	projektityöntekijä, TtM	tutkijakehittäjä, YTM
Kemi-Tornion amk	Lapin yo	Lapin yo	Rovaniemen amk	Lapin yo
Puh. 0400 142 445	Puh. 040 5442 744	Puh. 045 6351 256	Puh. 020 7985 625	Puh. 040 5596 672

⁵ Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeen hyvinvointibarometrin kuntalaiskysely on kopioitu liitteeksi Ota tilannekuva -toiminnolla alkuperäisen layoutin varmistamiseksi Itä-Lapin hyvinvointibarometrin julkaisusta (Viinamäki toim. 2013, 346-360.)

Liite 3. Hyvinvointikyselyn 13.1.2012 kyselykerran saatekirje.

13.1.2012

Arvoisa kuntalainen!

Lähetimme Teille 30.12.2011 hyvinvointibarometriin liittyvän kuntalaiskyselyn, jossa kartoitetaan kuntalaisten sosiaalista ja terveydellistä sekä hyvinvointipalveluiden saatavuutta. Kyselyn sai 5 % kunnan asukkaista.

Kysely on osa Lapin yliopiston, Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakoulujen toteuttamaa Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hanketta. Hankkeessa vastuullisena johtajana toimii professori Asko Suikkanen Lapin yliopistosta, vastuullisena tutkijana yliopettaja Leena Viinamäki Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta sekä tutkijakehittäjinä Arto Selkälä ja Marika Kunnari Lapin yliopistosta ja projektityöntekijänä Sirpa Kaukiainen Rovaniemen ammattikorkeakoulusta.

Olemme saaneet osoitetietonne Väestörekisterikeskuksen ja maistraattien ylläpitämästä väestötietojärjestelmästä. Hyvinvointibarometrin teossa noudatetaan tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita ja tietosuojalakia sekä maistraatin antamia ohjeita osoitetietojen säilyttämisestä ja tuhoamisesta.

Jos olette jo vastannut kyselyyn, tämä pyyntö on aiheeton. Mikäli ette vielä ole vastannut kyselyyn, pyydämme Teitä vastaamaan siihen tällä lomakkeella 30.1.2012 mennessä. Kyselyn voitte palauttaa oheisessa, jo valmiiksi postimaketussa palautuskuoressa.

Mikäli haluatte lisätietoja kuntalaiskyselystä tai hyvinvointibarometristä yleisemminkin, ottakaa yhteyttä allekirjoittaneisiin.

Kiitämme kyselyyn vastaamisesta jo ennakoon ja toivotamme Teille mukavaa talven aikaa.

Leena Viinamäki	Asko Suikkanen	Arto Selkälä	Sirpa Kaukiainen	Marika Kunnari
yliopettaja, YTT	professori, YTT	tutkijakehittäjä, YTM	projektityöntekijä, TtM	tutkijakehittäjä, YTM
Kemi-Tornion amk	Lapin yo	Lapin yo	Rovaniemen amk	Lapin yo
Puh. 0400 142 445	Puh. 040 5442 744	Puh. 045 6351 256	Puh. 020 7985 625	Puh. 040 5596 672

Liite 4. Hyvinvointikysely.**HYVINVOINTIKYSELY**

Vastausohje: Ympyröikää mielipidettänne parhaimmin vastaavaa vaihtoehtoa osoittava numero tai kirjoittakaa vastauksenne sille varattuun tilaan tai noudattakaa kysymyskohtaista ohjetta.

1. Taustatiedot**1. Mikä on asuinkuntanne?**

Kunta	Seutukunta
1 Kemijärvi	<i>Itä-Lapin seutukunta</i>
2 Pelkosenniemi	
3 Posio	
4 Salla	
5 Savukoski	
6 Inari	<i>Pohjois-Lapin seutukunta</i>
7 Sodankylä	
8 Utsjoki	
9 Ranua	<i>Rovaniemen seutukunta</i>
10 Rovaniemi	
11 Enontekiö	<i>Tunturi-Lapin seutukunta</i>
12 Kittilä	
13 Kolari	
14 Muonio	

2. Mikä on sukupuolenne?

1. nainen
2. mies

3. Mikä on syntymävuotenne? _____**4. Kuinka pitkä matka Teillä on asuinkuntanne keskustaan?**
_____ km**5. Kun Teillä on tarvetta asioida kuntakeskuksessa, käytättekö?**

- 1 omaa autoa
- 2 sukulaisten tai tuttavien autoa
- 3 julkisia kulkuvälineitä
- 4 kuljetuspalveluita
- 5 polkupyörää, kävelen jne.

6. Mikä on äidinkielenne?

- 1 suomi
- 2 koltansaame
- 3 inarinsaame
- 4 pohjoissaame
- 5 norja
- 6 venäjä
- 7 muu, mikä kieli? _____

7. Mikä on arkikielenne *(päivittäisiä asioita hoitaessanne pääasiallisesti käyttämänne kieli)?*

- 1 suomi
- 2 koltansaame
- 3 inarinsaame
- 4 pohjoissaame
- 5 norja
- 6 venäjä
- 7 muu, mikä kieli? _____

8. Miten asutte?

- 1 yksin
- 2 avio-/avopuolison kanssa
- 3 avio-/avopuolison ja lapsen/lasten kanssa
- 4 vanhempien kanssa
- 5 lapsen tai lasten kanssa
- 6 jonkun muun/muiden kanssa

9. Onko asuntonne?

- 1 omistusasunto
- 2 vuokra-asunto
- 3 palvelutalo
- 4 joku muu, mikä? _____

10. Mikä on korkein yleissivistävä koulutuksenne?

- 1 apukoulu tai peruskoulu mukautetusti
- 2 kansakoulu
- 3 kansalaiskoulu
- 4 oppikoulu
- 5 peruskoulu
- 6 lukio
- 7 ylioppilastutkinto

11. Mikä on korkein ammatillinen koulutuksenne?

- 1 ei ammatillista koulutusta
- 2 ammatillinen kurssi
- 3 kansanopistotutkinto
- 4 ammattikoulututkinto (*ml. oppisopimuskoulutus, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot*)
- 5 opistoasteen tutkinto
- 6 ammattikorkeakoulututkinto
- 7 yliopistotutkinto

12. Oletteko tällä hetkellä?

- 1 työssä
- 2 työtön (*ml. työvoimapolitiittiset toimenpiteet*)
- 3 lomautettu
- 4 äitiys- tai vanhempainvapaalla tai hoitovapaalla
- 5 päätoiminen opiskelija
- 6 ei-päätoiminen opiskelija (*esim. työn ohessa*)
- 7 pitkäaikaisella (*yli 6 kk*) sairauslomalla
- 8 eläkkeellä
- 9 osa-aikaeläkkeellä
- 10 muu tilanne

2. Arviot hyvinvointipalveluista ja eri tukimuodoista**13. Kuinka helppoa Teidän on saada seuraavia palveluja?**

Palvelutyyppi	Helppoa	Melko helppoa	Vaikeaa	Ei kokemusta palvelusta
1. kauppapalvelut	1	2	3	4
2. pankkipalvelut	1	2	3	4
3. postipalvelut	1	2	3	4
4. koulutuspalvelut	1	2	3	4
5. kulttuuripalvelut	1	2	3	4
6. liikuntapalvelut	1	2	3	4
7. kunnalliset terveystalvelut	1	2	3	4
8. yksityiset terveystalvelut	1	2	3	4
9. apteekkipalvelut	1	2	3	4
10. työ- ja elinkeinotoimiston palvelut	1	2	3	4
11. Kelan palvelut	1	2	3	4
12. kunnalliset sosiaalipalvelut	1	2	3	4
13. yksityiset sosiaalipalvelut	1	2	3	4
14. muut harrastejärjestöt	1	2	3	4

14. Seuraavassa on lueteltu joukko kunnallisia sosiaalipalveluja. Arvioi palvelun toimivuutta kunnassanne.

Palvelutyyppi	Hyvä	Keskitasoinen	Huono	Ei kokemusta palvelusta
1. lasten päivähoitopalvelut	1	2	3	4
2. lastensuojelutyö	1	2	3	4
3. nuorisotyö	1	2	3	4
4. kotipalvelu	1	2	3	4
5. vanhusten palvelut	1	2	3	4
6. vammaispalvelut	1	2	3	4
7. päihdehuoltopalvelut	1	2	3	4
8. toimeentulotukiasiat	1	2	3	4
9. omaishoidon tuki	1	2	3	4
10. sosiaalityöntekijän palvelut	1	2	3	4

15. Miten asuinkuntanne on huolehtinut kunnallisista sosiaalipalveluista tiedottamisen ja neuvonnan?

- 1 hyvin
- 2 keskinkertaisesti
- 3 huonosti

16. Seuraavassa on lueteltu joukko kunnallisia terveyspalveluja. Arvioi palvelun toimivuutta kunnassanne.

Palvelutyyppi	Hyvä	Keskitasoinen	Huono	Ei kokemusta palvelusta
1. yleislääkäripalvelut	1	2	3	4
2. erikoislääkäripalvelut	1	2	3	4
3. äitiys- ja lastenneuvola	1	2	3	4
4. koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto	1	2	3	4
5. työterveyshuolto	1	2	3	4
6. kotisairaanhoito	1	2	3	4
7. laboratorio- ja röntgentutkimukset	1	2	3	4
8. fysioterapia	1	2	3	4
9. suun terveydenhuolto	1	2	3	4
10. sairaala- ja vuodeosastohoito	1	2	3	4
11. mielenterveyspalvelut	1	2	3	4

**17. Miten asuinkuntanne on huolehtinut kunnallisista terveystalve-
luista tiedottamisen ja neuvonnan?**

- 1 hyvin
- 2 keskinkertaisesti
- 3 huonosti

**18. Jos tarvitsette luettelossa mainittuja palveluja muulla arkikie-
lällä (päivittäisiä asioita hoitaessanne pääasiallisesti käyttämäne kieli)
kuin suomenkielellä, vastatkaa seuraaviin kysymyksiin.**

Saatteko seuraavia palveluja arkikielellänne?			Rastittakaa palvelut, joiden saa- mista arkikielellänne pidätte tär- keänä.
Palvelu	Kyllä	Ei	Palvelu
kauppapalvelut	1	2	kauppapalvelut ☐
pankkipalvelut	1	2	pankkipalvelut ☐
postipalvelut	1	2	postipalvelut ☐
koulutuspalvelut	1	2	koulutuspalvelut ☐
kulttuuripalvelut	1	2	kulttuuripalvelut ☐
liikuntapalvelut	1	2	liikuntapalvelut ☐
kunnalliset terveystalvet	1	2	kunnalliset terveystalvet ☐
yksityiset terveystalvet	1	2	yksityiset terveystalvet ☐
apteekkipalvelut	1	2	apteekkipalvelut ☐
työ- ja elinkeinotoimiston palvelut	1	2	työ- ja elinkeinotoimiston palvelut ☐
Kelan palvelut	1	2	Kelan palvelut ☐
kunnalliset sosiaalipalvelut	1	2	kunnalliset sosiaalipalvelut ☐
yksityiset sosiaalipalvelut	1	2	yksityiset sosiaalipalvelut ☐
julkinen liikenne	1	2	julkinen liikenne ☐

**19. Hyödynnättekö internettiä arjen asioinnissa (esim. sähköistä
ajanvarausmahdollisuutta, pankkipalveluja laskujen maksamisessa
tai viranomaisasioinnissa)**

- 1 kyllä
- 2 ei

3. Arviot sosiaalisesta hyvinvoinnista

20. Kuinka tyytyväinen olette seuraaviin elämäalueisiin?

Elämäalue	Tyytyväinen	Melko tyytyväinen	Tyytymätön
1. Kuinka tyytyväinen olette nykyiseen elämäntilanteeseenne kokonaisuutena (<i>elämänlaatu</i>)?	1	2	3
2. Kuinka tyytyväinen olette siihen, mitä olette saavuttanut elämässänne?	1	2	3
3. Kuinka tyytyväinen olette taloudelliseen tilanteeseenne?	1	2	3
4. Kuinka tyytyväinen olette vapaa-aikanne sisältöön nykyisellään	1	2	3

21. Kuinka paljon aikaa seuraavat toimet vievät vapaa-aistanne?

Vapaa-aian sisältö	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei lainkaan
1. kotityöt (<i>esim. siivoaminen, lumen luonti, haravointi</i>)	1	2	3	4
2. lempileminen	1	2	3	4
3. tv:n katseleminen	1	2	3	4
4. lehtien lukeminen	1	2	3	4
5. internetissä surffailu	1	2	3	4
6. harrastukset (<i>ml. kotieläimet</i>)	1	2	3	4
7. opiskelu	1	2	3	4
8. seurustelu perheen/puolison kanssa	1	2	3	4
9. seurustelu ystävien kanssa	1	2	3	4
10. yleishyödyllinen tai yhteiskunnallinen toiminta	1	2	3	4
11. ansiotyöhön liittyvät asiat	1	2	3	4
12. arkiliikunta (<i>esim. työmatkakävely ja -pyöräily, portaiden kävely, lapsen kanssa leikkiminen</i>)	1	2	3	4
13. kuntoliikunta (<i>esim. hiihto, kuntouinti, pyöräily, sauvakävely</i>)	1	2	3	4
14. jokin muu toiminta, mikä? _____ _____	1	2	3	4

22. Kuinka tärkeinä hyvän elämän mahdollistajina näette seuraavat tekijät omassa elämässänne?

Hyvän elämän mahdollistaja	Tärkeä	Jonkin verran tärkeä	Ei tärkeä
1. hyvät perhe-elämän ihmissuhteet	1	2	3
2. hyvät ystävyys- ja ihmissuhteet yleensä	1	2	3
3. turvattu perustoimeentulo	1	2	3
4. hyvät tulot	1	2	3
5. mieluisa työpaikka	1	2	3
6. pysyvä ja varma työpaikka	1	2	3
7. hyvä fyysinen terveys ja toimintakyky	1	2	3
8. hyvä henkinen vireys ja mieliala	1	2	3
9. rentouttava vapaa-aika	1	2	3
10. mielenkiintoiset harrastukset	1	2	3
11. yhteiskunnallinen osallistuminen, mahdollisuus vaikuttaa	1	2	3
12. uskonto, hengellisyys	1	2	3
13. luova toiminta (<i>soittaminen, maalaus, näytteleminen tms.</i>)	1	2	3
14. opiskelu	1	2	3
15. viihtyisä ja turvallinen asuinympäristö	1	2	3
16. hyvä asunto	1	2	3
17. luonnonympäristö	1	2	3
18. ympäröivän yhteiskunnan turvallisuus	1	2	3
19. ihmisten tasa-arvoisuus	1	2	3
20. mahdollisuus auttamiseen	1	2	3
21. mahdollisuus autetuksi tulemiseen	1	2	3
22. sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus	1	2	3

23. Kuulutteko joihinkin seuraaviin yhdistyksiin/järjestöihin ja jos kuulutte, missä roolissa toimitte?

Voitte valita useita vaihtoehtoja.

- Luottamustehtävissä toimivilla tarkoitetaan esim. yhdistyksen hallituksen tai johtokunnan jäseniä ja
- vapaaehtoistyöntekijöiksi katsotaan esim. lasten harrastuksiin liittyviin toimintoihin osallistuminen ja erilaiset talkootyöt.
- **HUOM! Vastatkaa jokaiseen kohtaan!**

Järjestötyyppi	Olen aktiivijäsen (Toimin luottamustehtävissä tai vapaaehtoistyöntekijänä)	Olen passiivijäsen (Maksan vain kannatus- tai jäsenmaksun)	En ole jäsen
1. ammatillinen yhdistys/järjestö	1	2	3
2. poliittinen yhdistys/järjestö	1	2	3
3. urheilu- ja liikuntajärjestö	1	2	3
4. kylätoimikunta/asukasyhdistys	1	2	3
5. uskonnollinen yhdistys/järjestö	1	2	3
6. Suomen Punainen Risti	1	2	3
7. lapsi- ja nuorisojärjestö	1	2	3
8. opiskelijajärjestö	1	2	3
9. eläkeläisjärjestö	1	2	3
10. veteraanijärjestö	1	2	3
11. vammaisjärjestö	1	2	3
12. potilasjärjestö	1	2	3
13. työttömien yhdistys	1	2	3
14. raittiusjärjestö	1	2	3
15. kulttuuri- ja taidejärjestö	1	2	3
16. metsästys- ja kalastusseura	1	2	3
17. maa- ja kotitalousyhdistys (esim. Martat, Maamiesseura)	1	2	3
18. ympäristöjärjestöt	1	2	3
19. muut harrastejärjestöt	1	2	3

24. Kuinka paljon merkitystä seuraavilla yhdistys- tai järjestötoiminnan ulottuvuuksilla on Teille itsellenne?

Rooli/perustehtävä	On merkitystä	On jonkin verran merkitystä	Ei ole merkitystä
1. informaation saanti	1	2	3
2. osallistumismahdollisuuksien varmistaminen	1	2	3
3. ihmisten keskinäinen tuki (<i>vertaistuki</i>)	1	2	3
4. sosiaalipalvelujen saaminen	1	2	3
5. terveyspalvelujen saaminen	1	2	3
6. liikuntapalvelujen saaminen	1	2	3
7. kulttuuripalvelujen saaminen	1	2	3
8. toimeentulon turvaaminen	1	2	3
9. työllisyyden turvaaminen	1	2	3
10. vaikuttamismahdollisuuksien tarjoaminen	1	2	3
11. harrastustoiminta	1	2	3
12. virkistystoiminta	1	2	3
13. sosiaalinen kanssakäyminen	1	2	3

25. Tunnetteko itsenne yksinäiseksi?

- 1 en koskaan
- 2 harvoin
- 3 toisinaan
- 4 usein

26. Tunnetteko asuinalueellanne turvattomuutta?

- 1 en koskaan
- 2 harvoin
- 3 toisinaan
- 4 usein

4. Arviot terveydellisestä hyvinvoinnista

27. Millaiseksi koette fyysisen terveyttenne ja toimintakykynne tällä hetkellä?

- 1 hyväksi
- 2 keskinkertaiseksi
- 3 huonoksi

28. Millaiseksi koette henkisen vireytenne ja mielialanne tällä hetkellä?

- 1 hyväksi
- 2 keskinkertaiseksi
- 3 huonoksi

29. Kuinka monta lääkärin toteamaa sairautta Teillä on?

- 1 ei yhtään
- 2 1–2
- 3 3–4
- 4 5–6
- 5 7 tai enemmän

30. Saatteko jonkin sairauden tai vamman vuoksi työkyvyttömyyseläkettä?

- 1 en
- 2 kyllä, osaeläke
- 3 kyllä, määräaikainen eläke
- 4 kyllä, pysyvä eläke

31. Onko Teillä viimeksi kuluneen vuoden (12 kk) aikana ollut seuraavia lääkärin toteamia tai hoitamia sairauksia?

Lääkärin toteama tai hoitama sairaus	Ei	Kyllä
1. kohonnut verenpaine, verenpainetauti	1	2
2. kohonnut veren kolesterolit	1	2
3. diabetes (<i>sokeritauti</i>)	1	2
4. sydänveritulppa, sydäninfarkti	1	2
5. sepelvaltimotauti, angina pectoris (<i>rintakipua rasituksessa</i>)	1	2
6. syöpä	1	2
7. nivelreuma	1	2
8. selän kulumavika, muu selkäsairaus	1	2
9. pitkäaikainen keuhkoputkentulehdus, keuhkolaajentuma	1	2
10. masennus (<i>depressio</i>)	1	2
11. muu mielenterveysongelma	1	2
12. astma	1	2
13. heinänuha tai muu allerginen nuha	1	2
14. ruoka-aineallergia	1	2
15. vatsasairaus (<i>mahakatarri, gastriitti, mahahaava</i>)	1	2

32. Onko Teillä sairaus tai vamma, joka haittaa työ- ja toimintakykyä?

- 1 ei
- 2 kyllä

Mitä mieltä olette nykyisestä terveydentilastanne? Onko se

- 3 hyvä
- 4 keskinkertainen
- 5 huono

5. ELÄMÄNTAPAAN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ
---

33. Nukutteko mielestänne tarpeeksi?

- 1 kyllä, lähes aina
- 2 kyllä, usein
- 3 harvoin tai tuskin koskaan

34. Tupakoitteko (savukkeita, sikareita tai piippua)?

- 1 päivittäin
- 2 satunnaisesti
- 3 en lainkaan

35. Nuuskaatteko?

- 1 päivittäin
- 2 satunnaisesti
- 3 en lainkaan

36. Käytättekö huumeita?

- 1 päivittäin
- 2 satunnaisesti
- 3 en lainkaan

37. Käytättekö alkoholijuomia

- 1 päivittäin
- 2 2–3 kertaa viikossa
- 3 kerran viikossa
- 4 2–3 kertaa kuukaudessa
- 5 muutaman kerran vuodessa tai harvemmin
- 6 en koskaan

38. Pidättekö itseänne

- 1 liian laihana
- 2 hieman liian laihana
- 3 sopivan painoisena
- 4 hieman ylipainoisena
- 5 aivan liian ylipainoisena

39. Oletteko viimeksi kuluneen vuoden (12 kk) aikana muuttanut tottumuksianne terveydellisten näkökohtien vuoksi?

Tottumuksen kohde	Kyllä	Ei
1. vähentänyt rasvan määrää	1	2
2. muuttanut rasvan laatua	1	2
3. lisännyt kasvien käyttöä	1	2
4. vähentänyt sokerin käyttöä	1	2
5. vähentänyt suolan käyttöä	1	2
6. laihduttanut	1	2
7. lisännyt arkiliikuntaa (esim. työmatkakävely ja -pyöräily, portaiden kävely, lapsen kanssa leikkiminen)	1	2
8. lisännyt kuntoliikuntaa (esim. hiihto, kuntouinti, pyöräily, sauvakävely)	1	2
9. vähentänyt alkoholin käyttöä	1	2

40. Kuinka usein harrastatte vapaa-ajan liikuntaa (kuntoliikuntaa) vähintään puoli tuntia niin, että ainakin lievästi hengästytte ja hikoilette?

- 1 päivittäin
- 2 kerran viikossa
- 3 2 kertaa viikossa
- 4 3 kertaa viikossa
- 5 4–6 kertaa viikossa
- 6 2–3 kertaa kuukaudessa
- 7 muutaman kerran vuodessa tai harvemmin
- 8 en voi vammaan tai sairauden vuoksi harrastaa liikuntaa

6. Arviot asuinkunnasta

41. Miten asuinkuntanne on mielestänne huolehtinut kuntalaisten yleisistä elämisen edellytyksistä ja mahdollisuuksista?

- 1 hyvin
- 2 melko hyvin
- 3 huonosti
- 4 en osaa sanoa

42. Millaiset ovat mielestänne mahdollisuutenne vaikuttaa kuntanne kehittämiseen?

- 1 hyvät
- 2 melko hyvät
- 3 huonot
- 4 en osaa sanoa

43. Oletteko aikeissa muuttaa kunnasta toiseen kuntaan lähiaikoina?
- 1 en
  - 2 olen harkinnut muuttamista
  - 3 kyllä
44. Jos olette aikeissa muuttaa kunnasta toiseen kuntaan, mikä on pääasiallinen syy muuttoonne?
- 1 oma työ
  - 2 puolison työ
  - 3 oma opiskelu
  - 4 puolison opiskelu
  - 5 muutto pienempään asuntoon
  - 6 muutto isompaan asuntoon
  - 7 muutto omistusasuntoon
  - 8 muutto vuokra-asuntoon
  - 9 muutto palveluasuntoon tai -taloon
  - 10 muu syy, mikä _____
45. Jos olette aikeissa muuttaa, minne suunnittelette muuttavanne?
- 1 kotikuntani sisällä
  - 2 kotikuntani naapurikuntaan
  - 3 muuhun entisen Lapin läänin²⁰³ kuntaan, minne?
  - 4 _____ muualle Suomeen, minne? _____
  - 5 ulkomaille, minne? _____
46. Mihin ryhmään katsotte asuinkuntanne parhaimmin kuuluvan?
- 1 Etenijäkuntaan (asuinkuntani sosiaalis-taloudellinen tilanne on hyvä)
  - 2 Tienhaarakuntaan (asuinkuntani sosiaalis-taloudellisessa tilanteessa on ongelmia, mutta niiden ratkaiseminen näyttää mahdolliselta)
  - 3 Pulmakuntaan (ratkaisujen löytäminen asuinkuntani sosiaalis-taloudellisiin ongelmiin on vaikeaa)
  - 4 Kriisikuntaan (ratkaisujen löytäminen asuinkuntani sosiaalis-taloudellisiin ongelmiin näyttää mahdottomalta)
  - 5 en osaa sanoa

KIITOS VASTAUKSESTANNE !

---

²⁰³ 31.12.2009 saakka olleen läänijaon mukaan.

361

Liite 5. Asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyyntö hyvinvointibarometristä lappilaisille perusturvajohtajille ja kunnanjohtajille Itä-Lapin, Pohjois-Lapin, Rovaniemen ja Tunturi-Lapin seutukuntiin.

20.2.2013

Jakelu: Lapin maakunnan kuntien kunnanjohtajat ja perusturvajohtajat

Arvoisa asiantuntija!

Lähetämme Teille asiantuntija-arvion kirjoittamispyynnön, joka liittyy Itä-Lapin seutukunnan asukkaiden hyvinvointia ja hyvinvointipalvelujen riittävyyttä kartoittavaan hyvinvointibarometriin.

Hyvinvointibarometri on osa Lapin yliopiston, Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakoulujen toteuttamaa Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hanketta. Hankkeessa vastuullisena johtajana toimii professori *Asko Suikkanen* Lapin yliopistosta, hyvinvointibarometriosion vastuullisena tutkijana yliopettaja *Leena Viinamäki* Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta ja tutkijakehittäjänä lehtori *Arto Selkälä* Lapin yliopistosta.

Hyvinvointibarometri koostuu tilastokatsauksesta, kuntalaiskyselystä sekä kuntakohtaisista ja alueellisista asiantuntija-arvioista, joiden pohjalta Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeen tutkijaryhmä laatii (seutu)kunnittaiset johtopäätökset hyvinvointibarometreihin.

Asiantuntija-arvion kirjoittamiseen orientoitumistanne varten lähetämme Teille tämän sähköpostikirjeen mukana osan hyvinvointibarometriin analysoimastamme tilastokatsauksesta (*Liite 1.*) ja asiantuntija-arvion kirjoittamisohjeen (*Liite 2.*), jota voitte hyödyntää kirjoittaessanne pyytämämme kuntakohtaista asiantuntija-arviotanne. Voitte halutessanne kirjoittaa myös vapaa muotoisen asiantuntija-arvionne Liitteen 2. teemoista. Pyydämme Teitä lähettämään asiantuntija-arvionne 28.3.2013 mennessä sähköpostiosoitteeseen leena.viinamaki@tokem.fi Leena Viinamäelle, jolta voitte myös halutessanne tiedustella tarkemmin hyvinvointibarometristä ja asiantuntija-arvion laatimisesta.

Julkaisemme kirjoittamanne asiantuntija-arviot kirjoittajineen Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometri -raportissa samalla tavoin kuin on teh-

⁶ Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeen hyvinvointibarometrin asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyyntö perusturvajohtajille ja kunnanjohtajille on kopioitu liitteeksi Ota tilannekuva -toiminnolla alkuperäisen layoutin varmistamiseksi Itä-Lapin hyvinvointibarometrin julkaisusta. (Viinamäki toim. 2013, 361-362.)

ty Pohjois-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrissä ([URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_6_2007.pdf](http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_6_2007.pdf)) ja Utsjoen hyvinvointiselonteossa ([URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2011.pdf](http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2011.pdf)), joissa molemmissa on vastaavantyyppiset asiantuntija-arviot.

Toivomme loppuvuodesta 2013 julkaistavan Itä-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrin tulosten edistävän alueen väestön hyvinvointipalveluiden entistä paremmiksi kehittämistä sekä helpottavan lakisääteisten kuntakohtaisten hyvinvointikertomusten laatimista. Näin ollen asiantuntijanäkemyksenne kuntanne asukkaiden hyvinvoinnin tilasta ovat avainasemassa ja keskeinen osa laatimaamme hyvinvointibarometriä.

Kiitämme asiantuntija-arvioistanne jo ennakoon ja toivotamme Teille mukavaa kevättalven aikaa.

Leena Viinamäki
yliopettaja, YTT
Kemi-Tornion amk
Puh. 0400 142 445

Asko Suikkanen
professori, YTT
Lapin yo
Puh. 040 5442 744

Arto Selkälä
tutkijakehittäjä, lehtori oa, YTM
Lapin yo
Puh. 045 6351 256

Liite 3. Asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyyntö aluehallintoviranomaisille.⁷

365

Liite 7. Asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyyntö lappilaisille aluehallintoviranomaisille

Jakelu:

Lapin aluehallintovirasto:	XX ²⁰⁴ ,
Lapin Liitto:	XX
Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus:	XX
Saamelaiskäräjät:	XX

Arvoisa asiantuntija!

Lähetämme Teille asiantuntija-arvion kirjoittamispyynnön, joka liittyy Lapin maakunnan asukkaiden hyvinvointia ja hyvinvointipalvelujen riittävyyttä kartoittavaan hyvinvointibarometriin ja -selontekoon.

Itä-Lapin, Pohjois-Lapin, Rovaniemen ja Tunturi-Lapin seutukuntiin kohdentuva hyvinvointibarometri sisältää tilastokatsauksen kuntalaisten hyvinvoinnista, kuntalaiskyselyn, kuntalaisten kokemuksellista hyvinvointia kuvaavan osion sekä asiantuntija-arvio-osion. Kemi-Tornion ja Tornionlaakson seutukuntiin kohdentuva hyvinvointiselonteko sisältää tilastokatsauksen kuntalaisten hyvinvoinnista sekä asiantuntija-arvio-osion.

Hyvinvointibarometri ja -selonteko ovat osa Lapin yliopiston, Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakoulujen toteuttamaa Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hanketta. Hankkeessa vastuullisena johtajana toimii professori Asko Suikkanen Lapin yliopistosta, hyvinvointibarometrin ja -selonteko-osioiden vastuullisena tutkijana yliopettaja Leena Viinamäki Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta sekä tutkijakehittäjänä tutkijatohtori Arto Selkälä Lapin yliopistosta.

Asiantuntija-arvion kirjoittamiseen orientoitumistanne varten lähetämme Teille tämän sähköpostikirjeen mukana osan hyvinvointibarometrin ja -selonteon tilastokatsauksesta (Liite 1.) ja asiantuntija-arvion kirjoittamis-

²⁰⁴ Aluehallintoviranomaisten nimet on poistettu tästä liitteestä.

⁷ Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeen hyvinvointibarometrin asiantuntija-arvioiden kirjoittamispyyntö lappilaisille aluehallintoviranomaisille on kopioitu liitteeksi Ota tilannekuva -toiminnolla alkuperäisen layoutin varmistamiseksi Itä-Lapin hyvinvointibarometrin julkaisusta (Viinamäki toim. 2013, 365-366.)

pohjan (Taulukko 1.), jota voitte hyödyntää kirjoittaessanne pyytämäämme asiantuntija-arviotanne toiminta-alueenne näkökulmasta. Voitte halutessanne kirjoittaa myös vapaa muotoisen asiantuntija-arvionne Taulukon 1. teemoista. Pyydämme Teitä lähettämään asiantuntija-arvionne 30.9.2013 mennessä sähköpostiosoitteeseen leena.viinamaki@tokem.fi Leena Viinamäelle, jolta voitte myös halutessanne tiedustella tarkemmin hyvinvointiselonteosta ja asiantuntija-arvion laatimisesta.

Asiantuntija-arvio lappilaiskuntien hyvinvointipalveluiden tuottamisen reunaehdoista ja hyvinvoinnin tilasta.

1. Lappilaiskuntien hyvinvointipalveluiden tuottamisen tilannekatsaus <i>Tilannearvio:</i>
2. Lappilaiskuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisen tilannekatsaus <i>Tilannearvio:</i>
3. Asiantuntija-arvion laatija(t) ammatti- ja tutkintonimikkeineen:

Julkaisemme kirjoittamanne asiantuntija-arviot kirjoittajineen hyvinvointi-barometri- ja selonteko -raporteissa samalla tavoin kuin on tehty Pohjois-Lapin seutukunnan hyvinvointibarometrissä (URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_6_2007.pdf) ja Utsjoen hyvinvointiselon-teossa (URL: http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2011.pdf), joissa molemmissa on vastaavantyyppiset asiantuntija-arviot.

Toivomme loppuvuodesta 2013 julkaistavien hyvinvointibarometrien ja -selontekojen tulosten edistävän lappilaisväestön hyvinvointipalveluiden entistä paremmiksi kehittämistä sekä helpottavan lakisääteisten kunta-kohtaisten hyvinvointikertomusten laatimista. Näin ollen asiantuntijanäkemyksenne toiminta-alueenne asukkaiden hyvinvoinnin tilasta ovat avainasemassa ja keskeinen osa laatimiamme hyvinvointibarometrien ja -selontekoja.

Kiitämme asiantuntija-arvioistanne jo ennakoon ja toivotamme Teille mukavaa syksyn aikaa.

Leena Viinamäki
yliopettaja, YTT
Kemi-Tornion amk
Puh. 0400 142 445

Asko Suikkanen
professori, YTT
Lapin yo
Puh. 040 5442 744

Arto Selkälä
tutkijatohtori/tilastotieteen lehtori, YTT
Lapin yo
Puh. 045 6351 256

Liite 4. Kunnalliset sosiaalipalvelut

Kunnallisia sosiaalipalveluita tässä kyselyssä ovat lasten päivähoitopalvelut, lastensuojelutyö, nuorisotyö, kotipalvelu, vanhusten palvelut, vammaispalvelut, päihdehuoltopalvelut, toimeentulotukiasiat, omaishoidon tuki ja sosiaalityöntekijän palvelut. Kunnalliset terveyspalvelut ovat yleislääkäripalvelut, erikoislääkäripalvelut, äitiys- ja lastenneuvola, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, työterveyshuolto, kotisairaanhoido, laboratorio – ja röntgentutkimukset, fysioterapia, suun terveydenhuolto, sairaala- ja vuodeosastohoito ja mielenterveyspalvelut.

Liite 5. Hyvinvointi-indikaattoritilastot asiantuntija-arvion kirjoittamispyynnön pohjana.

Hyvinvointi-indikaattoreja kuvaavat tilastot asiantuntija-arvion kirjoittamispyynnön pohjana. Id: -tunnisteen avulla ao. tilasto on löydettävissä käytetystä tilastotietokannasta. **Huoltosuhde** (id: 761), **Kunnan yleinen pienituloisuusaste** (id:3099), **Koulutustasomittain** (id: 180), **Työttömien osuus työvoimasta** (id: 181), **Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä** (id: 326), **Nuorisotyöttömien (18-24 vuotiaat) osuus työvoimasta** (id: 189), **Koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret** (id: 3219), **Ikävakioitu sairastavuusindeksi** (id: 184), **Kansantauti-indeksi**, **Erytiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuus väestöstä** (id: 3223), **75 vuotta täyttäneitä vastaavanikäisestä väestöstä ja omaishoidon tuen piirissä** (id: 3262), **Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12.; % vastaavanikäisestä väestöstä** (id: 3367), **Lastensuojelun avohuollollisia tukitoimia** (id: 1245), **0-17 vuotiaista oli huostaan otettuja** (id: 1244), **0-17 vuotiaita kodin ulkopuolelle sijoitettuja** (id: 191), **Kodin ulkopuolelle sijoitetuista 0-17 –vuotiaista lapsista ja nuorista sijoitettu laitoksiin** (id: 419), **Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset** (id: 1073), **Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset** (id: 1073), **Toimeentulotuen määrä** (id: 451), **Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus lapsiperheistä** (id: 423), **Toimeentulotukea saaneiden 18-24 –vuotiaiden osalta vastaavasta väestöstä** (id: 405), **Terveystoimen nettokustannukset** (id: 1291), **Perusterveydenhuollon nettokustannukset** (id: 1072), **Erikoissairaanhoidon nettokustannukset** (id: 1072).